

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

GAZİANTEP İLİ OĞUZELİ İLÇESİ HALK İNANÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ökkeş ÇETİN

Niğde

Şubat, 2016

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

GAZİANTEP İLİ OĞUZELİ İLÇESİ HALK İNANÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ökkeş ÇETİN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT

Niğde

Şubat, 2016

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Gaziantep İli Oğuzeli İlçesi Halk İnançları**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 12/02/2016

Ökkeş ÇETİN

ONAY SAYFASI

Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT danışmanlığında Ökkeş ÇETİN tarafından hazırlanan "**Gaziantep İli Oğuzeli İlçesi Halk İnançları**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

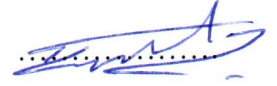
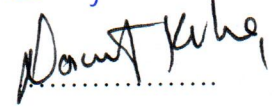
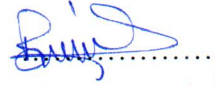
12 / 02 / 2016

JÜRİ :

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT

Üye : Prof. Dr. Davut KILIÇ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Cengiz KAYACILAR

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Kubilay YAZICI
Enstitü Müdürü

ÖZET

GAZİANTEP İLİ OĞUZELİ İLÇESİ HALK İNANÇLARI

ÇETİN, Ökkeş

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Bayram POLAT

Şubat 2016, 148 sayfa

Bu araştırmada Gaziantep İli Oğuzeli ilçesi Halk İnançları ele alınmıştır. Araştırma alanı Oğuzeli ilçesinin ilçe merkezi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmamız, giriş kısmı dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları ve yöntemi belirtilmiştir. Ayrıca Oğuzeli'nin tarihi ve sosyal yapısı hakkında da genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde geçiş dönemleri, ikinci bölümde tabiatla ilgili inanışlar ve halk hekimliği, üçüncü bölümde türbeler, ziyaret yerleri, efsane ve hikâyeler ele alınmıştır.

Sonuç kısmında toplumun ortak hafızasında varlığını koruyan halk inançlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve Oğuzeli'nde günümüzde devam eden inançlar ve uygulamalara dikkat çekilerek Türk kültüründeki önemine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, Oğuzeli, Geçiş Ritüelleri, Türk Halk İnançları, Ziyaret Yerleri

ABSTRACT

FOLK BELIEVES OF GAZİANTEP, OGUZELI DISTRICT

ÇETİN, Ökkeş

Primary Education Department

Thesis Advisor: Assistant Professor Bayram POLAT

February 2016, 148 pages

This study is about Folk Beliefs of Oguzeli district of Gaziantep. The study area was restricted with the center of Oguzeli district.

Our study is formed of three main parts except entrance part. The introduction part, the topic of the study, aim, importance, scope, limitedness and method was defined. Also the general information about the history and social structure of Oguzeli was given.

In the first part the transition rituals, in the second part beliefs about nature and folk medicine, in the third part shrines, places to visit, legends and stories were studied.

In the result part, the general evaluation of folk beliefs that protects the existence in the common memory of the society was done and in Oguzeli, nowadays, continuing beliefs and applications were taken attention and their importance in Turkish culture was emphasized.

Key Words: Gaziantep, Oguzeli, Transition Rituals, Turkish folk beliefs, Tombs

ÖN SÖZ

Bir milletin maddi ve manevi unsurlarıyla sahip olduğu değerler, milletin karakteristiği olup o milleti diğer milletlerden ayıran özellikleri teşkil eder. Milletler bu özelliklerini korudukları sürece de tarih sahnesinde milli kimlikleriyle var olmaya/yaşamaya devam ederler.

Günümüzde baş döndürücü bir hızla gelişen iletişim teknolojileri ve bu teknolojilerin topluma sunduğu imkânlar, insanları yeni iletişim kültürü çerçevesinde aynı dili konuşur hale getirirken, onların sahip oldukları halk inanışlarını hızla ortadan kaldırmaktadır. Bu durum özellikle kalkınma ve sanayi gelişimini gerçekleştirememiş milletlerin, milli kültürlerini ve dolayısıyla da milli kimliklerini yok olmakla tehdit etmektedir.

Türk Halk İnanışları çeşitli Türk boylarındaki uygulamalarında bazı farklılıklar arz etse de genel itibariyle bir bütünlüğün olduğu görülmektedir. Halk İnanışları Türk Milletini oluşturan insanların yaşattığı ortak unsurlardır ve Türk toplumunun her kesiminde paylaşılmaktadır.

Bu araştırmamızla günümüzde bir kısmı canlı bir şekilde varlığını devam ettiren halk inanışlarının, yaşatılmaya devam ettirilmesi, sosyal değişme sonucunda yok olmaya yüz tutan uygulamaların kayıt altına alınması ve milli kültürün korunmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Halk İnanışlarının milli kültür açısından taşıdığı değer konusunda bize farkındalık kazandıran ve bu çalışmayı yapmaya teşvik eden, hocam Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT'a, saha çalışmalarında bize rehberlik eden Oğuzeli Çiftçi Malları Koruma Derneği Eski Başkanı Sayın Mehmet KAYA'ya şükranlarımı sunarım.

Ökkeş ÇETİN

12.02.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ	iv
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	xi
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	xi
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	xii
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	xiii
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	xiii
5. GAZİANTEP ve OĞUZELİ’NİN TARİHİ VE SOSYAL YAPISI	xiv
5.1. Gaziantep’in Tarihi ve Sosyal Yapısı	xiv
5.2. Oğuzeli’nin Tarihi ve Sosyal Yapısı	xvi
I. BÖLÜM.....	1
OĞUZELİ’NDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ.....	1
1.1. Doğum.....	1
1.1.1. Doğum Öncesi İle İlgili İnanış ve Uygulamalar	2
1.1.1.1. Kısırlığı Giderme İle İlgili İnanış ve Uygulamalar	2
1.1.2. Hamileliği Önleme İle İlgili İnanış ve Uygulamalar b.....	5
1.1.3. Hamilelik Dönemindeki İnanış ve Uygulamalar.....	5
1.1.3.1. Aşerme	5
1.1.3.2. Cinsiyet Tespiti.....	6
1.1.3.3. Hamile Kadının Yapması ve Yapmaması (Kaçınması) Gereken Davranışlar ve Bunlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	8
1.1.4. Doğum Sırası ve Sonrası İle İlgili İnanış ve Uygulamalar	9
1.1.4.1. Doğum Hazırlığı ve Doğum.....	9
1.1.4.2.Çocuğun Göbeği ve Eşi.....	10
1.1.4.3. Lohusalık.....	11

1.1.4.3. Doğumdan Sonra Sütü Gelmeyen veya Az Gelen Kadınlar İçin Yapılan Uygulamalar	11
1.1.4.5. Nazardan Korunma ve Nazarlık.....	12
1.1.4.6. Albasması	15
1.1.4.7. Kırk Basması.....	17
1.1.4.8. Kırklama ve Tuzlama	18
1.1.4.9. Göz Umması	20
1.1.4.10. Ad Koyma	20
1.1.4.11. Durmayan Çocuk.....	21
1.1.4.12. Yürüyemeyen Çocuk.....	23
1.1.4.13. Konuşamayan Çocuk	24
1.1.4.14. İlk Diş, İlk Tırnak, İlk Saç	24
1.1.4.15. Sünnet ve Kirvelik	25
1.2. Evlenme.....	26
1.2.1. Evlilik Çağı ve Yaşı.....	26
1.2.2. Evlenme Biçimleri (Ussulleri).....	27
1.2.2.1. Görücü Usulü İle Evlenme.....	27
1.2.2.2. Değişik Usulü İle Evlenme (Dağ Değişliği)	28
1.2.2.3. Yerine Alma-Yerine Varma Usulü İle Evlenme.....	28
1.2.2.4. Kız Kaçırma Usulü İle Evlenme	29
1.2.2.5. Beşik Kertmesi Usulü İle Evlenme	30
1.2.3. Kız arama – Görücülük	30
1.2.4. Kız isteme – Dünürçülük	31
1.2.5. Söz Kesme ve Kalın (Başlık) Belirleme	32
1.2.6. Nişan, Nişanlılık Dönemi.....	34
1.2.7. Bayramlık Görme.....	34
1.2.8. Düğün.....	35

1.2.8.1. Düğün Pazarlığı Görme	35
1.2.8.2. Yün Yıkama - Yatak Hazırlama	36
1.2.8.3. Çeyiz ve Çeyiz Alma.....	37
1.2.8.4. Bayrak Dikme	37
1.2.8.5. Kınacı Gitme, Damat ve Gelin Kınası	38
1.2.8. Gelinci Gitme, Gelin Getirme	44
1.2.9. Şabaya Oturma	48
1.2.10. Damat Tıraşı, Damat Giydirme, Nikâh ve Gerdek	50
1.2.11. Gelinler İçin Yasaklar	50
1.3. Ölüm.....	51
1.3.1. Ölüm Öncesi ve Ölümü Haber Veren İnanışlar.....	52
1.3.2. Ölüm Anı ve Sonrası	55
1.3.3. Kefenleme ve Defin	56
1.3.4. Taziye ve Ölünün Arkasından Yapılanlar	59
II. BÖLÜM.....	62
TABIATLA İLGİLİ İNANIŞLAR VE HALK HEKİMLİĞİ.....	62
2.1. Tabiatla İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	62
2.1.1. Yağmur Yağdırma İle İlgili İnanış ve Uygulamalar	62
2.1.1.1. Yağmur Duası.....	62
2.1.1.2. Çömçe Gelin Oyunu.....	63
2.1.2. Ay ve Güneş Tutulması İle İlgili İnanış ve Uygulamalar	65
2.1.3. Tabiatla İlgili Diğer İnanış ve uygulamalar.....	67
2.2. Halk Hekimliği İle İlgili İnanış Ve Uygulamalar	69
2.2.1. Öksürük ve Boğmacık Öksürük Tedavisi.....	69
2.2.2. İshal Tedavisi.....	70
2.2.3. Siğil Tedavisi.....	70
2.2.4. Sarılık Tedavisi.....	70

2.2.5. Arpacık (İtdirseği) Tedavisi.....	71
2.2.6. Kabakulak Tedavisi	71
2.2.7. Temra Tedavisi	72
2.2.8. Boğaz Ağrısı Tedavisi	72
2.2.9. Göz Ağrısı Tedavisi.....	72
2.2.10. Çıban Tedavisi.....	73
2.2.11. Basur (Hemeroit) Tedavisi	73
2.2.12. Parazit Tedavisi	73
2.2.13. Muhtelif Tedavi ve İnanışlar	74
III. BÖLÜM	75
TÜRBELER, ZİYARET YERLERİ, EFSANE VE HİKÂYELER	75
3.1. Türbeler, Ziyaret Yerleri ve Bunlarla İlgili İnanışlar.....	75
3.1.1. Hacı Hamza Türbesi.....	75
3.1.2. Karababa-Tilbaşar Türbesi	76
3.1.3. Kara Çomak Türbesi	77
3.1.4. Değirmenli Dede (Doktor Dermanlı) Dede Türbesi	79
3.1.5. Gafur Baba Türbesi	81
3.1.6. Hacı Hoca (Şıh Hoca) Türbesi	83
3.2. Efsane ve Hikâyeler	84
3.2.1. Kızlar Kuyusu	84
3.2.2. Seyyit Nesimi	87
3.2.3. Karacaoğlan.....	90
3.2.4. Beşdeli Hikayesi.....	91
3.2.5. Ezo Gelin.....	91
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	95
KAYNAKÇA	98
KAYNAK KİŞİLER	101

FOTOĞRAFLAR.....	103
EKLER.....	125
ÖZGEÇMİŞ	127

KISALTMALAR

ÇPL	: Çok Programlı Lise
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DTC	: Dil ve Tarih Coğrafya
Hız.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SAV	: Sallahü Aleyhi Vesellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
THBMER	: Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi

GİRİŞ

Halk inançlarını, halk arasında yaşatılan, geçmişçi çok eski dönemlere dayanan inanışlar olarak tanımlayabiliriz. Araştırmacılar halk inançlarının kaynağını iki kategoride ele almaktadırlar. Bunlardan birincisi halk inançlarının ilahi bir dinin etkilerinden bağımsız olarak ele alırlar ve toplumun gelenek ve göreneklerinin olumlu sonuçlarının öğrenilerek tekrar edilmesi neticesinde ortaya çıktığını iddia etmektedirler. Bu kategorideki araştırmacılar konuyu daha çok pozitivist bir bakış açısı ile ele almakta ve halk inançlarının kaynağı olarak dinleri kabul etmemektedirler. İkinci kategorideki araştırmacılar ise halk inançlarını geçmişteki dinlerin etkilerinin yanı sıra yaşayan dinlerin hükümlerinin toplumun idrak biçimlerinin neticesi olarak doğduklarını iddia etmektedirler. Yani geçmiş dinlerin kalıntıları ve yaşayan dinlerin hükümlerinin bir şekilde değişikliğe uğraması neticesinde halk inançlarının oluştuğunu söylemektedirler. Bu görüşte olan araştırmacılar halk inançlarının dinlerle bir şekilde ilişkisinin var olduğunu kabul etmektedirler (Kalafat, 1999: 15).

Halk İnançları, gerek dinlerin etkisi ile gerekse de yaşanan olumlu yada olumsuz tecrübelerin öğrenilmesi ile oluşmuş olsun, insanlar etrafında olup bitenleri, tabiat olaylarını, beklenmedik gelişmeleri, olağanüstülükleri anlamak, anlamlandırmak, tanımak tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu yaparken de yüzyıllarca devam edip gelen, nesilden nesile aktarılan bilgi ve birikimlerini kullanmaktadırlar.

Ancak günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, kültürlerde tek tipleşmeyi ve insan ilişkilerinde bireyselliği beraberinde getirdiği tartışılmaz bir gerçektir. Bu durum nesilden nesile aktarılan bu inançların yeni nesiller tarafından öğrenilmemesine sebep olmakta ve bu inançları yok olup gitmekle karşı karşıya bırakmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmanın konusu; Gaziantep iline bağlı “Oğuzeli İlçesi Halk İnançları” olarak belirlenmiştir. İlçe nüfusunun çoğunluğunu Sünni inanca mensup Oğuz Türkleri, az bir kısmını da alevi inanca mensup aşiretler oluşturmaktadır. Araştırmamızda yeri geldiğinde aşiretler tarafından yapılan farklı uygulamalara da işaret edilmiştir.

Araştırmaya başlanmadan önce literatür taraması yapılmış ve araştırma konusu ile ilgili daha önce, Tarih Öğretmeni Micaz TERLEMEZ'in yaptığı "Oğuzeli İlçesinin Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yapısı" isimli lisans bitirme tezi haricinde akademik düzeyde bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Adı geçen bu çalışma da Oğuzeli ilçesinin halk inançları özelinde yapılmış bir çalışma olmayıp, daha çok Oğuzeli hakkında genel bir bilgi verme mahiyetindedir.

Yörede bulunan türbe ve yatırlar, hikâye ve efsanelerle ilgili olarak kaynak kişilerin anlatımlarının yanı sıra merhum Cemil Cahit GÜZELBEY'in Gaziantep Evliyaları isimli derleme çalışmasından da istifade edilmiştir. Eserin basıldığı 1964 yılından günümüze kadar geçen süre içinde türbe ve yatırlarda meydana gelen değişimlere de dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma beş temel başlık üzerinde ele alınmıştır: Birinci bölümünü "geçiş dönemleri", ikinci bölümünü "tabiatla ilgili inanışlar", üçüncü bölümünü "halk hekimliği", dördüncü bölümünü "türbe ve ziyaret yerleri" ve beşinci bölümünü de "efsane ve hikâyeler" oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Oğuzeli'nde görev yaptığımız 2006-2009 yılları arasında, katıldığımız düğünlerde, cenazelerde, mevlitlerde, bayramlarda ve diğer toplumsal etkinliklerde karşılaştığımız uygulamalar ve halkın kültürlerine bağlılığı, ilçenin kendisine has otantik yapısı dikkatimizi çekmiştir. Oğuzeli İlçesi Halk İnançları üzerine yaptığımız bu çalışmayı araştırma konusu olarak seçmemizde bu tecrübe ve gözlemlerimizin payı büyüktür. Ayrıca bugüne kadar Oğuzeli İlçesi özelinde halk inançlarına dair akademik düzeyde bir çalışma yapılmamış olması da bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Oğuzeli ilçesi halk inançları üzerine daha önce bu düzeyde bir çalışma yapılmamış olması, bu araştırmanın bu konuda ileride yapılacak çalışmalara basamak teşkil edeceği kanaatindeyiz. Ayrıca bu çalışma, çağımızda baş döndürücü hızla gelişen iletişim imkânları ve sosyal medya araçlarının, yerel kültürleri dönüştürerek, kültür farklılıklarını ortadan kaldırdığı ve yok ettiği bir dönemde, yöredeki halk inançlarını kayıt altına alarak kültürün gelecek nesillere aktarılması amacına da hizmet edeceği de düşünülmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Yukarıda araştırmanın amacı bölümünde belirttiğimiz gibi bu çalışmada Oğuzeli ilçesi özelinde halk inançlarını ve bunun kültürel arka planı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın ana konusunu Oğuzeli ilçesinin ilçe merkezi oluşturmaktadır. Bu nedenle ilçeye bağlı Barak köyleri ile diğer köylerin inanış ve pratikleri araştırma konusunun dışında tutulmaya çalışılmıştır. Ancak bu köylerin Oğuzeli çevresindeki türbe ve ziyaret yerleri ile yörede ki efsane ve hikâyeler hakkındaki inanış ve uygulamalarına, Oğuzeli ile ilgisi nedeniyle kısmen yer verilmiştir.

Görüşme yapılacak kaynak kişilerin tespitinde ilçeyi tanıyan ve ilçenin kültürüne vakıf kişiler seçilmeye çalışılmıştır. Genel olarak daha çok kadınları ilgilendiren ve kadınlar tarafından yapılan inanış ve uygulamalar, kadınlara; erkekler ilgilendiren ve erkekler tarafından yapılan inanış ve uygulamalar ise erkeklere sorularak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Görüşmelerimizde kaynak kişilerin bir kısmının, bize aktardıkları halk inanışlarına inanarak uyguladıklarını bir kısmının inanmayıp uygulamadıklarını, bir kısmının da inanmadıkları halde, yapılmasında da bir mahzur görmedikleri için uyguladıkları bilgisine ulaşılmıştır.

Araştırmada tespit etmeye çalıştığımız halk inançları, görüşme yaptığımız kişilerin bize aktardıkları bilgilerle sınırlıdır. Bu bilgiler daha çok geçmişe ait inanç ve uygulamaları içermektedir. Bu bilgileri bize aktaran kişilerin günümüzde de bu inanç ve uygulamaları sürdürüp sürdürmedikleri üzerinde durulmamıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, Oğuzeli’nde, pratikleriyle canlı bir şekilde yaşayan ve ayrıca pratikleri devam etmemekle birlikte toplumun kolektif hafızasında varlığını sürdüren inanışları ortaya koymaya ve ortaya çıkan verilerin arka planında yer alan dini ve kültürel izlere dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Bunun için de düğün, nişan, cenaze ve mevlitlerde yapılan inanış ve uygulamaların bir kısmı katılımlı/doğrudan gözlem yapılarak tespit edilmeye

çalışılmıştır. Gözlem yapma imkanı bulamadığımız diğer inanış ve uygulamalar ise soru cevap tekniği kullanılarak, kaynak kişilerle açık uçlu sorulup derinlemesine mülakatlar yapılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yaptığımız mülakatlar sesli ve görüntülü olarak kayda alınmış, daha sonra bu kayıtlar deşifre edilerek yazıya geçirilmiştir. Bütün bu çalışmaları yaparken descriptive (nitelendirme) ve fenomenolojik yöntemler kullanılmaya çalışılmıştır.

5. GAZİANTEP ve OĞUZELİ’NİN TARİHİ VE SOSYAL YAPISI

Araştırmamızın konusu Gaziantep ve Oğuzeli’nin tarihi üzerine bir çalışma olmadığından ilçenin ve bağlı bulunduğu Gaziantep ilinin tarihine ilişkin kapsamlı bir tarih araştırması yapılmamıştır. Ancak kısacada olsa başlangıçtan günümüze Gaziantep ve yöresinin tarihi ile ilgili bilgi verilmesi doğru olacaktır.

5.1. Gaziantep’in Tarihi ve Sosyal Yapısı

Gaziantep coğrafi konum olarak ülkemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Suriye sınırında yer almaktadır. Sacır çayının yukarı kollarından Allaben deresinin etrafında kurulmuştur. Şehirde düzlük alanlar mevcut olmakla birlikte genel olarak tepelerden oluşan engebeli bir arazi yapısına sahiptir.

Gaziantep insanlık tarihinin en eski yerleşim yeri olarak bilinen Mezopotamya’nın bir parçası olup Kuzey Suriye ile Mezopotamya’yı İç Anadolu ve Akdeniz’e bağlayan güzergâhtadır. Tarihi M.Ö. 4000 yıllarına kadar dayanmaktadır. Şehrin ilk yerleşim yeri olarak Antep-Maraş yolu üzerindeki Dülük (Dolice) olduğu kabul edilmektedir. İlk Çağ’a ait belli başlı kaynak ve araştırmalarda Antep adı geçmemekte olup bu bölge Dülük bölgesi olarak anılmaktadır. Ancak buranın Antep (Ayıntab) adıyla ne zaman anıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, burasının Müslümanlar tarafından fethinden sonra yazılan kaynaklarda Antep (Ayıntab) adıyla yer alması nedeniyle bu ismin Araplar tarafından verildiği kabul edilmektedir (İslam Ansiklopedisi, 1996: 13-466).

Batılı kaynaklarda Anadolu’nun her şehrini kendi kültürleri ile adlandırdıklarından burasının Kraliçe Ani’ye adanmış topraklar anlamına gelen “Anthapt” adından geldiğini ifade edilmektedir. Gerek bu ismin karşımıza çıktığı

kaynakların devirlerinden, gerekse de Ayıntab isminin “pınar şehri”, “parlak pınar” Arapça anlamından yola çıkarak bu iddianın doğru olmadığını ifade edebiliriz (Rehber Ansiklopedisi, 1993: 7/359).

İlk Çağ’da Babillerin ve Anadolu’da ilk siyasi birliği oluşturan Hititlerin hâkimiyetinde kalmıştır. Hitit Kargamış Krallığı bu bölgede kurulmuştur. Bölge bir süre de Mısır Firavunlarının hâkimiyetinde girmiştir. Daha sonra sırasıyla Asurlular, İkinci Babil, Medler ve M.Ö. 4. asrın sonlarında Büyük İskender’in istilasına uğramıştır. Daha sonra M.Ö. 1. asırda Romalıların eline geçmiştir. Roma’nın M.S. 395 yılında ikiye bölünmesiyle birlikte Hz. Ömer zamanında Müslümanlar tarafından fetih edilinceye kadar da Bizans’ın (Doğu Roma) elinde kalmıştır. Bölge Abbasi Halifesi Harun Reşit zamanına kadar Bizanslılar ile Müslüman Araplar arasında zaman zaman el değiştirmiştir (Rehber Ansiklopedisi, 1993: 7/359).

Türklerin Anadolu’ya akınları ile birlikte Malazgirt Savaşından daha önce 1067 yıllarında Selçukluların eline geçmiştir. 1098- 1150 yılları arasında bir süre Haçlıların elinde kalmıştır. Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan 1. Mesud 1150 yılında bölgeyi tekrar Selçuklu hâkimiyetine almıştır. Ancak 1. Mesud’un ölümünden sonra Zengiler Atabeyliğinin eline geçmiştir. Moğolların Anadolu’yu istilasında da bir süre Moğolların elinde kalmış, Mısır Memlûk hükümdarları Sultan Kutuz ve Sultan Baybars bölgeyi Moğollardan geri almıştır (İslam Ansiklopedisi, 1996: 13/467).

Bundan sonra Antep ve bölgesi Yavuz Sultan Selim’in 1516 yılında Mısır Seferine giderken Osmanlı Topraklarına dâhil edinceye kadar Memlûk Sultanlığı ile Maraş ve Elbistan’a hâkim Dulkadıroğulları arasında sürekli ihtilaf ve mücadele konusu olmuştur. 1400 yılında Timur tarafından 1418 yılında da Karakoyunlular tarafından istila edilmiş ve şehir yağmalanmıştır. Gerek Dulkadırlı-Memlûk arasında yaşanan mücadelelerde gerekse de Timur ve Karakoyunlu istilalarında yöre halkı çok zarar görmüştür. Osmanlı idaresi sırasında Halep ve Antep’te önemli bir olay meydana gelmemiştir. Bu dönemde şehir bölgenin bir kültür ve sanayi merkezi haline gelmiştir. Ancak şehir, 1839 Haziranında kısa bir süre için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir (İslam Ansiklopedisi, 1996: 13/467-469).

Şehrin XVII. asırdaki durumunu Evliya Çelebi, otuz iki mahallesinde 8067 toprak ve kireç örtülü ev bulunduğunu, 140 cami ve mescid bulunduğunu, bunların

içinde Boyacıoğlu Camii ile Uzunçarşı'daki Tahtalı Camii'nin büyük mâbedler olduğunu belirtmektedir. Evliya Çelebi medrese ve dârülhadis, mektep gibi eğitim kurumlarından bahsettikten sonra çarşısında 3900 dükkân, iki bedesten bulunduğunu, Uzunçarşı ve Saraçhane dükkânlarının üstlerinin kapalı olduğunu da yazmaktadır (İslam Ansiklopedisi, 1996:13/468).

Dünya Savaşı'ndan sonra ilk olarak 17 Aralık 1918'de İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Yaklaşık bir yıl süren işgalin ardından İngilizler, Fransızlar ile yaptıkları anlaşma gereği burayı Fransızlara terk etmişlerdir (5 Kâsım 1919). Gerek Fransızların gerekse onlarla birlikte hareket eden Ermenilerin baskı ve zulümleri halkın direnişine yol açmış, Antep- Kilis hattında Şahin Bey önderliğinde büyük bir müdafaa yapılmış ve Şahin Bey'in şehit edilmesi üzerine şehir işgal edilmiştir. Antep halkı 1 Nisan 1920'den 7 Şubat 1921'e kadar Fransız kuvvetlerine karşı büyük bir mücadele vermiş, Fransızlar Ankara Antlaşmasının ardından 25 Aralık 1921'de şehri boşaltmışlardır. Böylece Gaziantep iki yıl süren işgalin ardından kurtulmuştur. Kurtuluş savaşında düşmana karşı verdiği bu mücadeleden dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi 6 Şubat 1921 yılında 93 sayılı kanunla şehre gazilik unvanı vermiş ve şehrin adı önce "Gâziayıntab", daha sonra da 1928 yılında bu isim Gaziantep olarak değiştirilmiştir (Gaziantep İl Yıllığı, 2002: 23-39).

Cumhuriyet döneminde de Gaziantep bölgedeki önemini korumuş, özellikle sanayi alanında büyük ilerleme kaydetmiş, bölgenin ekonomik anlamda cazibe merkezi haline gelmiştir. Şehir dünyanın en büyük mozaik müzesine ve Türkiye'nin en büyük hayvanat bahçesine sahiptir. Bu özellikleri ve ayrıca şehrin tarihi dokusu ve otantik yapısıyla iç ve dış turizmde Gaziantep yine önemli bir merkezdir.

Günümüzde Gaziantep, gelişen sanayisine bağlı olarak göç kaynaklı hızlı bir nüfus artışı yaşamaktadır. Buna Suriye iç savaşının yol açtığı göç dalgası da eklenmiştir. Bu nüfus artışı Gaziantep'in sosyal yapısını derinden etkilemekte, sosyal dokuyu hızla değiştirmekte ve geleneksel Gazianteplilik kimliğini de önemli ölçüde değişime uğratmaktadır.

5.2. Oğuzeli'nin Tarihi ve Sosyal Yapısı

Oğuzeli ilçesinin tarihi bağlı bulunduğu Gaziantep ilinin tarihi kadar eski olup Gaziantep'i Halep'e bağlayan yol üzerinde bulunması münasebetiyle de Gaziantep'in

tarihi seyirde yaşadığı olaylardan direkt etkilenmiş, gelişimi daima Gaziantep’le paralel olmuştur. Bu sebeple Oğuzeli ilçesinin tarihi Gaziantep kronolojisinin içinde yer alır. Ancak araştırma konumuz olan halk inançları dikkate alındığında Oğuzeli hakkında tarih kitaplarında yer alan bilgilerin haricinde kaynak kişilerin anlattıkları rivayetlere de yeri verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu nedenle yeri geldiğinde kaynak kişilerin, ilçenin tarihine dair anlattığı rivayetlere de yer vermeye çalışılmıştır.

Oğuzeli Gaziantep’in güneydoğusunda Sacır suyu (deresi) kenarında kurulmuş Gaziantep’e 15 km mesafede bir ilçedir. Oğuzeli’nin Sacır deresinin etrafında kurulmuş olması çevre köyler tarafından Dereköy olarak adlandırılmasına da neden olmaktadır. 14 Şubat 1946 tarihinde 4859 (Oğuzeli Çok Programlı Lisesi(ÇPL), 2008:5) sayılı kanunla köy statüsüne son verilerek idari yapısı ilçeye dönüştürülmüştür. İlçede yaşayan halkın kökenlerinin Oğuz Türklerine dayanması nedeniyle de Oğuzeli ismini almıştır (Terlemez, 1998: 9).

Oğuzeli’nin ilçe olmadan önceki ismi Büyükkızıllıhisar’dır (Köylerimiz, 1933: 128). Büyükkızıllıhisar ismini Subaşı Mahallesiinde ki kırmızı topraktan yapılan hisar şeklindeki evlerden aldığı belirtilmektedir (Oğuzeli ÇPL, 2008: 5). Bu konuda ki diğer bir rivayette, soygun, talan, yağma yapmak için Oğuzeli’ne gelen Arap kabilelerinin saldırılarından korunmak için ilçenin etrafının kızıl duvarlarla çevrildiği şeklindedir(Terlemez, 1998: 9). Ancak bu her iki bilgiyi de doğrulayacak günümüze kadar ulaşmış tarihi bir kalıntı veya yazılı bir kaynak mevcut değildir.

İlçe sınırları içerisinde ilçenin tarihi hakkında ipuçları da veren höyükler mevcuttur. Kaynak kişiler, Oğuzeli’ni bu höyüklerden gelerek yerleşen insanlar tarafından kurulduğunu rivayet etmektedirler. İlçenin doğusunda Kastel Höyüğü bulunmaktadır. Şiveydin (Altınyurt) yolu üzerinde Abbas Höyüğü yer almakta olup bu höyüğün adının Abbasilerden geldiği rivayet edilmektedir. Abbas höyüğünün eski bir yerleşim yeri olduğunu gösteren kalıntılar günümüze kadar gelmiştir. Altınyurt’un kuzey doğusunda, hava limanının altında Seylan Höyüğü bulunmaktadır. İlçede Hüsmaller diye bilinen ailenin ilçeye buradan gelerek yerleştikleri belirtilmektedir (K.K.1, K.K.21).

Gaziantep Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından 2010 yılında hazırlanan İl ve Çevre Durum Raporunda Oğuzeli ilçesi sınırları içerisinde yukarıda

bahsi geçen höyüklerden Seylan ve Kastel Höyükleri ile birlikte 13 adet tespitli höyük bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Ancak eski bir yerleşim yeri olduğu herkesçe bilinmesine rağmen bu raporda Abbas Höyüğü'ne yer verilmemiştir (Gaziantep Valiliği, 2011: 152).

Oğuzeli'nin ilk yerleşim yerinin Orta Camii'nin çevresi olduğu sanılmaktadır (K.K.21). İlçe Hz. Ömer zamanında Müslümanların, Selçuklular döneminde de Türklerin hâkimiyetine girmiştir. Selçuklulardan kalma tek eser orta cami minaresidir (Terlemez, 1998: 4-22). Caminin herhangi bir kitabesi, kalıntısı vs. mevcut değildir. Hatta camiden geriye kalan tek şey minaresidir.

İlçe Barak yöresi veya Barak Ovası diye tabir edilen yöreyle iç içedir. Bu nedenle Barak kültüründen çok etkilenmiştir. Ancak Barak Türkmenlerinden çok daha önce buraya yerleşmiş olan ve kökeni Oğuz Türklerine dayanan bu insanların Barak Kültüründen ayrı, kendilerine has gelenek ve görenekleri mevcuttur. İlçeye bağlı köylerde daha çok Barak Kültürü hakimdir. Hikâyesi dilden dile dolaşan, hatta filmlere ve dizilere bile konu olan Ezo gelin de ilçeye bağlı bu Barak köylerinden birisi olan Dokuzyol'da (Uruş) yaşamıştır (Oğuzeli ÇPL, 2008: 5).

Oğuzeli halkının çoğunluğunu Ehl-i Sünnet akidesine mensup Oğuz Türkleri oluşturmaktadır. Az bir kısmı da Alevi-Bektaşî geleneğine mensup aşiretlerden oluşmaktadır. Aşiretler kendilerini buranın kadim halkı olarak nitelendirmektedirler. Türkmenistan'dan gelerek buraya yerleştiklerini ve kendilerine lakap olarak ta "Hedikçi Uşağı" denildiğini ve Oğuzeli'nin asıl yerlilerinin kendilerinin olduklarını, Türkmenistan'dan gelirken mi yoksa daha sonra buraya gelince mi alevi olduklarını bilmediklerini söylemektedirler (K.K.30). Günümüzde, Alevi kökenli Oğuzeli aşiretleri ile Sünni kökenli oğuz Türkleri her konuda birbirleri ile yakın ilişki içerisinde olup iç içe geçmiş, kaynaşmış durumdadırlar.

Oğuzeli, doğa güzelliği bakımından Gaziantep'in en yeşil ilçesidir. Gaziantep'e göre daha ılık bir iklime sahiptir. Gaziantep'e kar yağarken Nafak Boğazı'ndan itibaren Oğuzeli'ne yağmur yağdığı çok olmuştur. Nar, zeytin, Antep fıstığı, marul ve dolmalık patlıcan en sık yetiştirilen tarım ürünlerindedir. Nar yetiştiriciliği bunlar içerisinde en ön sırada yer almaktadır.

İlçenin sosyal yapısı hakkında bilgi vermesi bakımından kaynak kişilerce bize anlatılan iki anekdota yer vermek istiyoruz. Bunlardan birincisi hamam kültürü ile ilgilidir. Oğuzeli'ne ilk belediye teşkilatının kurulduğu 1946 yılında, şimdiki Fatih Camii'nin olduğu yere bir hamam yapıldığı ve halkın hamam kültürü olmadığından işletilemeyip kapandığı belirtilmektedir. Hamam kültürünün Gaziantep'te türkölere bile konu olacak kadar çok yaygın olması ve Oğuzeli ile coğrafi yakınlığına rağmen bu ilçede hamam kültürünün yaygınlaşmamasını ekonomik hayatın ticaretten daha çok çiftçiliğe dayalı olmasının bir sonucu olduğu kanaatindeyiz.

İkincisi ise ilçedeki insanların birbirlerine olan güven duygusu ve ilçenin güvenli bir belde oluşu ile ilgilidir. Bu hususta Kaynak kişilerimizden Muhammet ÖNER, aslen Vanlı olan ailesinin Oğuzeli'ne yerleşmesi ile ilgili babası Süleyman ÖNER'den naklettiği bilgi şu şekildedir:

“Babam, Gaziantep'te İl Özel İdare Müdürü olarak görev yaptığı 1950 yılında Oğuzeli'ne geliyor. Burada, evlerin genellikle tek katlı ve pencerelerinde de demir korkuluk bulunmadığını görüyor. Bu durum babamın dikkatini çekiyor. Bu gözlemden; burada insanların pencerelerine korkuluk yaptırmayacak kadar birbirlerine güvendikleri, birbirlerini koruyup kolladıkları, burasının can ve mal güvenliği bakımından kalıcı olarak yerleşmeye uygun bir belde olduğu sonucunu çıkarıyor. Devlet memurluğundan emekli olduktan sonra da buraya gelip kalıcı olarak yerleşmeye karar veriyor. Nihayet 1956 yılında Erzurum'da çalışırken emekli oluyor ve Oğuzeli'ne gelip yerleşiyor” (K.K.26).

Bu anekdot Oğuzeli'nde yaşayan insanların birbirlerine güçlü toplumsal bağlarla bağlı olduklarını, birbirlerini koruyup kolladıklarını göstermesi bakımından önemli olduğu kanaatindeyiz.

I. BÖLÜM

OĞUZELİ'NDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Doğum, evlenme ve ölüm insan hayatının önemli safhalarındandır. Bunlar Halk Biliminde geçiş dönemleri olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemlere ilişkin, toplumların dini inanışları ve hayat tecrübelerine bağlı olarak bazı inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Gelişen bu inanış ve uygulamalar toplumun kolektif hafızası ile nesilden nesile aktarılmaktadır. İnsanlar ait oldukları toplumların kültürel yapısına bağlı olarak, bu dönemlere ait inanış ve uygulamalar etrafında hayatlarını şekillendirmektedirler.

Araştırma konumuz Oğuzeli'nde de geçiş dönemlerine ilişkin inanışları ve uygulamaları, gerek yaşatılan örneklerini gözlemleyerek gerekse de kaynak kişilerin anlatımlarına bağlı olarak incelemeye çalışılmıştır. Bunu yaparken de bu inanışların ve uygulamaların eski Türk inançları ile ilgisine vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

1.1. Doğum

Doğum her kültürde çok önemli bir yer tutmaktadır. İlk insan Hz. Adem'den bugüne kadar gelişim ve değişim süreci içerisinde insanın dünya hayatı doğumla başlar. İnsan neslinin devamı doğumlara bağlıdır. Doğum hadisesi sadece anne-baba ve çocuk için değil, toplumun ve milletin geleceği içinde son derece önemlidir. Dünyaya gelen her çocuk aile bağlarının kuvvetlenmesini, aile soyunun devamını ve dolayısıyla da milletlerin devamını sağlamaktadır.

Günümüzde modern hayat ve kentleşme (çalışan kadın olgusu, aile planlamasına yönelik politikalar, çocuğun eğitim sorunu) doğum oranının düşmesine ve böylece de ülke nüfusunun zaman içerisinde azalmasına sebep olacaktır. Bugün çağımızda modern batı toplumlarında ülke nüfusları artmamakta, durma seviyesinde seyretmekte hatta gerilemektedir. Bu ülkeler gelecekte varlıklarını sürdürebilmek için nüfus artışını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Nüfus artış hızımızdaki bu azalmanın devam etmesi durumunda, gelecekte aynı tehlikenin ülkemiz için de söz konusu olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

İslamiyet açısından bakıldığında da evlenme ve çoğalma Hz. Muhammed (S.A.V.) tarafından da teşvik edilmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V.), bir hadisinde “Evlenin çoğalın. Zira doğan çocuk düşük de olsa, kıyamet günü ben sizin çokluğunuzla iftihar ederim” diye buyurmaktadır (Gazali, 1992, c.2: 61).

1.1.1. Doğum Öncesi İle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Her toplumda ve kültürde olduğu gibi Oğuzeli’nde de doğum öncesi, doğum anı, doğum sonrası, çocuğun yaşaması ve çocuğun büyüme safhaları ile ilgili birçok inanış ve uygulama mevcuttur.

1.1.1.1. Kısırlığı Giderme İle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Oğuzeli’nde kadınlarla yüz yüze yaptığımız görüşmelerde, kısırlığı giderme ile ilgili yapılan çeşitli uygulamaların olduğu belirtilmiştir. Bu uygulamaların bir kısmının halk hekimliği denilebilecek tedavi yöntemlerine, bir kısmının da büyü-sihir ya da türbe ve yatırlardan medet ummaya dayandığı görülmüş ve uygulamalar bu çerçevede ele alınarak araştırılmaya çalışılmıştır.

Halk hekimliği diyebileceğimiz uygulamaların başında şifalı otlarla yapılan uygulamalar gelmektedir. Doğum yapmayan, yani gebe kalamayan kadınlara çeşitli otlardan ilaçlar yapılmaktadır.

Bazı kadınların belinin gevşek olduğuna, beli gevşek olan kadınların ise çocuğunun olmayacağına inanılmaktadır. Bel gevşekliğini gidermek için “melceme” denilen bir yakı yapılarak kadının beline sarılmaktadır. Mecleme, karaçam ve ağçam sakızlarının birbirine katılıp eritilmesiyle elde edilen bu karışım ince bir beze sürülerek kadının beline bağlanmaktadır (K.K.13).

Bamya kaynatılarak suyu sabah akşam içirilmekte (K.K.7), kuzukulağı bitkisi kaynatılarak gebe kalamayan kadın suyuna oturtulmaktadır. (K.K.9).

Çevredeki her türlü şifalı otlar toplanmakta ve bu otlar hep birlikte kaynatılarak elde edilen şifalı suyun içerisine çocuğu olmayan kadın oturtulmaktadır (K.K.13).

Gebe kalmaya yardımcı olacağı düşünölen diğer bir uygulama da kaplıca sularıdır. Sıcak suyun kadın bedenine yapacağı tesir ile gebe kalacağına inanılmaktadır. Bunun için Kahramanmaraş'taki Zeytin ve Osmaniye'deki Haruniye kaplıcalarına gidilmektedir.

Araştırmacı Dilek YÜKSEL'in yayımlanmamış "Gaziantep ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar" adlı yüksek lisans çalışmasında Oğuzeli'nde varlığı devam eden şöyle bir uygulamadan bahsedilmektedir:

Maydanozla süt kaynatılır ve elde edilen macun tölbende sarılarak hamile kalamayan kadının rahmine konur. Diğer bir yöntem de köy ebelerince hazırlanan emlerin (ilaç) kullanılması şeklindedir (Yüksel, 2007: 51).

Doğüstü güçlerden medet umma, onların yardımını sağlama yöntemlerinin başında türbelerin ve yatırların ziyaret edilmesi gelmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar buralara götürölür. Buralarda dua ederler, adak adarlar, kurban keserler, hayır hasenat yaparlar. Böylece orada yattığına inanılan ermiş kişilerden, şefaata dilerler. Bu ziyaret yerlerinin başında Tilbaşar'da ki Karababa Türbesi ve Çaybaşı'ndaki Değirmeli Dede ziyaretleri gelmektedir. Buralarda adanan kurbanlar kesilerek namaz kılınır, dua edilir. Bu her iki türbede bulunan ağaçlara çaput ve hamak benzeri salıncak bağlanır. Gebe kalamayan kadın bu şekilde bebek özlemini dile getirir. Değirmenli Dede'ye Doktor Dermanlı Dede de denilmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar buraya gelmekte, burada dua edip dilek dilemektedirler. Değirmenli Dede ziyaretinde bulunan delikli taştan, hamile kalamayan kadının üç defa geçirildiğinde hamile kalacağına da inanılmaktadır. Kaynak kişiler birçok kişinin bu yolla şifa bulunduğunu ifade etmişlerdir (K.K.5, K.K.13, K.K.21).

Bu konuda karşımıza çıkan bir başka pratik (uygulama) de gebe kalamayan kadınların gebe kalmak için yörede şıh olarak adlandırılan ve manevi gücü olduğuna inanılan kimselere okutmak ve muska yazdırmak için götürölmesidir. Kaynak kişiler Oğuzeli'nde Şıh olmadığından Antep ve Nizip'teki Şıhlara gidildiğini, Şıhların eski yazı ile gebe kalamayan kadına özel muska yazdığını ifade etmektedirler (K.K.2, K.K.13). Hocalara veya Şıh'lara muska yazdırmak özellikle Anadolu coğrafyasındaki Türkler arasında yaygın görölen bir uygulamadır.

Kutsal sayılan veya gizemli yerlere gidip buralarda kurban keserek veya çeşitli pratiklerde bulunarak çocuk sahibi olunabileceği inancına, eski Türk inançlarında da sıkça rastlanmakta ve eski Türk hikâye ve destanlarında doğum, kısırlık ve çocuk sahibi olma ile ilgili inanç ve uygulamalara atıflarda bulunmaktadır (Günay ve Güngör, 2009: 102).

Mesela; Manas Destanında, Yakup Han hatununun kısırlığından şikâyet ederek bu Çırıcı'yı alalı on dört yıl oldu. Bir çocuk koklayamadım, öpemedim. Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor. Elmalı yerlerde yuvarlanmıyor. Kutlu pınarlar yanında gecelemiyor (İnan, 1986: 168) diye yakındığı, yine Yakutlarda çocuk sahibi olmak, özellikle de erkek çocuk sahibi olmak için mukaddes bir ağacın dibinde ağlaya sızlaya dua ettikleri, Kırgızların sahrada tek başına biten bir ağaç, bir kuyu veya su yanında koyun kesip geceledikleri bilinmektedir (İnan, 1986: 167-168).

Yine Dede Korkut hikâyelerinden Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'nda Dirse Han'ın hatununa, kendisine erkek çocuk doğurmamasının suçlusu kim olduğunu sorar. Dirse Han'ın hatunu Dirse Han'a hitaben “Hey Dirse Han bana kazap itme, incinüp acı sözler söyleme, yiründen örü turgıl, ala çadırunyir yüzüne dikdurgıl, atdan aygır, deveden buğra, koyundan koç öldürgil. İç Oğuzun Taş Oğuzun biglerin üstüne yıgnakitgil... (karısı ikisinde de suç olmadığını, bu işin Allah'tan geldiğini söyleyerek büyük bir ziyafet vermesini, İç Oğuz ve Dış Oğuz beylerini çağırmasını fakirlere yardımda bulunmasını söyler)” (Ergin, 2014: 80-81) söylemiş olduğu bu sözlerle erkek çocuk sahibi olmak için başvuru uygulamalara işaret edilmektedir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi; “Çocuğu olmayan kadınlar, türbelere ve yatırlara da gitmekte, buralarda dua etmekte, kurban kesmekte, böylece çocuklarının olacağına inanmaktadırlar. Genel olarak yatırların hepsinden adakta bulunarak çocuk dilenilebileceği gibi özellikle, ziyaret edildiğinde çocuk sahibi olunacağına inanılan yerler de bulunmaktadır (Eroğlu, 2006: 109). Bu inanç sadece Anadolu coğrafyasına mahsus değildir. Türk dünyasının birçok yerinde mevcuttur. Mesela; Kırgızistan'da kutlu yerlere sığınma, Azerbaycan'da Horasan'da bulunan İmam Rıza'nın mezarına, pîrlerin ve imamzâde olarak bilinen kişilerin türbelerine gidilmektedir. Doğu Türkistan'daki Uygur Türkleri arasında da benzer inanışlarla karşılaşmak mümkündür (Eroğlu, 2006: 112-113).

Oğuzeli’nde kısırlığı gidermek için yapılan uygulamaların ana çizgileriyle eski Türk kültürünün devamı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Oğuzeli'ndeki adak adama/kurban kesme uygulamasının Dede Korkut'ta karşımıza çıkan uygulamayla benzerliği bu açıdan dikkat çekicidir.

1.1.2. Hamileliği Önleme İle İlgili İnanış ve Uygulamalar b

Oğuzelili kadınlar ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, kaynak kişiler geçmişte sabunlu su ile temizlik yapmanın (K.K.18) dışında herhangi bir geleneksel doğum kontrolü yönteminin uygulanmadığını, günümüzde bazı tıbbi tedbirlerin alındığını ifade etmişlerdir. Ancak kaynak kişilerden Ayşe DÖVER, “Afat Otu” kaynatılıp içilirse kadının çocuğu olmayacağına dair bir bilgiyi büyüklerinden duyduğunu ifade etmektedir (K.K.9). Ancak bu otun nasıl bir ot olduğu hakkında bilgiye ulaşamamıştır.

Geçmişte doğum kontrolü ile ilgili herhangi bir tedbirin alınmaması nedeniyle kadınlar daha çok çocuk doğurmaktaydı. Çocuk sayısının çok olması gerek iş gücüne etkisi, gerekse de aile nüfusunun çok olmasından kaynaklı sosyal güç olgusu açısından çok önemli olarak görülmekteydi. Ne kadar çocuk, o kadar çok iş ve sosyal güç demektir. Bu nedenle hamileliği önlemeye yönelik her hangi bir tedbire de pek ihtiyaç duyulmamıştır.

1.1.3. Hamilelik Dönemindeki İnanış ve Uygulamalar

Kadın gerek hamileliği gerekse de lohusalık süresince çevresinde bir nevi hasta olarak kabul edilmekte ve bu nedenle de hamile kadın “yükli”, “iki canlı”, “gebe”, “ağırayak”, vb. adlarla tanımlanmaktadır. Kadın hamile kaldığı andan itibaren de doğacak çocuğun, annenin hamileliği boyunca aşerme (bir aşı isteme), aşyerme (aş beğenmeme, tiksime, mide bulantısı) gibi tüm davranışlarından etkileneceği inancı yörede yaygın olarak görülmektedir.

1.1.3.1. Aşerme

Bu dönem hamile kadının vücudunun fizyolojik olarak bazı yiyecek ve içeceklere karşı normal beslenme alışkanlığından farklı olarak daha çok veya daha az istek duyma dönemidir. Bir yiyeceğe karşı aşırı istek duymaya aşerme, bir yiyeceği

beğenmemeye/istememeye aşyerme denilmektedir. Bu dönemli ilgili olarak hamile kadının, özellikle de aşerdiği yiyecek ve içeceklerin türüne ve niteliğine bağlı olarak çeşitli inanışlar geliştirilmiştir.

Gebe kadının bu dönemde aşerdiği gıdalar bir şekilde temin edilmeye çalışılır. Evde yoksa komşulardan, çevreden bulunarak yedirilmeye çalışılır. Hamile kadının gözünün gördüğü yiyecek ve içeceklerde gözü kalmasın diye az da olsa tatmaları istenmektedir.

Hamile kadının canının çektiği bir yiyecek veya içeceği gördüğü halde ondan yiyemezse/tadamazsa “gözünün umacağı” ve ummaya bağlı olarak ta göğsünün şişerek şiddetli bir şekilde ağrıyacağına ve ayrıca gözü uman kadının doğacak çocuğunun gözlerinin şaşılı olacağına inanılmaktadır (K.K.13). Göz umması doğum sonrası emzirme döneminde de olabilmektedir. Emzirme dönemindeki göz ummasını ileride daha detaylı olarak incelenecektir.

Anadolu'nun birçok yerinde de hamile kadının canını istediği bir şeyi görüp de yiyememesine bağlı olarak çocuğun bazı uzuvlarının gelişmeyeceği veya eksik uzuvlara sahip olacağına dair inanış da mevcuttur. Bu konuda yapılan araştırmalarda benzer inanç biçimleri görülmektedir. Kütahya'nın Simav ilçesi ile ilgili yapılan bir çalışmada, hamile olan kadının canı istediğini mutlaka yemesi gerektiği aksi takdirde çocuğunun uzuvlarından birinin eksik olacağına inanılmaktadır (Başhan, 2010: 12).

Dilek Yüksel “Gaziantep ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar” adlı çalışmasında yer alan; aşerilen yiyecek veya içeceğin temin edilememesi halinde bu durumun çocuğun uzuv bütünlüğünü etkileyeceği şeklindeki bilgi çalışmamızı teyit eder niteliktedir (Yüksel, 2007: 70).

1.1.3.2. Cinsiyet Tespiti

Genellikle her coğrafya ve kültürde daha çok erkek çocuk sahibi olmak arzu edilmekte ve önemsenmektedir. Bunun için bazı tedbir alınmakta, çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bu konuda Oğuzeli'nde de çeşitli inanış ve uygulamalara bulunmaktadır.

Hamilelik döneminde cinsiyet tespiti ile ilgili kaynak kişiler çeşitli inanışlar aktarmışlardır. Genellikle kadınlarla yaptığımız görüşmelerde elde ettiğimiz bu inanışlara ait bilgiler şunlardır:

Hamile kadın aşırme döneminde ekşi besinlere karşı aşırı istekli ise kızı, tatlı besinlere karşı aşırı istekli ise erkek çocuğu olacağına inanılmakta ve bunun için kadınlar daha çok tatlı yemeye teşvik edilmektedirler. Bu konuda, “Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur Hakkı’yı” şeklinde tekerleme bile geliştirilmiştir (K.K.18).

İnanışa göre hamile kadının karın şeklinin sivri olması doğacak çocuğun erkek, yassı olması ise kız olacağına işaret olarak kabul edilmektedir. Hamile kadının arkasından habersizce, başına gelecek şekilde bir miktar tuz (bir tutam)atılmaktadır. Akabinde kadın bu tuzu silkelemek veya başını kaşımak için elini başına götürürse kızı, götürmezse oğlu olacağına inanılmaktadır. Yine hamile kadından habersiz olarak oda içerisinde bulunan iki minderden birisinin altına bıçak, diğerinin altına makas konulmakta ve kadın içeri girdiğinde bu minderlerden makas olanın üzerine oturursa kızı, bıçak olanın üstüne oturursa oğlu olacağına inanılmaktadır (K.K.9, K.K.18).

Hamile kadının, hamilelik dönemindeki hal ve hareketlerine bakılarak ta cinsiyet tahmininde bulunulmaktadır. Bunun için yörede “Kız yükü, tuz yüküdür. Ağır olur.” şeklinde ifade yaygın olarak kullanılmaktadır. Yani gelinin hamilelik döneminde yavaş hareket etmesi doğacak çocuğunun kız olacağına işaret sayılmaktadır. Yine bu husus, “bunun dönümü ağır” kızı olacak şeklinde de ifade edilebilmektedir (K.K.20). Hamile kadının, hamilelik döneminde ki hal ve hareketleri çabuk (hızlı) ise “bu gelinin canı yeğini, (hafif) bunun oğlu olur” diye yorumlanmaktadır (K.K.13).

Hamile kadının yüzüne “is”(hamilelik sırasında yüzde oluşan lekeler) çok düşerse kızı, az düşerse oğlu olacağına inanılmaktadır (K.K.7).

Bir diğer kaynak kişi, hamilelik döneminde midesinde yanma hisseden kadının doğacak çocuğunun saçlarının uzun olacağına inanıldığını ifade etmektedir (K.K.32).

Görüştüğümüz kaynak kişilerden Oğuzeli aşiretlerine mensup Şehriye UĞUR’un cinsiyet tespiti hususunda bize aktardığı bilgiler ilçede yaşayan alevi inancına sahip aşiretlerin sahip olduğu inanışları aktarması bakımından önemlidir.

Kaynak kişinin aktardıklarına göre; Tavuğun karnında bulunan ve yumurtaya benzeyen kendilerinin “höd” diye tabir ettikleri içi su dolu organ, gebe kadının niyetine kor ateşin üzerine konulmaktadır. Bir süre sonra ateşe konan bu organın içindeki suyun kaynayıp üstten taşması halinde hamile kadının oğlu, kaynamayıp alttan damlaması halinde ise kızı olacağına inanılmaktadır. Yine aynı kaynak kişi tarafından aktarılan diğer bir uygulama da hamile kadının eşarbının kurbağanın önüne yere serilmekte ve kurbağanın yere serilen bu eşarbın ortasından geçmesi halinde kadının doğacak çocuğunun erkek, ortasından geçmeyip kenarından geçmesi halinde ise kız olacağına inanılmaktadır (K.K.31).

1.1.3.3. Hamile Kadının Yapması ve Yapmaması (Kaçınması) Gereken Davranışlar ve Bunlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Kadının hamile kaldığı andan itibaren annenin tüm hareket ve davranışlarından, ruhi durumundan çocuğunun da etkileneceği, bugün pozitif biliminde inkâr etmediği bir gerçekliktir.

Doğacak çocuğun gerek bedeninde, gerekse huy ve davranışlarında, annenin hamilelik döneminde yaptığı veya yapmadığı bir takım davranışların tesirinin olacağı inancı, hamile kadını bazı davranışları yapmaya veya bazı davranışları da yapmamaya zorlamaktadır.

Kadınlarla yapmış olduğumuz görüşmelerde, hamile kadının çocuğunu düşürebileceği endişesi ile ağır ve yorucu işlerde çalıştırılmadığı, ağır yük taşıtılmadığı, yüksek bir yerden atlamasına izin verilmediği, korkutulmadığı, cenazeye baktırılmadığı, hamur ve köfte yoğurmak gibi ağır işlerin yaptırılmadığı belirtilmektedir (K.K.2).

Hamile kadının hamilelik döneminde çirkin yüzlü birine bakması halinde çocuğunun çirkin olacağına, aya veya güzel yüzlü insanlara bakması halinde ise doğacak çocuğun yüzünün güzel olacağına inanılmaktadır. Ayrıca kırmızı elma yemesi halinde çocuğun yanaklarının kırmızı olacağına, tavşan veya deve eti yemesi halinde ise çocuğunun yarık dudaklı olacağına inanılmaktadır (K.K.9, K.K.13, K.K.20, K.K.31, K.K.2).

1.1.4. Doğum Sırası ve Sonrası İle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Bilindiği üzere daha önce doğumlar mahalli imkân ve uygulamalarla evlerde gerçekleşirken günümüzde tıbbi imkânlarla hastane ortamında gerçekleşmektedir. Burada kaynak kişilerin aktardığı geçmiş uygulamalar ele alınmıştır.

1.1.4.1. Doğum Hazırlığı ve Doğum

Oğuzelili kadınlarla yüz yüze yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgilere göre; Gelinin anası, özellikle doğacak ilk çocuk için beşik hazırlamakta ve ayrıca çocuk ve annesi için gerekli olan ihtiyaçları ihtiva eden ve kırklık diye tabir edilen hazırlıkları yapmaktadır. Kırklık olarak hazırlanan eşyaların içerisinde, genellikle çocuk için beş-altı kat kıyafet, çarşaf, çocuk yatağı, çocuk bezi, söbelek (kundak) adı verilen belek (sarma) bezi, yörek bağı (Kundak yapılan çocuğu bağlamak için genellikle örülerek yapılan ip), nakışlı beşikörtüsü, çocuğun beşikten düşmemesi için bağlamaya yarayan nakışlı beşik bağı vs. bulunur. Ayrıca beşiğe asmak için içerisinde iğde, nazar boncuğu, mavi boncuk, şap (sa veya sağ denilmekte), üzerlik ve kurşun bulunan nazardanlık (nazarlık) yapılmaktadır (K.K.20, K.K.13).

Kadının doğum sancısı çekmesi ile birlikte doğum hazırlıklarına başlanır. Evin uygun bir odası doğum için hazırlanır. Temiz havlu, çarşaf, bezler ile birlikte sıcak su hazırlanır. Kadının doğum yapacağı odada hijyene dikkat edilir. Mahalli ebeler refakatinde doğum gerçekleştirilir. Doğumu gerçekleştiren ebe tarafından çocuğun göbek bağıda kesilmektedir (K.K.2, K.K.13).

Doğan çocuk erkek ise bu olay çok önemli kabul edilmekte ve erkek çocuk sahibi olan ailenin evinin kapısı, mahallenin çocuklar tarafından taşlanmaktadır. Erkek çocuğu olan aileler de bu çocuklara şeker veya para vermektedirler (Terlemez, 1998: 33). Bu uygulama bir anlamda erkek çocuğun doğumunu kutlama etkinliği olarak değerlendirilebilir.

Hamile bir kadının doğumunun kolay olması için saç bağları çözülür, evde kilitli kapı ve sandık varsa bunların kilitleri açılır. Kendi doğumlarını kolay yapan kadınlara doğum yapacak kadının sırtı sıvazlatılır. Dualar edilir. Okunmuş su içirilir. Boynuna hamayılı takılır. Nazarlık takılır. Üzerlik otu yakılarak tütsülenir. Adaklar

adanır, sadaka verilir. Çocuklara hediyeler verilerek çocuklar sevindirilir (K.K.25, K.K.32, K.K.2, K.K.20, K.K.13)

Hamile kadının saç bağlarının çözülmesi, kilitli kapı ve sandıkların kilitlerinin açık bırakılması gibi benzer uygulamaları eski Türk inançlarında da görülmektedir. Yakutların, doğum günü ev, kiler ve sandıkları açık bıraktıkları bilinmektedir (Günay ve Ünver, 2009: 102).

1.1.4.2.Çocuğun Göbeği ve Eşi

Bebek eşi bilindiği üzere anne karnında çocuğun anneyle alverişini sağlayan yaşamsal bağıdır. Doğumu yaptıran ebe tarafından çocuğun göbeği uygun bir mesafede bağlanarak kesilir. Bir hafta kadar bir süre içerisinde çocuğun göbeği kurur ve düşer. Hemen hemen her toplum ve kültürde görülen bebek eşi ile ilgili inanış ve pratiklerin çoğu kuruyup düşen bu parçanın ne yapılacağı üzerine gelişmiştir.

Oğuzelili kadınlarla yaptığımız görüşmelerde kadınlar, çocuğun göbeğiyle ilgili pratiklerin genellikle ileride nasıl bir kişi olması ve nasıl bir mesleği yapması isteniyorsa ona göre seçildiği bilgisini aktarmışlardır.

Göbek ile ilgili yapılan pratiklerin arkasındaki inanışa göre dinine bağlı olması istenen çocuğun göbeği cami, mescit veya Kur'an kursu gibi yerlerin bahçesine, okuması, tahsil sahibi olması istenen çocuğun göbeği ise okul bahçesine gömülmekte veya kitap arasına konmaktadır. Çocuğun hayvanları sevmesi ve hayvancılıkla uğraşması isteniyorsa göbeği ahıra veya ağıla; ayrıca kız çocuklarının evine, ailesine, çocuklarına bağlı olması maksadıyla göbeği evin bahçesine gömülmektedir (K.K.13, K.K.20, K.K.2, K.K.25).

Oğuzeli'nde yaşayan aşiretler çocuklarının zurnacı olmaları için çocuğun göbeğini zurnaya bağlamaktadırlar (K.K.31).

Netice itibarı ile çocuğun göbeği ile gelecekte sahip olacağı ya da olması arzu edilen meslek arasında bir bağ kurulduğuna inanıldığını söyleyebiliriz. Bir şeye sıkı sıkıya bağlı olmak için kullanılan "göbekten bağlı olmak" deyiminin de bu inanıştan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Görüştiğimiz kadınlardan bazıları annenin sütünün çok olması için çocuğun eşinin ilçe içerisinde geçen Sacır deresine atıldığını ifade etmişlerdir (K.K.13, K.K.9). Bazı kadınlar ise doğan çocuğun eşi değil, doğum yapan hayvanların eşinin hayvanın sütünün çok olması için Sacır deresine atıldığını ifade etmişlerdir (K.K.20). Ancak görüştiğimiz kaynak kişilerin çoğu, çocuğun eşi ile ilgili olarak hiçbir işlem yapılmadan eşin uygun bir yere gömüldüğünü belirtmişlerdir.

1.1.4.3. Lohusalık

Oğuzeli'nde doğum yapan kadının ve bebeğinin, nazara, kötü ruhlara, büyüsel güçlere karşı korunması gerektiği, anne ve bebeğin her türlü fiziki etkiye karşı savunmasız olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle de “lohusa kadının mezarının kırk gün açık kalacağına” yani lohusalık döneminde kadının hayatı bir risk taşıdığına inanılmaktadır (K.K.13, K.K.2).

Lohusa kadının vücut direncinin zayıf olduğu, gerekli koruma tedbirlerinin alınması gerektiği bir gerçektir. Bunun için günümüzde de çeşitli tıbbi tedbirler alınmaktadır. Oğuzeli'nde doğum yapan kadınlara şeker, pekmez gibi tatlı gıdalar yedirilmektedir. Özellikle de tereyağının ateşte eritilmesi ve üzerine üzüm pekmezinin ilave edilmesi ile elde edilen sıvı, vücut direncini ve annenin sütünü artıracak inancıyla lohusalara yedirilmektedir (K.K.21). Şekerli gıdaların kalori bakımından zengin olduğu ve vücuda enerji verdiği bilimsel bir gerçekliktir. Burada geleneksel olarak yapılan bir uygulamanın pozitif bilimin gerçekleri ile örtüştüğü söylenebilir.

1.1.4.3. Doğumdan Sonra Sütü Gelmeyen veya Az Gelen Kadınlar İçin Yapılan Uygulamalar

Doğum sonrası bazı kadınların sütü ya çok az gelmekte ya da hiç gelmemektedir. Bu durumu gidermek için kadınlara tatlı gıdalar ve özellikle de tereyağı, üzüm pekmezi ile eritilerek yedirilmektedir. Sebze ürünlerinden ise maydanoz ve marul da yedirilmektedir (K.K.13, K.K.21).

Ayrıca yörede süt taşı olarak bilinen sarı bir taş kadının boynuna kolye gibi takılmaktadır.

Bu uygulamalardan farklı olarak sütü gelmeyen kadınlar Oğuzeli yakınlarında ki Sekili (Orul) köyünde bulunan “süt pınarına” götürülmektedir. Burada kadınlar pınarın suyu ile banyo yaptırılmakta ve ayrıca kadının boynuna temsili yular takılarak pınarın suyunun aktığı, ark kenarında yetişen kazayağı, ıspatan, (su teresi) ve yarpuz gibi bitkilerin üzerinde koyun otlatır gibi “düş düş düş” denilerek otlatılmaktadır (K.K.13).

Bu pratiği kendilerinin de bizzat uyguladıklarını belirten kaynak kişiler, dönüştürme yolun yarısına gelmeden kadını sıtma şeklinde şiddetli bir üşütmenin tuttuğunu ve aynı zamanda da her iki göğsünden birden süt aktığını belirtmektedirler (K.K.2, K.K.8, K.K.13, K.K.14).

Süt pınarını yerinde görmek için gittiğimizde, görüştüğümüz kaynak kişilerden Sekili Köyünden Şaban KARACAN, günümüzde de çevreden sütü gelmeyen kadınların zaman zaman bu pınara getirildiğine yukarıda anlatılan pratiğin yapıldığı bilgisini bize aktarmıştır (K.K.17). Bu bilgi bize Süt Pınarı hakkında, “doğumdan sonra sütü gelmeyen kadınların, sütünü getireceği inancının”, günümüzde canlı olarak yaşatılmakta olduğunu göstermektedir.

1.1.4.5. Nazardan Korunma ve Nazarlık

Anne ve çocuğun korunması gereken en önemli etkilerin başında nazar gelmektedir. Nazar, hayatın her aşamasında karşılaşılan ve hemen hemen her toplum ve kültürde de varlığı kabul edilen bir gerçektir.

Nazar ve etkisi İslam inancında da yeri olan bir inanıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de nazara ve nazarın kötü etkisine işaret edilmekte ve Kalem suresinin 51. ayetinde Hz. Muhammed'e hitaben: “Şüphesiz inkâr edenler zikri, duydukları zaman nerdeyse seni gözleriyle devirecekler...” (Kur'an-ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), 2006: 565) buyrulmaktadır. Yine nazar nedeniyle insanların başına olumsuz şeylerin gelebileceği hususunda da hadis kitaplarında birçok Hadis-i Şerif rivayet edilmektedir.

Artık günümüz tıp dünyasında da nazarın varlığı inkâr edilmemekte olup, nazarı ilmî olarak ele alan ve nazar değmesinin insan vücudunda yer alan atomların etkisiyle mümkün olabileceğini kabul eden yaklaşımları da görmek mümkündür.

“Anadolu Kùltüründe Nazar ve Nazarlıklar” adlı yapılan bir çalışmada, Prof. Dr. Sùheyl Ùnver’in “Nazar Deęmek Hakkında Bir Risale” adlı makalesi kaynak gùsterilerek, nazar değmesinin vùcudumuzdaki atomların enerjiye dùnùřmesiyle ilgili olabileceği, nazarın insan üzerinde ruhsal bir etkisi olduğu, bunun da vùcudumuzdaki bazı maddelerin enerjiye dùnùřmesi anlamına geldiği gùrùřù ifade edilmektedir (Gùr ve Soykan, 2013: 117).

Oğuzelili kadınlarla yaptığımız gùrùřmelerde; lohusa kadını ve çocuğu nazardan korumak için, üzerlik otu kor ateş üzerinde yakılıp dumanı gelin ve çocuğun etrafında dolaştırılarak gelin ve ocuk tùtsùlenmektedir (K.K.13, K.K.6, K.K.20, K.K.2). Burada üzerlik otunun tohumunun kor ateş üzerinde yakılmasıyla üzerlikten elde edilen tùtsù ile ateşin koruyucu ve tazeleyici gùcùyle birleştirilmektedir (Polat, 2014: 2269).

Nazardan (kem gùzlerden) koruyacağına inanılan nazar boncuğu, iğde ağacından bir parça ve nazar muskası gibi materyaller kullanılmaktadır (K.K.13, K.K.20). Bùtùn bu materyallerin ortak özelliği koruma amaçlı olarak kullanılmasıdır. Nazara uğramış kimsenin nazarın kùtù etkilerinden kurtarılmasına yùnelik yapılan pratikler de bulunmakta olup ileride bunlara da değinilmiştir.

Nazar, nazardan korunma ve nazara uğramış kişilerin nazarın etkilerinden kurtarılmasına yùnelik inanç ve pratiklerin başında kurşun atma/kurşun dùkme ve üzerlik tùttürme pratikleri gelmektedir.

Kaynak kişiler, kurşun dùkme pratiğine ilişkin birbirini destekler nitelikte bilgiler vermişlerdir. Verilen bu bilgilere gùre:

Kurşun dùkme esnasında kurşunu dùken kişi tarafından “azara bozara, nazar edenin gùzù bozara” denilmekte ve kurşunun aldığı şekle gùre nazar eden kişinin erkek mi kadın mı, bùyùk mü kùùk mü olduğuna dair tahminlerde bulunulmaktadır (K.K.29).

Nazara uğramış ocuk veya kişi oturtulup başına beyaz bir òrtù òrtùlmekte ve başının üzerine, üzerlik otu tohumu, ekmek, ayna, eşek dışkısı, iğde, tuz konulmaktadır. Ateşte eritilen kurşun “atal mı, mıtal mı? Gùz değiren, bùyùk mü, kùùk mü?” denilerek ocuk veya kişinin başının üzerinde tutulan bir kap içerisindeki

suya atılmakta ve bu uygulama üç defa tekrarlanmaktadır. Suyun içine atılan kurşunun çatallı bir şekil alması durumunda kişinin nazara uğradığına inanılmakta ve bu durum “bunun üzerinde insan dili var” şeklinde ifade edilmektedir. İçine kurşuna atılan bu sudan nazara uğrayan çocuğa/yetişkine bir yudum içirilmekte ve aynı suyla o kişinin eli yüzü yıkanmaktadır. Suyun geriye kalan kısmı yolun çatına(kavşağa) dökülmektedir. Bu pratiğin fayda sağlayabilmesi için suyu döken kişinin suyu döktükten sonra arkasına bakmadan geri gelmesi gerekmektedir (K.K.30, K.K.31).

Üzerlik tütürmenin çok geniş bir alanı vardır. Her durumda ve her aşamada üzerlik tütürülür. Bazen kalabalık ortamlarda aromatik kokusundan istifade etmek için de üzerlik tütürülmektedir. Fakat Üzerlik otu genellikle nazardan korunma ve nazardan kurtulmak maksadı ile tütürülmektedir (K.K.13, K.K. 29).

Üzerlik, doğum, çocukluk ve evlenme ritüelleri başta olmak üzere insan hayatının birçok safhasında koruma ve arındırma maksadı ile kullanılmasının yanında, Türk kültür dünyasına duvarımızdaki süs halısına motif olarak da girmiştir (Emeksiz, 1998: 241).

Kurşun dökme ve üzerlik tütürme pratiği haricinde yapılan diğer bir uygulamada suya köz atmadır ve şu şekilde yapılmaktadır:

İçi su dolu bir tasın içine bir maşa ile ocaktan alınan kor halindeki bir köz parçası nazarı değdiğinden şüphelenilen kişinin adı ile “bu kömür falan kişinin gözüne” denilerek suya atılmaktadır. Suyun içine atılan bu köz parçalarının suyun üzerinde mi kaldığına yoksa suyun tabanına mı indiğine bakılarak nazar eden kişi ya da kişiler hakkında yorum yapılmaktadır. Adına kömür atılan kişinin kömürü suyun tabanına inmişse (yöresel ifadesiyle tummuşsa) o kişinin nazarının değdiğine, suyun tabanına inmeyip yüzeyinde kalması halinde de kişinin nazarının değmediğine inanılmaktadır. Nazarının değdiğinden şüphelenilen kişi niyetine suya atılan kömürlerden suyun tabanına inenler alınarak karası nazar değen çocuğun avucuna ve yüzüne sürülmektedir (K.K.10).

Yukarıda aktarılanlar daha çok insanların nazardan korunması maksadı ile yapılan pratiklerdir. Bununla birlikte ev, bağ, bahçe ekili tarım ürünleri gibi mülklerin, ürünlerin nazardan korunmasına yönelik olarak da, at veya eşek kafatası, geyik boynuzu, at nalı gibi nesnelere bu mülklerin -ilk bakışta göze çarpacak- uygun bir

yerine asılmasıdır. Burada asıl amaç, gözün ilk gördüğü nesneye nazarının degeceği inancıyla (K.K.29), kötü niyetli insanların bakışları ile yaydıkları olumsuz enerjiyi nazardan korunmak istenen mülkten başka şeye yönlendirmek maksadı yatmaktadır. Aynı şekilde mavi boncuk, nazar boncuğu, nazarlık gibi dikkat çekici nesnelere takılması da bu amaçla yapılmaktadır.

1.1.4.6. Albasması

Albasması inancına Çin Seddi'nden Akdeniz kıyılarına, buz denizinden Hint kıyılarına kadar Türk kültürünün var olduğu her coğrafyada karşılaşmak mümkündür. Lohusalara musallat olan bu kötü ruh Türk halk inançlarında alkarası, albastı, albis, almıs vb. adlarıyla da anılmaktadır. İnanışa göre bu kötü ruh, musallat olduğu lohusa kadınlara büyük ıstıraplar yaşatmakta, hatta lohusa kadının ciğerini çıkartıp suya atarak ölümüne bile sebep olabilmektedir (İnan, 1986: 169-173).

Albasması inancı Türklerin yaşadığı coğrafyalarda bulunan diğer topluluklarda ve özellikle de Kafkas coğrafyasında yaşayan Çerkezlerde görülmekte olup, “Almesti”, “Almastın”, “Nalmestın” gibi adlarla anılmaktadır (Mihail ve Madine, 2012: 65-68).

Yaptığımız araştırmada yörede alkarası/albasması ile karşılaştığımız inanış ve pratiklerin genel olarak Türk dünyasında var olan inanış ve pratiklere benzer nitelikte inanış ve pratikler olduğunu söyleyebiliriz.

Yörede, alkarasının yetişkin erkeklerden korktuğu için onlara musallat olmadığı, kadınlara, özellikle de lohusa kadınlara ve yeni doğmuş çocuklara musallat olduğuna, musallat olduklarına da ölümle sonuçlanabilecek zararlar verdiğine inanılmaktadır.

Bu nedenle lohusa kadının ve çocuğunun albasmasından kesinlikle korunması gerektiğine ve lohusanın kırkı çıkıncaya kadar -özellikle de ilk yedi gün- hiçbir şekilde yalnız bırakılmaması gerektiğine, çünkü alkarasının daha çok yalnız bırakılan kadınlara musallat olduğuna inanılmaktadır (K.K.13, K.K.31, K.K.20, K.K.29).

Görüştüğümüz kaynak kişiler albasmasından meydana geldiğine inandıkları birçok ölüm vakası anlattılar. Kaynak kişilerimizden Münevver AKDAĞ'ın verdiği

bilgiye göre, ablası albasmasından ölmüş ve kendisini bacısının yerine eniştesine vermişler. Bu durum evlenme konusunda ayrıntılı olarak ele alacağımız “yerine varma/yerine alma” uygulamasına da bir örnektir (K.K.2)

Albasmasına karşı efsunlu-korumalı olduğuna inanılan ocak veya ocak-zâde olarak bilinen kişilerin terli mendilini, takkesini ya da kullanılmış, teri değmiş bir eşyasını lohusa kadın kırk gün üzerinde taşır (K.K.21, K.K.29). Ocak ya da ocak-zâde olarak bilinen bu ailelerin atalarından birisinin alkarısını yakaladığı ve neslinden gelecek hiçbir kimseye zarar vermemesi şartı ile serbest bıraktığına inanılmaktadır (K.K.29).

Birçok kaynak kişi; Albasmasından korunmak için, doğum yapan kadının kırk gün ve özellikle de ilk yedi gün yalnız bırakılmadığını, başucuna ya da yastığının altına, demir cinsinden bıçak, tahra (satır) vb. gibi kesici bir alet bulundurulduğunu, yörede şih olarak tabir edilen kişilerin yazdıkları ve kişiye özel olmayan hamayılı denen muskaları, ve ayrıca ocak olarak adlandırılan aile fertlerine ait takke mendil gibi kullanılmış bir nesneyi de üzerlerinde taşıdıklarını ifade etmişlerdir (K.K.7, K.K.20, K.K.13, K.K.2).

Albasmasına ilişkin kaynak kişilerin bize aktardığı diğer bilgilerde şu şekildedir:

Kadına doğumdan sonra ilk yedi gün çok özenle bakılır. Lohusalık döneminde alkarısı basmasından korumak için yörede ocak-zâde olarak bilinen aileye mensup kişilere yeni bir mendil verilir. O kişiden de onun kullandığı terinin değdiği bir mendil alınır. Lohusalar bu mendili üzerlerinde taşır. Ayrıca lohusanın yastığın altına alkarısının kendisinin yansımasını görerek korkup lohusaya yaklaşmayacağı inancıyla ayna veya lohusanın onu kullanarak kendisine zarar vereceğinden korkacağı inancıyla da demir cinsinden bir nesne konulmaktadır (K.K.31). Albasmasından korunmak için lohusanın yastığının altına ayna konulması uygulamasını Ermenek Tahtacılarında da görülmektedir (Polat, 2006: 151).

İlçede Hamitler olarak bilinen ailenin dedelerinden birisinin alkarısını iğne batırarak yakaladığı ve alkarısının kendisini bırakması karşılığında onun neslinden gelen kişilere asla yaklaşmayacağına, hatta neslinden bir kişinin elinin değdiği veya terinin bulaştığı hiçbir kimseye de dokunmayacağına dair söz verip, yemin etmiş. O

kişi de bunun üzerine alkârısını bırakmıştır. Onun için lohusa kadınlar, alkârısının kendilerine musallat olmasını önlemek için, bu aileye mensup bir kişinin terinin bulaştığı bir mendili veya takkeyi kırkları çıkıncaya kadar koyunlarında taşımaktadırlar (K.K.21).

1.1.4.7. Kırk Basması

Yeni doğum yapan iki kadından birisi diğêrinin yanına giderse, gidenin “kırkı”nın yanına gidilene basacağına ve bu şekilde kırk basmasına maruz kalacağına, kırk basmasına maruz kalan gelinin de çocuğunun büyüyüp gelişmeyeceğine ve nihayetinde öleceğine inanılmaktadır (K.K.13).

Lohusa kadınlar kırk basmasından korunmak için üzerlerinde çengelli iğne, toplu iğne taşımakta ve muhtemel bir karşılaşmada bu iğneleri değışmek sureti ile kırk basmasından korunmaya çalışmaktadırlar. Kırklı (lohusa) kadınlar kendilerine ait bir nesneyi değışerek birbirlerine yabancı olmadıklarını ve birinin diğêrine zarar vermek kastının olmadığını göstermeye, böylece kırk basmaya sebep olan o güce mesaj vermeye çalışmaktadırlar.

Kırk basma inancı sadece lohusa kadınlarla sınırlı değıldir. Yeni evlenmiş gelinler de evliliklerini takip eden kırk gün içerişinde birinin kırkının diğêrini basacağı inancıyla birbirleriyle karşılaştırılmamaktadırlar. Çünkü kırk basmasına uğrayan gelinin çocuğunun olmayacağına inanılmaktadır.

Araştırmamızda kaynak kişiler kırk basması ve kırk basmasından korunmakla ilgili birbirini destekler nitelikte inanç ve pratikleri aktarmışlardır. Aktarılan bilgilere göre:

Kırkı çıkmamış lohusa kadınlar birbirinin yanına getirilmez. Bu kadınlardan kim diğêrinin yanına giderse, yanına gidenin kırkı gidilene kırkını basacağına inanılmaktadır. Hatta yeni doğum yapmış köpeğın kırkı lohusa kadını basacağı inancı ile köpek lohusa kadına yaklaştırılmaz. Kadının kırkı köpeğı bassın diye kadın köpeğın yanına götürülür. Çünkü kırk basan kadının çocuğunun rahatsızlanıp büyümeyeceğine ve nihayetinde öleceğine inanılmaktadır (K.K.9, K.K.13, K.K.20).

Ayrıca evliliklerinin kırk çıkmadan, birinin kırk diğerini basacağı inancı ile iki gelinde bir araya getirilmemektedir. Çünkü kırk basmasına uğrayan gelinin çocuğunun olmayacağına inanılmaktadır (K.K.2)

Lohusanın çocuğunu kırk basıp basmadığını anlamak için tuz ile tartma uygulaması yapılmaktadır. Bu uygulama Cuma günü yapılmakta kırk bastığı düşünülen çocuk, ağırlığı kadar tuz ile tartılmakta, yani terazinin bir gözüne çocuk diğer gözüne de ağırlık dengeleninceye kadar tuz konulmakta ve bu tuz bir hafta saklanmaktadır. Bir hafta sonra cuma günü bu tuzla çocuk tekrar tartılmakta ve çocuk tuzdan ağır gelirse, çocuğun büyüüp geliştiğine ve kırk basmasını atlattığına, eğer tuz ile çocuğun ağırlığı eşit veya tuz çocuktan daha ağır gelirse o zaman da çocuğun gelişmediğine ve kırk basmasını atlatamadığına karar verilmektedir (K.K.13).

Kırk basmasını gidermek için kırk basmasına uğrayan çocuk vahşi kurt kafasının üzerinden su dökülerek yıkanılmaktadır. Vahşi kurt kafası kafasının Oğuzeli'nde bir kişide bulunduğu herkesin gidip o kişiden bu kurt kafasını getirerek kırk basmasına uğrayan çocuğunu kurt kafası üzerinden su dökerek yıkadığı belirtilmekte ve böylece çocuğun kırk basmasını atlatmış alacağına inanılmaktadır (K.K.13).

Burada kurdun Türkler için önemine, Türk destanlarında ki yerine ve Yakut Şamanları için önemli bir efsun kaynağı (Ögel, 2014: 1/46) oluşu ve ayrıca nazardan koruyucu sayılması (Çoruhlu, 2002: 136) özelliklerine dikkat çekmek önemli olsa gerekir. Kırk basma tedavisi için kurt kafasının üzerinden su dökülerek yıkanılması uygulamasının, bir tür efsunlama faaliyetinden başka bir şey olmadığı görülmektedir. Bu durum Anadolu'daki Müslüman Türkler arasında kurt motifinin farklı bir şekilde yaşatılmasına iyi bir örnek olduğu söylenebilir.

1.1.4.8. Kırklama ve Tuzlama

Oğuzeli'nde yeni doğan çocuk yedisinde, yirmisinde ve kırkında tuzlanmaktadır (K.K.7, K.K.13, K.K.20, K.K.31). Tuzlamanın çocuğun, ağzı, koltuk altı ve terinin kötü kokmaması için yapıldığına inanılmaktadır. Kırklama bir banyo yaptırma olup tuzlama işlemiyle bir arada yapılmaktadır. Kırklama öncesinde çocuk tuz içerisinde bir müddet bekletilir, sonrasında kırklamaya ilişkin birtakım pratikler yerine getirilerek yıkanır.

Kaynak kişilerden özellikle kadınlar, kırklama işleminin genellikle kırkıncı günde yapıldığını aktardılar. Kırklama pratiği iki değişik şekilde veya ikisi bir arada yapılmaktadır. Bu pratiklerden birisi çocuğun ve annenin, başının üzerinden kırktan fazla deliği olan bir süzek üzerinden su dökmek suretiyle, diğeri ise çocuk ve annenin yıkanacağı suyun içerisine iki elin on parmağı dört defa batırılmak suretiyle yapılmaktadır.

Ayrıca tuzlama öncesinde vücudundaki pis kanı atıp rahatlayacağı inancıyla çocuğun sırtına jiletle çizik atıldığı bilgisi kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır. Hatta bazı kaynak kişiler otuz/otuz beş yaşın üzerindeki insanların sırtlarında bu jilet izlerini görmenin mümkün olduğunu, geçmişte kendi çocuklarına bu uygulamayı bizzat yaptıklarını ifade etmişlerdir (K.K.13).

Görüştüğümüz kaynak kişiler kırklama ve tuzlamaya ilişkin verdikleri diğer bilgiler de şunlardır:

Kırkıncı gün çocuk tuzlanır. Bir müddet tuzda yatırılır. Çocuk anasının kucağına verilir. Başlarının üzerine bir süzek tutulur. Bu süzekten geçirilerek annenin ve çocuğun başının üzerinden dört beş tas su dökülür. Daha sonra yıkanıp temizlenirler. Böylece hem çocuğun hem de gelinin kırkının çıkacağı kabul edilmektedir (K.K.13).

Bebek yedisinde, yirmisinde ve kırkında tuzlanmaktadır. Kırkıncı gün anne ve çocuk için iki elin on parmağı içine dört defa batırılarak bir kova/kazan kırklama suyu hazırlanmaktadır. Hazırlanan bu su bir süzek içinden dökülerek anneye çocuk yıkanmakta ve böylece kırklanma işlemi tamamlanmış olmaktadır (K.K.20).

Kırkında çocuk ve annesi kırklama suyuyla yıkanır. Yıkanılan bu su bereket getireceği inancıyla eve, bahçeye, çevreye ve tarlaya, zenginlik getireceği inancıyla da çocuğun babasının cebine bir miktar dökülmektedir (K.K.31).

Kadın ve çocuk hem yirmisinde hem de kırkında önce tuzlanmakta ve daha sonra hazırlanan kırklama suyu ile yıkanmaktadır (K.K.7).

1.1.4.9. Göz Umması

Yörede çocuğunu emziren yani emzirme dönemindeki kadınlara emzikli kadın diye adlandırılmakta ve emzikli kadının canının çektiği veya gözünün gördüğü bir yiyeceği yiyemediği zaman gözünün umacağına, gözü uman kadının da göğüslerinin şişeceğini ve şiddetli göğüs ağrısı çekeceğine inanılmaktadır. Kaynak kişiler bu duruma ilişkin kendilerinin bizzat yaşadıkları veya şahit oldukları birçok vaka anlatmışlardır (K.K.13, K.K.7, K.K.20).

Göz ummasının tedavisine ilişkin kaynak kişiler şu şekilde bir pratik aktarılmıştır: Kadından habersiz olarak kadının gözünün umduğu tahmin edilen yiyecek temin edilir. Bu yiyeceği birisi eline alır ve kadının hiç beklemediği bir anda arkasından yaklaşarak kadının sırtına ani bir şekilde vurarak elindeki yiyeceği hızlı bir şekilde kadının ağızına koymakta ve bu uygulama yapıldıktan sonra gözü uman kadının iyileşeceğine inanılmaktadır. Bu tedavi yönteminde gözü uman kadına hem bir şok yaşatılmakta hem de aşerdiği yiyecek yedirilmektedir (K.K.6, K.K.7, K.K.13).

Göz umması ile ilgili diğer bir tedavi yöntemi de, ocak olarak adlandırılan kişilere göz ummasına uğrayan kadınların şişen ve ağrı yapan göğüslerinin masaj yapma şeklinde ovdurulmasıdır (K.K.13, K.K.6).

1.1.4.10. Ad Koyma

Anadolu coğrafyasında ad verilirken, adın çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını belirleyeceğine inanıldığından adın simgesel bir anlam taşımasına özen gösterilmektedir. Ad, bir bakıma insanın manevi varlığını da temsil etmektedir. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse, adın sözcük anlamının, o adı taşıyan kişiye geçeceğine inanılmaktadır (Örnek, 1975: 103)

Eski Türklerde de çocuğun yaşamasına sağlamak maksadı ile bazı isimlerin özellikle tercih edildiğini bilinmektedir. Çocuğun yaşamasını sağlamak amacıyla “Yaşar, Dursun, Ölmezbay, Çelik” gibi isimler verilmektedir. Hatta “İtalmaz, Çoçkabay (domuzbay)” gibi kötü isimler verilerek ölüm meleğinin çocuklarından uzak tutulmaya çalışıldığı da bilinmektedir (İnan, 1986: 174-175).

Oğuzeli’nde çocuklara verilen isimler arasında peygamberlerin, sahabelerin, din ve aile büyüklerinin adları en başta gelmektedir. Bunların içerisinde Hz. Muhammed’in ismi en çok tercih edilen isimler arasında gelmektedir. Çocukları yaşamayan, sürekli ölen aileler, çocuklarının yaşaması dileği ile “Yaşar”, durması için “Dursun” isimlerini vermektedirler. Erkek çocuğu olmayan bazı aileler, bundan sonraki doğacak çocuklarının erkek olması dileğiyle kız çocuklarına “Yeter, Songül, Döne, Döndü” gibi isimleri koymaktadırlar (K.K.13, K.K.29).

Günümüzde çocuk isimleri olarak televizyonlarda adları sık duyulan dizi ve film kahramanları ile futbolcu isimleri de sıklıkla tercih edilmektedir.

Çocuğun ismi daha çok dedesi, dedesi yoksa aile büyüklerinden birisi tarafından sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunduktan sonra üç defa “oğlum/kızım senin adın .....” diye söylenmek suretiyle verilmektedir. Ardından, ismi ile yaşaması, anne ve babasına hayırlı bir evlat, dinine, vatanına ve milletine bağlı bir fert olması için isim veren kişi tarafından dua edilmektedir (K.K.21, K.K.29).

Çocukların isimlerinin büyükler tarafından verilmesi uygulamasına Dede Korkut Hikâyeleri’nde de sıkça rastlanmaktadır.

1.1.4.11. Durmayan Çocuk

Çocuğu olup da yaşamayan aileler çocuklarının yaşaması için çeşitli arayışlara girmekte ve bazı pratiklerden medet ummaktadırlar. Bunlardan en sık rastlanan uygulama bazı isimlerin çocuğa ad olarak verilmesidir. Bu konuya daha önce ad koyma başlığı altında da kısmen değinilmiştir. Burada verilen ismin manevi gücünden dolayı yaşamayan çocukların yaşayacağına inanılmaktadır. Bunun için ayrıca türbe ve yatırlara gidilmekte, buralarda adaklar adanmakta, türbe ve yatırlardaki şahısların isimleri de çocuklara ad olarak verilebilmektedir (K.K.8, K.K.15).

Görüştüğümüz kaynak kişilerin, durmayan çocuk ile ilgili bize aktardıkları inanç ve pratikler şu şekildedir:

Çocuğu durmayan aileler çocukları yedi yaşına gelinceye kadar her sene bir kurban kesmektedirler. Bu çocuklara da kurbanlı çocuk denilmektedir. Ayrıca annenin

boyunun uzunluğunca bir kâğıda hocalara özel bir muska yazdırılmaktadır (K.K.9, K.K.20).

Çocuğu yaşamayan aileler, çocuklarının hayatta kalması için kırk kapıdan, yani kırk farklı evden kumaş toplamakta ve toplanan bu kumaşlardan çocuk için elbise dikilmektedir. Bu kumaşlardan dikilen elbiseyi giyen çocukların yaşayacağına inanılmaktadır (K.K.20). Burada çocuğun ailesinin kimliğini ölüm meleğinden saklama düşüncesinin yattığı söylenebilir.

Aralarında Mehmet isimli çocuğu olan yedi evden para toplanır. Bu para Kâbe'ye götürmesi için hacca giden bir kişiye verilir. O kişi tavaf esnasında bu parayı Kâbe'nin etrafında dolaştırır. Dönüşte bu para ile çocuğa elbise alınır ve çocuğa giydirilir. Bu para ile alınan elbiseyi giyen çocuğun hayatta kalacağına inanılmaktadır (K.K.20).

“Bizim büyük gelinimizin çocukları yaşamıyordu. Adına Halaf hoca denilen yaşlı bir hoca vardı. Babam bizim gelinin boyunu ip ile ölçtü. Bu hocaya gittik. Hoca gelinin boyunun uzunluğunda bir kâğıda muska yazdı. Bunu üzerinde taşıyın, ayrıca eve de bir çift Tâbe (bir tür kınalı güvercin) kuşu beslesin. O kuşlar çoğaldıkça kendi de çoğalır dedi. Evvel Allah ondan sonra gelinin çocukları ölmeyip hayatta kaldılar” (K.K.9).

Çocuğu durmayan aileler evlerinde Tâbe kuşu beslerler ve bu kuşun çocuklarının yaşamasına vesile olacağına inanırlar (K.K.13).

İslamdan önceki bazı Türk toplulukları kuşları ongun saymış ve kuşu ruhun simgesi olarak kabul etmişlerdir. (Çoruhlu, 2002: 151). Araştırmamızda karşımıza çıkan, durmayan çocuk konusunda kuşlarla ilgili inanışın kökeninin eski Türk inancına dayandığı kanaatini oluşturmaktadır.

Çocuğu durmayan aileler, çocuklarını yedi yaşına gelinceye kadar evden giydirmezler. Yani çocuğun anne ve babası kendi parasıyla çocuğa kıyafet alıp giydirmezler (K.K.21, K.K.29). Böyle yaparak bu aileler çocuklarına sahip çıkmayarak ölüm meleğini çocuklarından uzak tutmaya çalışmaktadırlar.

Erkek çocukları sürekli ölen aileler, doğumundan yedi yaşına gelinceye kadar erkek çocuklarına kız çocuğu elbisesi giydirmekte ve saçlarını da kız çocukları gibi uzatmaktadırlar. Hatta saçlarını uzatıp belik bile örenlerle karşılaşmaktadır (K.K.20).

Kaynak kişiler tarafından aktarılan, “evden giydirmeme” ve “erkek çocuğuna kız çocuğu muamelesi yapma” uygulamalarının her ikisinin de altında yatan sebep, ölüm meleğini aldatarak yaşaması istenen çocuktan, ölüm meleğini uzak tutma inancı yatmaktadır. Bu inanç ve uygulamalar ile ilgili olarak, eski Türk inancının Müslüman Türkler arasında yaşayan örneklerinden birisi olduğu söylenebilir.

Eski Türk inancı araştırmaları ile ünlü Prof. Dr. Abdülkadir İNAN'ın bu husustaki tespitleri şunlardır: Çocukları yaşamayanların çocuklarının yaşaması için aldıkları tedbirler gerek Şamanistlerde ve gerek Müslüman Türkler'de aşağı yukarı aynı tedbirlerdir. Mesela Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satmakta, Urenha (Tuba)lar çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklamaktadırlar (İnan, 1986: 174). Çocuğu yaşamayan Başkurtlar da, Müslüman oldukları halde ölüm meleğini aldatmaya çalışmakta ve çocuk doğar doğmaz ebe çocuğu eline alıp dışarı çıkmakta ve birkaç ev dolaştıktan sonra çocuğu babasının evinin penceresine getirmekte ve “Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim. Satın alan var mı?” diyerek çocuğu uzun pazarlıkla kendi ailesine çocuğun ağırlığına demir karşılığında satmaktadırlar. Çocuğa da demir yahut Satıpdı, Satılmış gibi bir isim verilmektedir (İnan, 1986: 174).

Anadolu'nun birçok yerinde kız çocuklarına satı, erkek çocuklarına satılmış isimlerinin verilmesi bu inancın devam ettiğinin canlı bir kanıtıdır. Yukarıda aktardığımız bu inançların bir kısmı Türklerin Müslüman olmaları ile birlikte dini motiflere bürünerek halk arasında yaşamaya devam ettirilmektedir.

1.1.4.12. Yürüyemeyen Çocuk

Yürümesi geciken, yürürken dengesini sağlayamayıp sık sık düşen ya da yürüyemeyen çocuklar için “kösteğini kırma” diye tabir edilen bir uygulama yapılmaktadır. Bu uygulamayla çocuğun ayağındaki kösteğin (bağın) kırılacağına ve çocuğun yürüyeceğine inanılmaktadır. Ancak bu uygulama erkek çocuklar için yapılırken, kız çocukları için yapılmamakta, çünkü kösteği kırılan kız çocuklarının

büyüyünce kocaya kaçacağına inanılmaktadır (K.K.20, K.K.13, K.K.2, K.K.30, K.K.29).

Kaynak kişiler tarafından köstek kırma uygulamasının yapılışı şu şekilde aktarılmıştır:

Yürüyemeyen çocuk, herhangi bir cuma günü, toprak evlerin damlarının bir köşesinde bulunan su oluğunun altına oturtulur. Çocuk, her iki ayak başparmaklarından basit bir etkiyle kırılabilecek, ince bir iple bağlanır. Kucağına da şeker, lokum fındık-fıstık vs. konur. Evin diğer köşelerinden iki ayrı çocuk kösteği kırılacak çocuğun bulunduğu köşeye doğru koşarak gelirler. Önce gelen çocuk, oluk altındaki köşede oturan çocuğun ayağındaki köstek denen bağı kopararak kucağındaki yiyecekleri alır. Böylece çocuğun kösteği kırılmış olur (K.K.2, K.K.13, K.K.21, K.K.29).

1.1.4.13. Konuşamayan Çocuk

Konuşamayan çocukların, yani konuşma yaşı ve olgunluğuna ulaşmasına rağmen dili açılmayan çocukların konuşabilmelerini sağlamak için yapılan inanış ve uygulamalar da şunlardır:

Bu uygulamalardan birisi kutsal mekânlar ve eşyalardan medet umma şeklindedir. Konuşamayan ya da kekeme olan çocuk üç cuma günü camiye götürülmektedir. Caminin hocası/imamı caminin anahtarı ile önce caminin kapısını açmakta ve daha sonra da bu anahtarı çocuğun ağzının içinde çevirmektedir. Böylece çocuğun dilinin açılacağına inanılmaktadır (K.K.9).

Bu konuda ki diğer bir inanış ta papağan gibi taklit yeteneği olan ya da şakımasıyla/ötüşüyle meşhur bülbül, serçe gibi kuşlardan istifade etme şeklindedir. Bunun için konuşamayan çocuğa temin edilebilirse öncelikle papağan dili, bu mümkün olmazsa da bülbül veya serçe eti yedirilmektedir (K.K.29).

1.1.4.14. İlk Diş, İlk Tırnak, İlk Saç

Çocuğun doğumdan sonraki fiziksel ve duygusal gelişiminin her bir evresi bazı inanç ve uygulamaların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Diş çıkarma,

tırnak ve saç kesme ile ilgili çeşitli inanç ve uygulamalar hemen hemen her toplumda ve kültürde mevcuttur.

Çocuğun ilk dişi çıktığında, buğday kaynatılarak hedik yapılmakta ve buna “diş hediği” denilmektedir. Bu hedik tabaklara konur ve “bu, çocuğumuzun diş hediği denilerek” komşulara, hısım ve akrabalara dağıtılmaktadır. Diş hediği gönderilen aileler de tabağın içirişine çocuk için çeşitli hediyeler koyarak tabağı geri vermektedirler (K.K.13).

Çocuğun tırnakları küçükken kesilmemektedir. Ancak çocuk kendi eliyle babasının cebinden para alabilecek fiziki olgunluğa ulaştığında tırnakları kesilmektedir. Bunun için çocuğun tırnakları kesilmeden önce babasının cebinden eliyle para aldırılmakta ve ondan sonra tırnakları kesilmektedir. Bu uygulama yapılmadan önce çocuğun tırnaklarının kesilmesi halinde çocuğun büyüyünce hırsız olacağına inanılmaktadır (K.K.9).

Bir yaşından önce saçları kesilen çocuğun, ömrünün kısa olacağına inanıldığından, çocuk bir yaşına gelinceye kadar saçları kesilmemektedir (K.K.9, K.K.20).

1.1.4.15. Sünnet ve Kirvelik

Sünnet, çocuk yedi yaşına gelinceye kadar herhangi bir yaşta yapılmaktadır. Mevsim olarak genellikle ilkbahar mevsimi tercih edilmekte ve sünneti daha çok berberler yapmaktadır. Sünnette kesilen parça, çocuğun göbek bağı için yapılan uygulamalarda olduğu gibi çocuğun ileride olması istenilen meslek veya davranışa bağlı olarak cami avlusuna okul bahçesine vb. yerlere gömülmektedir (K.K.1, K.K.11, K.K.21, K.K.29).

“Kirvelik” geleneği Barak yöresinde ve Oğuzeli’nde yaşayan aşiretler arasında yaygın olarak bulunmasına rağmen bu gelenek ilçedeki yaşayan Oğuz Türkleri arasında mevcut değildir.

Oğuzeli’nde yaşayan aşiretlerle yaptığımız görüşmelerde; gelenekte kirve olan kişiler arasında kız alıp vermenin mümkün olmadığı, kirveler arasında “kemerbes” denilen bir bağ kurulduğu ve arada kurulan bu bağ neticesinde kirve çocuklarının

kardeş sayılmakta olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla kirve çocuklarına nikâh düşmemekte bundan dolayı da evlenmeleri de haram sayılmaktadır (K.K.30).

Burada dikkat çeken nokta Oğuzeli halkının, Barak Türkmenleriyle aynı yörede ve Oğuzeli'ndeki Türkmen aşiretleriyle bir arada yaşamalarına rağmen kirvelik geleneğinde bir etkileşimin olmamasıdır. Bu farklılığın, Barak Türkmenleri ile Oğuzeli aşiretlerinin ve Oğuzeli'nde yaşayan Oğuz Türklerinin ayrı ayrı Türk boylarından gelmiş olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir.

1.2. Evlenme

Evlenme, üreme ve neslin devamının sağlanmasına yönelik olarak belli kurallar ve usuller çerçevesinde gerçekleştirilen ve insanları diğer canlılardan ayıran en önemli davranış biçimlerinden birisidir. İnsanlık tarihi boyunca var olan bütün toplumlarda ve kültürlerde evlenme bir takım ritüeller ve kurallar çerçevesinde yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir.

1.2.1. Evlilik Çağı ve Yaşı

Belli bir yaşa ve olgunluğa ulaşmış kız ve erkeklerin evlendirilme zamanlarının gelip gelmediğine daha çok ebeveynler karar vermektedirler. Erkeklerin evlendirilme zamanı olarak genellikle askerlik sonrası tercih edilmektedir. Ancak askere gitmeden önce evlendirmeye de sıkça rastlanılmaktadır. Askere gitmeden önce evlendirmeler daha çok erkek çocuğu tek ya da az olan ailelerde görülmektedir. Aile ocağının devamının sağlanması erkek evlat sahibi olmakla mümkün olduğuna inanıldığından, ocağını tütürecek toruna bir an önce sahip olmak isteyen ebeveynler, oğullarını askere gitmeden önce evlendirmeyi tercih etmektedirler. Bunda askerliğin hayati risk içeren bir dönem olması da etkili olmaktadır (K.K.15, K.K.21, K.K.29).

Kız çocuklarının evlenme yaşına, diğer bir ifade ile gelinlik çağına gelip gelmediğinin belirlenmesinde kızın belli bir yaşa ve olgunluğa ulaşmasının yanı sıra ev işlerinde yeterli düzeyde beceriye sahip olup olmaması da etkili olmaktadır. Bunun için yörede gelinlik çağına gelen kızın ev işlerindeki becerisini ölçme ve gelin olarak gittiği yerde ailesini mahcup etmeyecek beceriye sahip olup olmadığını tespit etmeye yönelik bir test uygulanmaktadır. Kaynak kişilerin aktardıklarına göre bu test kızın daha çok annesi tarafından uygulanmakta olup şu şekilde yapılmaktadır:

Gelin olacak kızıdan, kilimin üzerinde, yere su dökmeden ibrîği dar ağzından su ile doldurması istenir. Kaynak kişilerin belirttiğine göre burada ibrîğin dar ağzı el kapısını temsil etmekte ve “el kapısı ince bir kapı, bilinmeyen bir kapı, kızımız o kapıdan geçebilecek beceriye sahip mi değil mi?” şeklinde ifade edilmektedir. Bu imtihanı başarabilen kızın; ev işi yapma becerisinin, gelin olarak gittiği aile içerisinde kolay bir şekilde uyum sağlayabilecek düzeyde olduğuna, artık kendi yuvasını kurabileceğine, kısacası bir anne olabileceğine kanaat getirilmektedir (K.K.2, K.K.21).

Evlendirme yaşı kızlarda 15-20 yaş arası iken, erkeklerde bu 20-30 yaş arasıdır. Yani kızlar erkeklere göre daha küçük yaşta evlendirilmektedir. Ayrıca 20 yaşın üzerindeki kızlar, yavaş yavaş evde kalmış muamelesi görmeye başlamaktadırlar (K.K.22).

Kadınların daha erken yaşlanacakları düşüncesiyle evlendirilecek çiftlerde kızın yaşının erkeğin yaşına göre daha küçük olmasına dikkat edilmektedir. Hatta bir erkeğin kendisinden yaşça büyük olan bir kızla evliliği söz konusu olduğunda, bu durum “alıp da abla mı diyecek” şeklinde eleştirilmekte ve böyle bir evlilikte çiftler birbirinin dengi olarak görülmemektedir (K.K.27).

1.2.2. Evlenme Biçimleri (Usulleri)

Yapmış olduğumuz çalışmada Oğuzeli’nde beş farklı şekilde evlenme ya da diğer bir ifade ile evlendirme şekli olduğu tespit edilmiştir. Burada evlenme/evlendirme çeşitleri ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra, evlenmenin safhaları geleneksel evlenme biçimi olan ve yörede de en sık rastlanan görücü usulü ile evlenme biçimi üzerinden ele alınıp incelenecektir.

1.2.2.1. Görücü Usulü İle Evlenme

Evlenecek kız ve erkeğin ebeveynler tarafından bakılıp beğenilerek evlenmelerine karar verilen evlenme biçimidir. Görücü usulü ile evlenme, Türk topluluklarında en sık rastlanan geleneksel evlenme usulüdür. Bu şekilde ki evlenme biçiminin, araştırma konumuz Oğuzeli’nde de en sık karşılaşılan evlenme biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Görücü usulü ile evlenmenin esasını, evlenecek kız ve erkeğin ebeveynler tarafından seçilmesi oluşturmaktadır.

1.2.2.2. Değişik Usulü İle Evlenme (Dağ Değişigi)

Değişik usulü ile evlenme, Anadolu’da berdel olarak bilinen evlenme biçimine benzemektedir. Bu tür evlenmeye, düğünde yapılan “gelinlerin, ikamet ettikleri yerleşim yerlerinin dışında (genellikle iki yerleşim yerinin ortasında) bir yerde karşılıklı olarak değişilmesi” şeklindeki uygulamadan dolayı “*dağ değişigi*” olarak da adlandırılmaktadır (K.K.21). Kaynak kişilerin aktardıklarına göre eskiden kalın parası vermemek için bu usulle evlenme oldukça yaygın olarak yapılmış. Bu usulde bir şahıs bir kimsenin kız kardeşini alırsa, kendi kız kardeşini veya halasını da o şahsa vererek karşılıklı olarak evlenmektedirler (Terlemez, 1998: 31). Bu evlenme usulü daha çok kalın (başlık) parası verecek gücü olmayan aileler arasında gerçekleştiği için her aile kendi gelini ya da oğlu için istediği düğün eşyasını almakta ve istediği takıyı da takmaktadır. Gelinler iki ailenin ikamet ettikleri yerlerin orta noktasındaki bir yere aileleri tarafından getirilerek burada karşılıklı olarak değişmektedirler. Kına gecesi ve düğün merasimini her aile kendi evinde yapmaktadır (K.K.8, K.K.21).

Değişik usulü ile evlenenlerden herhangi bir çift bir şekilde ayrılmak zorunda kalırsa diğer çiftinde ayrılması gerekmektedir. Yörede herkesçe bilinen, Ezo Gelin de değişik usulü ile evlendirilmiş ve Ezo Gelin’in kardeşi, eşi ile geçinemeyip ayrılınca Ezo Gelin de çok sevdiği eşinden dramatik bir şekilde ayrılmak zorunda kalmıştır.

Bu tarz evlilikler bazen toplumu derinden etkileyen hüznü hikâyelerin yaşanmasına da neden olmuştur. Ancak günümüzde bu tür evlilik tamamen terk edilmiş durumdadır. Zaten bu tür evliliklerin yaşanmasına neden olan kalın parası uygulamasının günümüzde son bulmasıyla birlikte bu tür evlilikler de sona ermiştir (K.K.11, K.K.21, K.K.29).

1.2.2.3. Yerine Alma-Yerine Varma Usulü İle Evlenme

Bu usul ile evlenme iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi ölen kadının yerine kadının kız kardeşlerinden birisinin yani baldızın eniştesiyle evlendirilmesi şeklindedir. Diğeri ise kocası ölen gelinin kocasının kardeşlerinden birisiyle, yani erkeğin yengesi ile evlendirilmesi şeklindedir. Bu usulde ki evlilikler daha çok aile bütünlüğünün bozulmasını önlemeye yönelik olarak aile ve sosyal sorumluluk anlayışı ile yapılan evliliklerdir.

Doğum veya başka herhangi bir nedenle genç yaşta ölen bir gelinin kız kardeşi, ölen kadının çocuklarının üvey evlat duygusunu yaşamaması için, “teyze anne yarısıdır” düşüncesiyle baldız eniştesiyle evlendirilmektedir (K.K.8, K.K.20, K.K.21). Bu şekilde evlenmede asıl maksat annesiz kalan çocukların annesizlik duygusunu yaşamaması düşüncesidir. Aynı şekilde erkeğin de herhangi bir nedenle genç yaşta ölmesi üzerine, ölen kişinin çocuklarının üvey baba duygusunu yaşamaması için erkeğin kardeşlerinden birisi yengesi ile evlendirilmektedir. Burada da yine “amca baba yarısıdır” düşüncesi ile babasız kalan çocukların babasızlık duygusunu yaşamamışı amaçlamaktadır (K.K.2, K.K.21, K.K.29).

Kaynak kişilerden Münevver AKDAĞ, bacısının lohusa iken albasmasından ölmesi üzerine, kendisinin yaşının çok küçük olmasına (14-15 yaş) ve henüz evlenme çağına gelmemesine rağmen bacısının çocukları öksüz kalmasın diye kendisini bacısının yerine eniştesi ile evlendirdiklerini ifade etmektedir (K.K.2).

1.2.2.4. Kız Kaçırma Usulü İle Evlenme

Kız kaçırma yöntemi ile evlenme günümüzde pek karşılaşılmayan veya nadir olarak karşılaşılan evlenme usullerindedir. Kız kaçırma yöntemiyle yapılan evliliklerin başlıca nedeninin görücü usulü ile evlenme olduğunu söyleyebiliriz. Bir şekilde gizlice birbirleri ile görüşüp tanışan ve evlenmek isteyen kız ve erkeğin istemedikleri başka biri ile evlendirilmek zorunda kalmaları ya da aileler arasındaki çeşitli anlaşmazlıklardan dolayı evlenememeleri bu şekilde evlenmelere neden olmaktadır.

Günümüzde kaçarak evlenmeye pek karşılaşılmamaktadır. Nadir de olsa kaçarak evlenmenin meydana gelmesi halinde aradan bir süre geçtikten sonra kızın ailesine elçiler gönderilmekte ve bu elçiler vasıtasıyla kızın babası, abisi ya da ailenin diğer büyükleri, bu gençleri affetmeleri için ikna edilmeye çalışılmaktadır. Barışma şartı olarak kızın ailesi kalın parası isteyebilir. Ancak bu kalın parası daha çok kıza ev eşyası almak için kullanılmaktadır (K.K.12, K.K.19).

Görüştüğümüz kaynak kişilerden bazıları eskiden kaçarak evlenmenin çoğunlukla ölümlü cezalandırıldığını ifade etmişlerdir (K.K.8, K.K.21). Ancak birçok kaynak kişi bunun çok ender yaşandığını belirtmektedirler.

Kaçarak evlenme konusunda Oğuzeli'nden farklı olarak Barak yöresinde kaçarak evlenmelere günümüzde de hiçbir şekilde müsamaha gösterilmemekte ve kaçarak evlenen kız ve erkek, kızın ailesi tarafından bir şekilde ölümle cezalandırılmakta ve bu şekilde ailenin namusunun temizleneceği kabul edilmektedir(Şahin, 1007: 19). Daha önce coğrafi olarak birbirine yakın hatta iç içe olan bu iki kültür arasında benzer inanç ve uygulamaların yanında birbirinden çok farklı inanış ve uygulamaların olduğuna, sünnet ve kirvelik konusunda da değinilmişti.

1.2.2.5. Beşik Kertmesi Usulü İle Evlenme

Beşik kertmesi, iki ailenin aralarındaki samimi ilişkiyi artırmak, güçlendirmek ve devamını sağlamak maksadı ile birbirlerinin çok küçük yaştaki küçük kız ve erkek çocuklarını, ileride evlendirmek üzere sözleşmeleridir. Çocuklar büyüdüğünde bu sözleşmeye uygun olarak evlendirilmektedirler (K.K.21).

Görüştüğümüz kaynak kişiler, günümüzde hemen hemen hiç karşılaşılmayan bu uygulamanın eskiden çok nadir olarak yapıldığını ifade etmişlerdir (K.K.2, K.K.19, K.K.21).

1.2.3. Kız arama – Görücülük

Ergenlik çağına gelmiş erkek evlenmek isteğini annesi ya da kız kardeşine bir şekilde dile getirir. Kız arama faaliyeti, erkeğin ailesine evlenme isteğini dile getirmesi veya anne ve babasının oğullarını evlendirmek istemeleri ile başlar. Kız arama gezmelerinde genellikle akraba ve yakınlardan birkaç kişi de hazır bulunur. Kız arama ya da diğer bir ifadeyle kız bakma işi açıktan yapılmaz. Kız bakmaya gidilen eve asıl maksat söylenmeden çeşitli bahanelerle ziyarete gelindiği ifade edilir. Bu ziyaretlerde kızın hal ve hareketlerine, fiziki görünüşüne, oturup kalkmasına, konuşmasına, dikkat edilir. Bu ön ziyarette, bakılan kızın uygun gelin adayı olabileceği hakkında olumlu kanaat oluşursa, kızın akrabaları ve yakın çevresinden huy ve karakteri araştırılır (K.K.8, K.K.15, K.K.19).

Gelin adayı olarak daha çok soyu temiz ve nüfuzlu ailelerin kızları tercih edilir. İstenecek kızda en çok soy sop asalet aranır, iyi bir aile kızı olmasına dikkat edilir. Hatta bu durum; kız istenecek ailede aranacak vasıflara işaret eden, “Otu çek,

köküne bak”, “Tarlayı taşlı yerden, kızını kardaşlı yerden al” gibi atasözleriyle de dile getirilmektedir (K.K.20).

1.2.4. Kız isteme – Dünürçülük

Kız arama-görücülük neticesinde gelin adayı belirlenir. Ancak kız istemeye gelişigüzel gidilmez. Müspet cevap alınabilecek yere dünürçü gidilir. Çünkü herkes herkesin kızını isteyemez. Ancak soyca ve sosyal statü olarak birbirine yakın aileler birbirlerinin kızına talip olur. Yörede bu durumu ifade etmek için “Davul bile dengi dengine çalar” atasözü yaygın olarak kullanılmaktadır (K.K.21, K.K.29).

Kız istemeye gidilmeden önce kızın ailesine aracılar gönderilerek kızın alisinin niyeti araştırılır. Buna “ağız arama” da denir. Niyet araştırma aracılar tarafından, “filan adam sizin kızınıza talip olacak, ne dersiniz? Dünür gelseler ne gibi bir karşılık veririrsiniz?” (K.K.21) gibi sorular sorularak yapılır. Özellikle kızın annesi “Gelsinler, biz de memnun oluruz. Nerden bulacağız öyle aileyi vs.” (K.K.29) diyerek niyetini olumlu olarak belli ederse dünürçü gidilir. Kız istemeye, kız istenecek ailenin yanında hatırı sayılır, saygın kişiler de götürülür. Kız istemeye gelenler bir süre sohbet ettikten sonra, söz dönüp dolaştırılır kız istemeye getirilir. Kız istemeye gidenler içerisindeki aile büyüklerinden birisi, “Ya arkadaşlar. Siz bize niye geldiniz diye bir şey sormuyorsunuz. Ama biz size ne için geldiğimizi açıktan söyleyelim. Allah’ın emri, Peygamberin sünneti ile sizden bir akrabalık talebiyle geldik. Eğer bu talebimizi uygun görürseniz kızınız ..... oğlumuz ..... istiyoruz” diyerek kız isteme yapılır (K.K.19, K.K.21).

Kız evi, evet ya da hayır anlamında net bir cevap vermez. Kızın babası veya aile büyüklerinden biri talebi düşünüp değerlendirmek için “Kendi aramızda konuşalım, kızımıza soralım, size daha sonra cevap verelim” diyerek müsaade isterler. Bu arada kızın ailesi, kızlarının gönlünün olup olmadığını usulüne uygun sorarak öğrenir. Eğer kızın gönlü varsa, bu durumda dünürçü gelen aile ve damat adayı çevresinden sorularak araştırılır. Bu soruşturma-araştırma dünürçü gelen aile ve damat adayı pek tanınmıyorsa yapılır. Aradan bir hafta on gün gibi bir zaman geçtikten sonra oğlan evinden biri kız evine gider. Kız evinin niyetini öğrenir. Kızın gönlü yoksa veya araştırma neticesinde kız tarafı aileyi veya damadı munasip görmezse kızın ailesi

niyet araştırmaya gelen kişi aracılığıyla “Allah yazmamış. Kısmet değilmiş” gibi cevaplarla kızlarını vermek istemediklerini karşı tarafa iletirler.

Kız tarafının gnl varsa o zaman da gelsinler görüşelim denir. Bunun zerine her iki ailenin büyükleri kız evinde bir araya gelirler. Kızın ailesinin büyüklerinden biri, bu kişi genellikle dede veya baba olur- “Ne yapalım Allah yazdıysa bize ne demek düşer” der ve bundan sonra söz kesme işi yapılır (K.K.11, K.K.15, K.K.21, K.K.29).

1.2.5. Söz Kesme ve Kalın (Başlık) Belirleme

Söz kesme kesmeyle birlikte kalın miktarı, takılacak takılar, yapılması gereken yn yatak sayısı, kardeş/ağabey yolu, amca yolu, nene yolu vs. belirlenir. Kalın parası tespit etme sıkı bir pazarlıkla yapılır. Oraya giden kişiler kalın miktarından, “bu kadarını benim için bağışlayın vs.” diyerek kendileri için bir miktar bağışlanmasını/azaltılmasını isterler. İstenen kalın miktarı bu kişilerin hatırlarına binaen azaltılarak makul bir rakama çekilir (K.K.19, K.K.21, K.K.29). Tespit edilen kalın miktarına göre kardeş yolu ve diğer yol miktarları da belirlenir. Kardeş yolu genellikle kalın miktarının dörtte biri kadar, emmi yolu da kardeş yolunun yarısı kadar olur. İstenecek diğer yollar da buna göre belirlenir. Bütün bu yolların hepsi düğünden önce verilir (K.K.11, K.K.21, K.K.29). Yol belirleme, yol verme, yol isteme uygulaması bir anlamda o kişilerin bu evliliğe yol vermesi (onay vermesi) anlamını taşımaktadır.

Ancak kız tarafı evliliğe gnl olmayıp da kızın istemesi veya hatırı sayılır kişilerin araya girip ısrar etmeleri üzerine kızlarını vermeye ikna olmuşlarsa, kalın parasını oldukça yüksek tutarak bu aşamada işi bozmaya çalışmaktadırlar (K.K.19).

Araştırmamızda kız istemede adı konmamış kuralların var olduğunu tespit ettik. Bu kurallardan birisi olan ve “Davul bile dengi dengine çalar” sözünün ortaya koyduğu teaml yansıtan anlayışın günümüzde de varlığını genel olarak sürdürmekte olduğu söylenebilir. Bu sebeple yörede herkes herkesin kızını isteyemeyeceği anlayışı hkimdir. Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre, ancak maddi imkânları ve sosyal statüleri birbirine denk ya da kız isteyen ailenin, kızı istenen ailede bu hususlar bakımından daha üst seviyede olan aileler birbirlerinin kızlarını isteyebilmektedir.

Genel olarak zengin ailelerin kızlarının kalın parası, fakir ailelerin kızlarının kalın parasından daha yüksek olmaktadır. Dolayısıyla aileler, isteyeceği kızı almaya maddi gücünün yetip yetmeyeceğine bakarak talip olmaktadır. Yörede kalın parasının yüksekliği itibar göstergesi olarak kabul edilmekte olup, gelinler kendi aralarında kalın paralarının yüksekliğiyle övünmektedirler (K.K.7, K.K.21, K.K.29). Görüştüğümüz kaynak kişilerden bazıları kendilerinin kalın parası miktarlarını net olarak söylemekte günümüzde bile bunun övücünü yaşamaktadırlar.

Kalın Kalın parası, günümüz insanların zihin dünyasında “para karşılığında kız alma/kız verme” olarak algılanan başlık parası demek değildir. Diğer bir ifadeyle kızın babasının kalın parası karşılığında kızını vermesi değildir. Kalın parası, evlenecek gençlerin, kendi evlerinde kullanacakları eşyaların alınması ve diğer ihtiyaçlarını gidermek maksadı ile istenen para ve takılardır. Alınan kalın kurulacak yeni yuvanın ihtiyaçlarının temini için “pazarlık görme” esnasında harcanır. Hatta çoğu kere kızın ailesinin pazarlık görme esnasında harcadığı para alınan kalın miktarından daha fazla olmaktadır. Kalın tespiti esnasında istenen takılar da kızın ailesinde kalmaz, gelinde kalır. Düğünle birlikte oğlan evine gider. Geline ziynet olarak alınan bu takılar gerek süs olarak gerekse de kurulacak yeni yuvanın daha sonra ortaya çıkabilecek ihtiyaçları için kullanılmaktadır (K.K.12, K.K.21, K.K.29).

Aynı şekilde kalın parası olarak alınan paranın kullanım amacında olduğu gibi “kardeş yolu, emmi yolu, nene yolu vs.” adı altında alınan paralar bu kişilerde kalmamakta ve bu kişiler yol olarak aldıkları bu paraları yeni kurulacak yuvanın ihtiyaçlarını temin etmek için düğün öncesinde kullanmaktadırlar (K.K.29).

Kalın uygulamasının Türk toplulukları arasında yine aynı isimle var olduğu ve tarihinin çok eskiye dayandığı söylenebilir. Mesela Kazak Türklerinin Er Sayın destanında ki “Boz Monay bizi oğlu gibi görmedi, bölük bölük mallarından bize kalın vermedi” (İnan, 1976: 142) ifadelerinden “kalın” uygulamasının çok eskilere dayandığı anlaşılmaktadır. Bu bilgi bize Oğuzeli’nde evlenecek gençlere eşya almak için kullanılan kalın parasının kökeninin eski Türk kültürüne dayandığını göstermesi bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2.6. Nişan, Nişanlılık Dönemi

Söz kesmeden sonra “şirincelik” adı verilen bir merasimle tatlı yenir. “Şire”den gelme bir ifade olan “şirincelik” nişan merasiminin diğer bir adıdır. “Şirincelik” daha çok künefe veya baklava yenilerek yapılmaktadır. Kaynak kişiler, bu geleneğin günümüzde değiştiğini, künefe, baklava yerine düğün salonlarında yaş pasta ikram edildiğini ifade etmekte ve bu geleneğin kaybolmasından yakınmaktadırlar (K.K.14, K.K.15).

Nişan tatlısı ile birlikte nişan yüzüğü takılır ve nişanlılık dönemi başlar. Kaynak kişilerin anlattıklarına göre nişanlılık döneminde damat adayı kız evine gidemez, nişanlısını göremez, hatta kız evinin bulunduğu sokaktan dahi geçemez. Buna dikkat etmeyen damat adayları ayıplanmakta, ar duygusu zayıf, kendini bilmez, aile terbiyesi almamış olarak nitelendirilmektedir (K.K.19, K.K.21).

Görüştüğümüz kaynak kişilerden bazıları bu durumu ilişkin şu bilgileri aktarmışlardır:

Kız ve erkek ancak birbirlerini söz kesmeden önce görebilirler. Nişanlandıktan sonra erkek ve kız düğüne kadar birbirlerini göremezler. Bu yasak nedeniyle bazı gençler alacağı kızı veya varacağı erkeği hiç görmeden evlenmektedirler (K.K.12).

Kaynak kişilerimizden Ali KARATAŞ, kendisinin eşini, yani şu an evli olduğu kadını evlenmeden önce yakından hiç görmediğini belirtmektedir (K.K.19).

1.2.7. Bayramlık Görme

Nişanlılık dönemi ile düğün arasına denk gelen her dini bayramda bayramlık görmeye gidilmektedir. Buna “bayramcılık görme” de denilmektedir. Bayramcılık görmeye gidilirken geline kıyafet, davetlilere ikram edilecek yemekte kullanılmak üzere et ve yemeklik malzeme, özellikle Kurban Bayramlarında canlı kurban götürülmektedir. Bayramlık görmeye eş dost, hısım akraba da davet edilmekte ve davetliler de gelin için kıyafet ve mutfak eşyası türünden çeşitli hediyeler getirmektedirler (K.K.4, K.K.13, K.K.21).

Bazı aileler bayramlık görme davetini, aşiretlere mahalle aralarında davul zurna çaldırarak yaptırmakta ve aşiretlerde “falan kişinin bayramlık görmesi var” diye bu daveti ilan etmektedirler (K.K.29, K.K.30).

Oğuzeli aşiretlerinden Reşit UĞUR, kendilerinin bizzat yaptıkları bayramlık görme davetine ilişkin olarak bize şu bilgileri aktarmıştır. Bayramlarda erkek tarafından kendilerine kız evine götürülmek üzere; içerisinde et, pirinç, şeker, kına ve gelin için kıyafetten oluşan bir sini verildiği, kendilerinin de bu siniyi başlarının üzerine alarak mahalle mahalle dolaştırdıkları ve aynı zamanda “filanın bayramlık görmesi var” diye yüksek sesle ilan ettikleri bilgisini vermiştir (K.K.30).

1.2.8. Düğün

Düğün nişan bayram gibi özel günler, toplum içerisinde dayanışma, kaynaşma ve tanışma vesilesi olan toplumsal etkinliklerdir. Düğün merasimlerine akraba ve yakınların yanı sıra çevreden tanıdık tanımadık birçok insan katılabilmektedir.

Düğünden önce; düğün pazarlığı görme, yün yıkama, yatak hazırlama, çeyiz alma, çeyiz dizme ve kına gecesi gibi hazırlıklar yapılmaktadır.

1.2.8.1. Düğün Pazarlığı Görme

Düğün merasiminden yaklaşık iki-üç hafta önce evlendirilecek çiftler için ev eşyası almaya şehre (Gaziantep’e) gidilmekte ve buna düğün pazarlığı görme denilmektedir. Alınacak eşyaların neler olacağının önemli bir kısmı önceden belirlenir. Ayna ve çeyiz sandığı alınacak eşyalar arasında olmazsa olmazlardandır. Düğün pazarlığına kız ve erkek tarafından aile büyükleri ile birlikte gelin adayı da katılır. Düğün pazarlığında düğün ihtiyaçları daha önceden verilen kalın parası harcanarak karşılanmaktadır. Kızın ailesi pazarlık görme esnasında çoğu kere kalın parası miktarından daha fazla harcama yapmaktadır (K.K.29).

Pazarlık görmeye ilişkin yapılan uygulamalar kaynak kişiler tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“Düğün öncesi düğün pazarlığına gidilir. Düğün pazarlığı aynı zamanda kız ve erkek tarafının kıyafet alma bahanesi olur. Fırsatını bulan herkes kayınbabaya bir şeyler aldirmaya çalışır” (K.K.21).

“Pazarlık dönüşü, pazarlıkçılar ilçenin girişinde davullu zurnalı merasimle karşılanır. Daha sonra düğün eşyaları davul zurna eşliğinde çarşı pazar dolaşarak düğün evine getirilir” (K.K.12).

“Pazarlık görmeden gelen kabile eski ceza evinin önünde, şimdiki Şetilin hızarının yanında karşılanır. Pazarlık geliyor diye ilan edilir. Üç dört davul birden çalınırdı, ben de zilli köçeklik ederdim. Bize rakı getirir verirler bizde içeriz. Ahmet/Mehmet Ağa'nın pazarlığı gelmiş. Hoş gelmiş vs. diye yüksek sesle çağırarak oğlan babasına şaba (bahşiş isteme ritüeli) yaparız. Oğlan babası bize şaba bahşişi verir. Bundan sonra düğün pazarlığının olmazsa olmazlarından duvar aynasını elde taşıyarak köyün içinde davul zurna eşliğinde dolaştır bir nevi pazarlıkta alınan eşyaları teşhir ederiz” (K.K.30).

1.2.8.2. Yün Yıkama - Yatak Hazırlama

Düğün öncesi yatak yapmak için yıkanmamış kirli yün alınmakta ve bu yünler düğün öncesi yıkanarak döşek ve yorgan yapılmaktadır. Yastıkların dolgusu için pamuk kullanılmaktadır.

Yün yıkama ve yatak hazırlama yörede elbirliği diye tabir edilen imece usulüyle yapılan bir işidir. Evlenecek gençlerin yataklarının (döşek, yorgan, yastık) hazırlanması için alınan kirli yünler, kız ve erkek tarafından toplanan kadınların elbirliği ile yörede Karpuzatan olarak bilinen su kaynağında yıkanır. Yün yıkama aynı zamanda eğlence ve piknik havasında geçer. Yün yıkama işi daha çok görümcelerin organizesinde genç kadınlar ve kızlar tarafından yapılmaktadır (K.K.2, K.K.13).

Yatak hazırlama kız evinde ve kızın anasının organizesinde yapılır. Oğlan ve kızın ailesinden bu işleri yapma becerisine sahip kadınlar bir araya gelerek döşekleri iler, yorganları köpürler. Yörede yorgan köpüme olarak adlandırılan işlem; küçük yünlerin yorgan astarı olarak kullanılan beyaz kumaşın içerisine dizilerek, yorgan iğnesiyle bu astara sırımmasıdır. Yorganlara ve yastıklara kızın çeyizindeki nakışlı yorgan ve yastık yüzleri dikilir (K.K.7, K.K.29).

Yatak hazırlama bittikten sonra düğün günü belirlenmektedir (K.K.29).

1.2.8.3. Çeyiz ve Çeyiz Alma

Çeyiz daha çok el işçiliğinden oluşan kızın şahsi hazırlıklarıdır. Çeyizin bir genç kızın düğün hazırlığı içerisinde çok önemli yeri vardır. Özellikle kızlar çeyizleriyle değerlendirilir. Yörede çeyizin bir genç kızın doğduğu günden itibaren dizilmeye başlandığı ifade edilmektedir. Anne, teyze, hala ve diğer akrabalar da bu çeyize daima bir şeyler eklemektedirler (K.K.9, K.K.18, K.K.20).

Çeyiz alma; kızın çeyizinin davul zurna eşliğinde yapılan bir törenle, kız evinden alınıp oğlan evine götürülmesidir. Çeyiz alma günü, oğlan evinin akrabaları oğlan evinde, kız evinin akrabaları kız evinde toplanarak çeyiz alma etkinliğinde hazır bulunmaktadırlar (K.K.29).

Düğünden bir hafta önce oğlan evine getirilen çeyizler burada dizilerek teşhir edilir (Terlemez, 1998: 32).

Kaynak kişiler, çeyiz almanın geçmişte düğün öncesi hazırlanan yataklarla birlikte düğün günü götürüldüğünü ancak bu uygulamanın günümüzde değiştiği ve bir hafta önce yapılmaya başlandığı bilgisini aktarmışlardır (K.K.21, K.K.29, K.K.30).

Kız evinden çeyiz alma sırasında yapılan ve günümüzde de yaşatılan çeyiz sandığının üzerine oturak bahşiş isteme uygulaması bulunmaktadır. Çeyiz sandığının üzerine daha çok kızın küçük erkek kardeşi/kardeşlerinden biri veya yakınlarından birisi oturtulur. Oğlanın babası veya oğlanın ailesine mensup bir aile büyüğü, sandığın üzerinde oturan kişiyi kaldırmak için, bir miktar para verir. Bunun üzerine sandığın üzerinde oturan kişi kalkar ve bunun üzerine çeyiz taşıma işi gerçekleştirilir (K.K.20, K.K.29).

Çeyizlerin taşıma görevi yalnızca oğlan evine aittir. Kız tarafından hiçbir kimse taşıma işine katılmaz. Çeyiz taşındıktan birkaç gün sonra, kız evinden birkaç kişi giderek gelinin bütün çeyizini odasına dizerler. Bu dizme işlemi gelinin çeyizinin bir nevi teşhir edilmesi mahiyetindedir.

1.2.8.4. Bayrak Dikme

Bayrak dikme işi daha çok gelin Oğuzeli dışından, yabancı bir yerden getiriliyorsa yapılmakta olup erkek evinin yani düğün evinin damına ya da yüksek bir

yerine bayrak dikilerek yapılmaktadır. Dikilen bayrağın tepesine zeytin dalı, balon, elma, nar, portakal vs. nesnelere biri veya bir kaç birliktede takılabilmektedir. Araştırmamız sırasında gelinin yalnız yabancı yerden getirildiği düğünlerde bayrak dikilmesi ve bayrak direğinin tepesine takılan bu nesnelere hangi maksatla takıldığına dair kaynak kişilerden açıklayıcı bir bilgi edinilememiştir. Bu bayrak ayrıca gelin getirme esnasında gelin alayı ile birlikte alayın önünde bir bayrakçı tarafından taşınmaktadır (K.K.4, K.K.13, K.K.21).

1.2.8.5. Kınacı Gitme, Damat ve Gelin Kınası

Kına gecesi kız evinde ayrı, erkek evinde ayrı yapılmakta ve kınanın her tülü masrafı damadın ailesi tarafı karşılanmaktadır. Kına gecesinden önceki gündüz, oğlan evi tarafından iki sini hazırlanmakta olup bu sinilerin birisinin içine et, pirinç ve şeker; diğesinde gelin için Suriye kadifesinden dikilmiş elbise ve zıbnlık konularak davul zurna eşliğinde aşiretlerin başının üzende taşınarak kız evine götürülmektedir (K.K.29).

Kına sinisi taşıma işini erkek tarafından bir kabile davul zurna eşliğinde yapılmaktadır. Yolda maniler türküler söyleyerek, kadınlar zılgıt(li li), erkekler yah yah çekerler. Bu durum kız evinin önüne gelinceye kadar devam eder. Kına alayı son olarak kız evinin önünde bir halay çeker ve ardından kına sinileri kız evine indirilir (K.K.11, K.K.21, K.K.30).

Kız evinde kına yoğrulur. Yoğrulmuş kınalar kırk elli gramlık parçalara bölünerek komşu ve akrabalara gönderilerek “Kızımızın kınası var, buyurun gelin” diyerek kınaya davet edilir. Kına sinisi içerisinde gönderilen yiyecekler kına için gelen misafirlere yemek yapmak için kullanılır (K.K.13).

Kına akşamı erkek evinin önünde düğün halayı çekilir. Oyunlar oynanır. Geç saatlere kadar bu eğlence devam eder. Bu eğlencenin sonunda kız evine kına istemeye gidilir. Kına isteme, davul zurna eşliğinde türküler, şarkılar, maniler söylenerek, halaylar çekilerek eğlenceli bir merasimle yapılır. Bu eğlence kız evinin önünde de bir süre devam eder. Kadınlar ve genç kızlar evlerin damlarına çıkarak bu şenliği seyrederek. Bu merasim yaklaşık bir iki saat kadar sürmektedir. Bazı düğünlerde köçek te oynatılmaktadır (K.K.11, K.K.21, K.K.29).

Kaynak kişilerden Osman GÜLMAYA, kız evi önünde yapılan bu eğlenceyi anlatırken, damların üzerine çıkarak bu eğlenceyi izleyen kadınların kıyafetleri ile ilgili bir ayrıntıyı aktarmıştır. Kaynak kişinin aktardığına göre bu şenliği seyreden kadınlardan bekâr olanların başlarına meşefe adı verilen beyaz bir örtü örttüklerini, evli olanların ise çarşaf giyip fes taktıklarını, dışarıdan bakan yabancı birisinin bu kadınların başlarındaki örtülerden, hangisinin bekâr hangisinin evli olduğunu rahatlıkla ayırt edebileceğini belirtmektedir (K.K.11).

Bu merasimde söylenen manilerden bazıları şunlardır:

I
Kız Emine'm Emine'm
Hele keleş Emine'm
Aynalı kemer yakışır,
Emine'm çalsın beline

Çift sürerim tarlam bor,
Kız Emine Emine
Öküzümün biri tor
Eminem keleş Eminem (K.K.11).

II
İndim geldim hamadan
Öldüm kan ağlamaktan
Dutta yaprak kalmamış
Yarama bağlamaktan.

Hay gelen huy gelin
Yar gelin can gelin
Öldüm derdinden gelin
Saç bağı telli gelin.

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Ergen oğlan büyük kız
Sarılmakla doyulmaz.

Hay gelen huy gelin
Öldüm derdinden gelin
Yar gelin can gelin
Saç bağı telli gelin.

Gökte yıldız ellidir
Ellisi de bellidir
Aşka düşen yiğitler
Yürüyüşünden bellidir

Ay doğar süt gibi
Bkerim kağıt gibi
Ay buluta girende
Ergen gezer it gibi

Ay doğar aşmak ister
Al yanak yaşmak ister
Benim deli gönlüm
Dosta kavuşmak ister

aya indim susuzam
 gündür uykusuzam
Girdim yarın koynuna
Elim durmaz huysuzam (K.K.8)

III
Yaylada gllere var
Bülbül gibi dilleri var
Benim yarım çok güzel
Kardan ak elleri var

Odun koydum sobaya
Kız getmesin obaya (yabancıya)
Kız sen bana gelirsen
Muhtaç olmak (olmayız) babaya (K.K.21).

Bunlara benzer daha birçok mani ve trk söylenmekte ve kına isteme merasiminin finalinde ise “mizmize manisi” birkaç kez tekrarlanarak söylenmektedir.

Ah mizmize mizmize
Kınayı verin bize.
Kınayı vermezseniz
Kser gideriz size.

Bundan sonra kız evinde yoğrulup hazırlanan ve bir sini içerisine konulan kına, damadın parmağına bağlanacak mendiller, damat için gömlek, sağdılara mendil vs. malzemeler, yine türkü ve maniler eşliğinde oğlan evine getirilir (K.K.12).

Daha sonra damat kınasının yakılması için hazırlıklar yapılır. Bu arada damat tre gereği kaçarak saklanır. Çünkü damadın benim kınamı yakın diye ortaya çıkması ayıp sayılmaktadır. Damat köşe bucak aranır ancak bir türlü bulunamaz. Damat. Damat. Damat. Damat yok ortada. Bu sırada damadı arayanlar “Damat nereye gitti? Falanın kavağını kemirmeye mi gitti?” vs. sözler söyleyerek damat arama işine mizah

katarlar. Ocaklık, mutfak, ahır, dam vs. damadın saklanabileceği yerler aranır. Bir süre sonra damat saklandığı yerden bulunup çıkarılır. Beş altı kişi koluna girer, yah yah söyleyerek kına yakılacak yere getirilir. Damadın kardeşlerinden, arkadaşlarından bir grup elinde değneklerle damadı korumaya çalışırken diğer bir grup ta damadın sağına soluna biz/bız (iğne) batırarak damada zarar vermeye çalışır. Damadı koruyan bir ekip olmasına rağmen damat iğnelerden nasibini alır. Daha sonra maniler eşliğinde damadın kınası yakılır (K.K.11, K.K.21, K.K.29).

I

Damda fıstık ağacı
Çift gezer iki bacı
Biri şöyle böyle
Biri bekâr harcı (K.K.11).

II

Bir balıkçı aldı kaçtı fesimi
Çok çağırdım duymadılar sesimi,
Anam yoktur bacım çeksin yasımı
Dört gaziler gelen sunam kimindir

Ay karanlık süremedim yolumu
Soğuk vurmuş ayağımı elimi
Yaşım küçük ben istemem ölümü
Dört gaziler gelen sunam kimindir

Suya gider bir incecik yolu var
Kemer sıkmış bir incecik beli var
Şeker yemiş dudağında balı var
Dört gaziler gelen sunam yaman hey (K.K.11, K.K.21).

Ay karanlık aman görebilmem yolumu (Topluca Yah. Yaah. Yaaaah)
Yaşım küçük aman, kabul etmem ölümü.
Soğuk vurmuş aman, ayağımı elimi
Dört gaziler aman, gelen sunam kimindir. (Topluca Yah. Yaah. Yaaaah)

Gazi: Fesin önünü süslemek için kullanılan çeyrek altının yarısı büyüklüğünde ki Osmanlı altını (K.K.29).

“Bir ay doğar ilk akşamdan akşamdan” veya buna benzer uzun hava türküleri de söylenir.

Oğlan evinde kına merasimi bu şekilde devam ederken kız evinde de gelin kınası kendine has merasimle yapılır. Damat kınası merasimini erkekler yaparken gelin kınası merasimini de kadınlar yapar.

Kız evine, erkek evinden kına için kadınlar gelirler. Kına kınası her iki aileden kadınların katılımıyla yapılır. Kına gecesinde gelinin saçı örülür, başına çiçekler takılır. Yüzü gözükmeyin diye de başına meşefe (beyaz örtü) örtülür. Kına yakma öncesi oyun oynayıp eğlenilir. Eğlenme faslı bittikten sonra geline maniler söylenerek gelin ağlatılmaya çalışılır. Buna gelin övmesi denilmektedir (K.K.6, K.K.9, K.K.13).

Kına gecelerinde kadınlar arasında söylenen mani ve türkü örnekleri:

Elma dalda dallanır
Yere düşer ballanır
Oğlan padişah olsa
Yine kıza yalvarır

Karşı dağdan kar getir
Mendiline sar getir
Mendilin terli kokar
Altın tasa koy getir

Dağdan indim düze ben
Diken oldum göze ben
Dar yeriniz geniş olsun
Daha gelmem size ben (K.K.6, K.K.7, K.K.8)

Gelinin kınası çamurdan olur
Gözünün sürmesi kömürden olur
Ananın yüreği demirden olur
Ağlama kız bacım yazın buymuş

Şu dağın ardında duman mı durdu
Pabucun tekine yılan mı girdi
Emmine dayına kıran mı girdi
Ağlama kız bacım yazın buyumuş. (bu imiş)

Gelin ekmeğini ufak ederler
Al yeşil yazmadan duvak ederler
Anadan babadan uzak ederler
Ağlama kız bacım yazın buyumuş (K.K.11, K.K.13, K.K.21)

Kız yabancıya gelin gidiyorsa

Ana kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Kör olası emmilerim
Hiç oğlunuz yok muydu?

Kına Türküsü
Altına attılar ağır cecimi

Boynuna taktılar yağlı sicimi
Tezin ağlatmayın gelin bacımı
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardına duman mı durdu
Pabucunun içine yılan mı girdi
Emmin uşağına kıran mı girdi
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardında bir kuşum kaldı
Kergahlar üstünde nakışım kaldı
Bacısı güzelden bir eşim kaldı
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Elinin kınası çamurdan mı ola
Gözünün sürmesi kömürden mi ola
Ananın yüreği demirden mi ola
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardında ekerler küncü
Ekerler biçerler severler genci
Genç bana göndermiş ayva turuncu
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardında bir kuş olaydım
Kergahlar içinde nakış olaydım
Gelene gidene bir eş olaydım
Ağlama kız gelin yazın bu imiş (Özbaş, 1958: 53).

Duvak edin bu gelinin saçını
Duvak edin bu gelinin saçını
Bugün burada sabah eder göçünü
Ağlama da gelin bacım ağlama

Gelinin ekmeğın ufak ederler
.....duvak ederler
Anadan babadan ırak ederler
Sen ol gelin sen ol gel buradan böyle (Arslan, 2007: 120).

Genellikle mani ve türkülerin nihayetinde “kınayı getir aney” türküsü eşliğinde kına yakılmaktadır.

Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Bu gece misafirim
Koyunda yatır aney

Genç kızlar ellerinde mumlarla gelinin etrafında dönerler. Süslenmiş ve etrafında mumlar yakılan kına tepsisi getirilir. Gelin ve damat kınalarında kına

tepsisinin etrafına mumlar yakılması veya düğünün herhangi bir aşamasında ateş ve mumun kullanılması Türk dünyasının genelinde mevcut olan bir uygulamadır (Güngör, 2008: 329).

Genç kızlar kına tepsisini başlarının etrafında dolaştırarak darısı bize olsun diye dilekte bulunurlar (K.K.4).

Bu arada kına yakarken gelin elini açmaz. Kaynana gelinin elini açması için avucunun ortasına altın veya para koyarak gelinin elini açmasını sağlar. Gelinin kınası yani gelinin eline kına sürülmesi başı bütün olarak tabir edilen, eşinden ayrılmamış ikinci bir evliliği yapmamış kadınlar tarafından yapılmaktadır. Başı bütün olmayan kadınların kınayı yakması uğursuzluk sayılmakta ve aynı akıbeti kınası yakılan gelinde yaşayabileceğine inanılmaktadır. Aynı şekilde uğursuzluk getireceği inancıyla gelinin çeyizi de başı bütün olmayan kadınlara dizdirilmemektedir (K.K.7, K.K.9, K.K.20).

Geline, hac ziyaretinden getirilen ipekli kumaşlardan ya da Suriye kadifesi denilen ağır kumaşlardan gelinlik dikilmekte ve gelini nazardan korumak için de gelinliğin göğüs kısmına iğde ve nazar boncuğu takılmaktadır. Gelinlikle birlikte geline telli altı adı verilen bir kıyafet daha giydirilmekte başına da poşu bağlanmaktadır. Kaynak kişiler daha önceleri gelinlik olarak pembe, mavi ya da mor renkli kumaşların kullanıldığını, beyaz renkli gelinliğin daha sonradan yaygınlaştığı bilgisini aktarmışlardır (K.K.13, K.K.20).

1.2.8. Gelinci Gitme, Gelin Getirme

Gelin getirme kına gecesinin sabahında yapılmaktadır. Kaynak kişiler, eskiden gelinin perşembe gününün getirildiğini bu günün tercih edilme sebebinin ise zifafın cuma gecesine denk getirilmek istenmesi olduğunu belirtmişlerdir (K.K.8, K.K.21, K.K.29). Günümüzde ise düğünler hafta sonu yapılmakta ve gelin de Pazar günü getirilmektedir.

Gelin getirme günü yani kına gecesinin sabahı davetliler düğün evinde (oğlan evi) toplanır. Davulcu ve zurnacılar daha çok uzun havalardan oluşan sabah faslı çalarlar. Bu fasılda özellikle yörede “derdi yok” olarak bilinen uzun hava çalınır

söylenir. Sabah faslından sonra, gelin getirme öncesinde, özel okuntu gönderilerek düğüne davet edilen güreşçiler de “Aba Güreşi” yaparlar (K.K.21, K.K.29).

Aba deve yünü, koyunyünü ve keçi kılından özel olarak dokunan bir kumuştan yapılmakta olup ayrıca bu kıyafet günlük hayatta ve özellikle de kış gönleri sıkça kullanılmaktadır (Arslan, 2007: 27). Güreş esnasında güreşçiler bu abaları giyerek güreşmektedirler.

Burada pehlivan davetleri ile ilgili bir hususu dikkat çekmek istiyoruz. Düğünlerde okuntulu pehlivan daveti olarak bilinen davetler, her pehlivan için ayrı ayrı yapılmaz. Çevrede ki köylerin ileri gelen kişilerine sembolik birer hediye gönderilerek düğüne davet edilmekte ve bu kişi de köyündeki güreşçileri yanına alarak düğüne katılmaktadır. Bu güreşler aynı zamanda bir güç gösterisine sahne olmaktadır. Düğünlerin genellikle güz aylarında yapılması ve aba güreşlerinin de bu düğünlerin olmazsa olmazlarından sayılması, bu ayları aynı zamanda yörenin “aba güreşi ligi” müsabakalarının yapıldığı bir sezonuna dönüştürmektedir. Güreşçiler bir düğünde yenildikleri rakiplerinden rövanşı, bir başka düğünde almaya çalışmaktadırlar (K.K.8, K.K.11, K.K.21, K.K.29).

Düğünler genellikle iş yoğunluğunun az olduğu güz aylarında yapılmakta olup bu aylar aynı zamanda düğün ayları olarak bilinmektedir. Düğünlerin iş yoğunluğunun az olduğu bu dönemde yapılması düğünlere katılımı artırmakta ve böylece düğünleri toplumsal bir eğlenceye dönüştürmektedir. Genç bir delikanlıya iyi dilekte bulunmak için “ömrün uzun, düğünün güzün olsun” sözü de yörede yaygın olarak kullanılmaktadır (K.K.8, K.K.21, K.K.29).

Gerek gelin getirme esnasında, gerek aba güreşleri esnasında, gerek şaba esnasında ve düğünün diğer aktivitelerinde mahsus olmak üzere ayrı ayrı davul zurna havası çalınmaktadır. Düğüne uzağındaki bir kişi davul zurnanın çaldığı havadan, o an için düğünde ne yapıldığını rahatlıkla tahmin edebilmektedir (K.K.29).

Gelinin getirilmesi öğle vaktini, hatta öğleden sonrayı bulmaktadır. Erkek evinden hareket eden düğün alayı, davul zurna eşliğinde gelinin getirileceği evin önüne gelirler. Kız evinde, aile fertlerinden birisinin evden ayrılacak olmasının verdiği hüznü bir an yaşanmaktadır. Erkek tarafında ise sevinç ve coşku hakimdir. Kız tarafındaki bu duygusal atmosfer, erkek tarafındaki aşırı sevinç bazen gelinin

evden çıkarılması esnasında, tartışma veya küçük çaplı kavga gibi nahoş olayların yaşanmasına da sebep olmaktadır. Bu gibi istenmeyen olayların yaşanmasını önlemek için, gelinin bir an önce evden çıkarılması için gayret edilmektedir. Çünkü gelin evden ne kadar erken çıkarılabilirse istenmeyen olayların yaşanma ihtimali de o kadar az olmaktadır (K.K.8, K.K.21, K.K.29).

Gelinin evden çıkarılması esnasında adet gereği kızın ailesine mensup bir kişi, gelinin bulunduğu odanın kapısını kilitler. Kayınbaba bu kişiye bir miktar para vererek kapı açtırır. Kaynak kişiler geçmişte, gelin evden çıkarılırken gelinin erkek kardeşi tarafından geline kuşak bağlaması uygulamasının Oğuzeli'nde olmadığını belirtmişlerdir. Gelinin evden ayrılmasından sonra kız tarafından kimse gelin alayının arkasından gitmemekte olup bu ayıp sayılmaktadır (K.K.29).

Gelinin bindirileceği atın boynuna kuyruğuna renkli mendiller bağlanarak süslenmektedir. Gelin ata bindirildikten sonra arkasına bir erkek çocuğu oturtulup kucağına da bir yastık verilmektedir. Yörede bu yastığa seferiye yastık denilmektedir (K.K.11). Düğün eşyaları da ekseriyetle süslenmiş develere yüklenip öyle taşınmaktadır. Gelinin atının yuları da başı bütün olan bir erkeğe çektirilmektedir. Eşinden her ne suretle olursa olsun ayrılmış ikinci üçüncü vs. evliliğini yapmış erkeklerin atın yularını çekmesinin bu evliliğe uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Atın üzengisi de kayınbaba ve kayınlara tutturulmaktadır (K.K.29). Böylece davul zurna eşliğinde gelin, kız evinden alınarak erkek evine getirilmektedir.

Düğün evine getirilen gelinin başından aşağı kaynanaya saçı saçtırılmakta ve bu saçının içinde, gelin damada tatlı günler yaşatsın diye şeker, gelin eve bereket getirsin diye arpa buğday, gelinin çocukları çok olsun diye de mercimek bulunmaktadır (K.K.13, K.K.20, K.K.21, K.K.29).

Türklerin evlenme törenlerinde saçı saçma uygulamasının müşterek Şamanizm unsuru olduğu bilinmektedir. Bu saçı her devirde topluluğun ürettiği en önemli mahsullerden oluşmaktadır. Saçı yabancı soya mensup bir kızın, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısı olarak da kabul edilmektedir (K.K.11).

Saçıdan sonra gelin attan indirilmek istenir, ancak gelin attan inmez, nazlanır. Birisi yüksek sesle gelinin attan inmediğini söyler. Kalabalıktan biri, “Ne istiyor da

inmiyor!” diye sorar. Gelin seslenmez. Gelini attan inmeye razı etmek için genellikle kayınbaba, “indirmelik” veya “üzengilik” olarak büyük baş canlı hayvanı veya bağ bahçe gibi bir araziye geline verdiğini söyler. Bunun üzerine gelin attan iner (K.K.8, K.K.20, K.K.21, K.K.29). Bu ve buna benzer uygulamalara diğer Türk topluluklarında da rastlanmaktadır (Polat, 2006: 153).

Gelin attan indirilirken kalabalığın içinden, “Evlerinin önü kala, kaynananın canını Allah ala” diye bağırınlar da olur. Yani gelin eve gelmeden, gelinle kaynana arasında uzun yıllar sürecektir doğal bir çekişmenin işaret fişeği bu sözle ateşlenmiş olur (K.K.29).

Gelin evin kapısından içeri girmeden önce, çocuğu çok olsun, evin her tarafına çocukları dağılsın temennisiyle geline, kapıya, duvara, yere çarptırılarak nar veya bardak kırılmaktadır. Kaynanaya da gelinin kötü huylarının yok olup, söz dinleyen birisi olması temennisiyle gelinin önünde küp kırılmaktadır. Bu küpün düşman çatlatmak için kırıldığı da söylenmektedir (K.K.7, K.K.13, K.K.20).

Daha sonra gelin kendisi için hazırlanan odaya alınır ve yönü kibleye gelecek şekilde oturtulur (K.K.13). Gelinin doğacak çocuklarının erkek olması dileğiyle de gelinin kucağına bir erkek çocuğu verilmektedir. Evde üzerlik tohumu yakılarak, tütsüsü kalabalık arasında ve etrafta dolaştırılır. Çünkü üzerlik tütsüsünün nazardan, kem gözlerden koruyacağına inanılmaktadır (K.K.8, K.K.29) Üzerlik otu ve ateşin birlikte kullanılma uygulamasının altında üzerlik tütsünün kötü ruhları uzaklaştırıcı gücü ile ateşin temizleyici, arındırıcı gücünden bir arada istifade etme düşüncesinin yatmakta olduğu söylenebilir. Nitekim Anadolu’nun bazı bölgelerinde gelin attan indirildikten sonra üzerine üzerlik oto tohumu atılmış ateş üstünden geçirilmektedir (Polat, 2014: 2272).

Daha önce kırk basma başlığı altında ele aldığımız pratik ve inanışlar burada da karşımıza çıkmaktadır. Kırkı çıkmamış yeni evli geline kırkı çıkmamış lohusa kadın muamelesi yapılmakta ve gelinin kırk barmasına uğramaması için de ilk kırk gün, kırkı çıkmamış başka bir gelinle karşılaştırılmamaya çalışılmaktadır. Çünkü kırkı çıkmamış bir gelinin üzerine kırkı çıkmamış başka bir gelin giderse, üzerine giden gelinin kırkının gidilen gelini basacağına ve kırk barmasına uğrayan gelinin ise çocuğunun olmayacağına inanılmaktadır. Yeni evlenmiş gelinler birbirleriyle

istemeden de olsa karşılaşmaları durumunda kırk basmasından korunmak için genellikle üzerlerinde sürekli olarak taşıdıkları iğne, toplu iğne, çatal iğne gibi küçük bir nesneyi birbirlerine vererek değış-tokuş yapmaktadırlar. Böylece kırk basmasından koruna bilineceğine inanılmaktadır (K.K.13).

Gelin geldikten sonra, düğünün davetlilerine büyük kazanlarda hazırlanmış olan düğün yemeğı ikram edilmektedir (K.K.15). Düğünlerde davetlilere düğün yemeğı ikram etmek Türk kültürünün temel unsurlarından birisi olup bu uygulama Türklerin Müslüman olmaları ile birlikte İslam dininde var olan “velime yemeğı” sünnetiyle de örtüşmektedir. Hz. Muhammed (sav) bir Hadis-i Şerifinde “Bir koyunla da olsa, düğün yemeğı (aşı) verin” diye buyurmaktadır (Buharî, 2013:5255). Bu nedenle yörede düğün yemeğı ikram etmeye çok önem verilmektedir.

1.2.9. Şabaya Oturma

Şaba kelimesinin Farsça şen ol anlamına gelen “şâd-bâş” (Çağbayır, 2007: 4410) ifadesinden geldiğı düşünölmektedir. Şaba merasiminin amacı ve yapılış biçimi de bunu doğrular niteliktedir.

Düğünden sonra, düğün sahibinin akrabaları ve damadın arkadaşlarının katılımı ile düğünde davul zurna çalan kişilere para toplamak için yapılan uygulamaya “şaba” denilmektedir (Terlemez, 1998: 32).

Oğuzeli’nde, düğünlerde çalgıcılık görevini icra eden aşiretlere düğün sahibi herhangi bir ücret ödememekte, şabada toplanan paralar düğünün çalgı görevini yapan aşiretlere verilmektedir. Diğer bir ifade ile aşiretler, düğün süresince düğünün her aşamasında ki çalgı görevinin tümünü icra ederler. Yaptıkları bu hizmetlerin karşılığı olarak da şabada toplanan parayı alırlar. Oğuzeli’nin köylerinde uygulama bu şekilde değildir. Köylerde şabada toplanan paralar düğün sahibine kalmaktadır. Düğün sahipleri düğünden önce davulcularla belli bir ücret karşılığında anlaşmaktadır. Düğünden sonra da davulculara önceden anlaşılan ücretler verilmektedir (K.K.1, K.K.11, K.K.21, K.K.29).

Gelin eve indirildikten sonra düğüne gelen erkek davetliler düğün evinin önünde şabaya oturmak için toplanırlar. Düğün evinin önü davetlilerin toplanabileceğı

kadar genişlikte veya uygun değilse başka bir yerde toplanılır. Davul zurna çalan aşiretlerden birisi düğün davetlilerine şaba yapar. Bu işe şabaya oturma denilmektedir.

Şaba merasiminde şabaya mahsus davul zurna havası çalınır. Şabaya ilk başlanılacak kişiyi düğün sahibi belirler. Düğün sahibi; düğüne davetli konuklar arasında hatırı sayılır birinden, yani düğünün onur konuğu olarak kabul edilen kişiden şabayı başlatması için abdalı yönlendirir. Bu yönlendirmeden önce düğün sahibi şabanın başlanacağı kişinin yanına giderek “ağam, başkanım, muhtarım vs.” gibi hitaplarla şabanın ondan başlanacağını, müsait olup olmadığını sorar. O kişinin oluru alındıktan sonra aşiret (abdal) şaba çağırmaya o kişiden başlar. Aşiret topluluğun ortasında, hoplayıp zıplayarak döner. Şabaya başlanacak yapılacak yani şaba çağrılacak kişinin adını yüksek sesle söyleyerek sağ elini havaya kaldırıp indirir. Şabeş, şabe, şabe, ağamdan şaba şaba diyerek selamlar. Bu hareketi üç defa tekrarlar. Üçüncüde şabalanan kişi ne kadar para verecekse çıkarır, verir. Hatta bunu aşiretin önüne yere atarak yapar. Aşirette o parayı alır, elini havaya kaldırarak “şaba, şaba şaba filan ağamdan şaba” der ve o kişinin verdiği parayı elinde sallayarak miktarını yüksek sesle söyler. Bundan sonra bu kişinin sağındaki, solundaki kişiler yine aynı şekilde sırasıyla şabalananmaktadır (K.K.1, K.K.11, K.K.21, K.K.29).

Şabaya ilk başlanan kişiden sonra şabalananlar, şabaya başlanan kişinin veya kendilerinden önce şabalanan kişilerin verdiği paranın üzerinde bir miktardaki parayı bahşiş olarak veremezler. Bu kuralın çiğnenmesi şabaya başlanılan kişiye saygısızlık olarak kabul edilmektedir. Yani şabada bahşiş verme işi bir hiyerarşi içerisinde yapılmaktadır (K.K.1, K.K.11, K.K.21, K.K.29).

Düğünden sonra yapılan bu toplu şaba merasiminin haricinde düğüne gelen kişilerin karşılanması esnasında da şaba yapılmaktadır. Davulcu şaba yapılan kişinin önünde çeşitli oyunlarla hünerlerini sergiler. Şaba yapılan kişi davulcunun önüne yere bir miktar para atar. Davulcu da bu parayı alır ve böylece karşılama şabası yapılmış olur (K.K.12).

Şabaya oturma merasimi davetlilerin düğüne maddi katkıda bulmalarının yanı sıra bazen kişilerin gövde gösterisi aracı olarak ta kullanılmaktadır.

1.2.10. Damat Tıraşı, Damat Giydirme, Nikâh ve Gerdek

Düğün sonrası yapılan toplu şaba merasimi bittikten sonra damat, arkadaşları tarafından tıraş olmaya götürülür. Tıraş masrafı damadın arkadaşları tarafından karşılanır. Tıraş sonrası damada yemek yedirilir. Yemekten sonra damadın yakınlarının birisinin evinde mani ve ilahiler eşliğinde damada elbise giydirilir. Elbise giydirme sonrası yatsı namazı için camiye gidilir. Namazdan önce imama cemaatin içinde damat olduğu bilgisi verilir. İmam da namazdan sonra damat ve gelin için dua eder. Duadan sonra damat ilahi ve maniler eşliğinde eve getirilir. Evde yine düğünün birçok aşamasında yapıldığı gibi üzerlik tohumu yakılarak, tütsüsü kalabalık arasında ve etrafta dolaştırılır (K.K.21, K.K.29).

Kalabalık dağıldıktan sonra imamla birlikte yaşlıca iki kişi ve damat uygun bir odaya alınır. Gelinde aynı odaya getirilerek bu yaşlı iki kişinin şahitliğinde nikâhları kıyılır. Nikâh kıymanın akabinde damat gelinin bulunduğu odaya, yani zifaf odasına ensesine bir tokat atılarak gönderilir. Kaynak kişiler, tokat atmanın eğlence yönünün yanı sıra, damadın kendisini toparlayıp heyecandan şoka girmesini önlemek amacıyla yapıldığını belirtmektedirler (K.K.21, K.K.29).

Anadolu'nun birçok yerinde olan, damada büyü yaptırarak damadın bağlanacağı ve böylece zifafı başarılı olamayacağı inancı, Oğuzeli'nde de mevcuttur (K.K.21, K.K.29).

Düğünden sonraki birkaç gün kadınlar gelini görmeye gelirler. Bu esna da gelin gelinliğini giyerek kendisini görmeye gelenlerin karşısında oturur. Gelin görmeye gelenler, geline ev eşyası kabilinden hediyeler getirirler. Buna gelin görme denilmektedir. Hediyeyle gelin görme, Türkler arasında yaygın olarak yapılan bir uygulama olup bu gelenek, Balkanlar da, Ortadoğu da ve Kafkasya'da yaşayan Türkler arasında halen yaşatılmaktadır (İnan, 1976: 167).

1.2.11. Gelinler İçin Yasaklar

Gerek yeni bir aile çevresine uyum sağlama, gerekse de gelinden beklenen sorumlulukların yerine getirmesi açısından gelin olmak çok zor bir iştir. Herkesin gelinden beklentileri vardır. Kayınbaba, kaynana, görümce, kayın, koca kısaca ailede

herkesin gelinden farklı farklı hizmet ve saygı beklentisi vardır. Bunun yanı sıra birde gelinin uyması gereken geleneksel kurallar da bulunmaktadır.

Gelinin kayınpederi veya ailenin diğer büyük erkeklerinin yanında konuşması, onlara adlarını söyleyerek hitap etmesi, sesini bu kişilerin duyabileceği ortamlarda yüksek sesle konuşmaları hoş karşılanmamakta, ayıp sayılmaktadır. Bu durum birkaç günlük, birkaç aylık veya birkaç yıllık bir süreyle de sınırlı değildir.

Öyle gelinler olmuştur ki kayınbabası ile bir kelime bile konuşmadan kayınbabası hayattan göçüp gitmiştir. Gelinler çocuklarını aile büyüklerinin yanında sevemez, onlarla ilgilenemez hatta emziremezler (K.K.21, K.K.29). Buna yörede “gelinlik etme” denilmektedir. Bu durum Anadolu’nun birçok yerinde günümüzde de devam eden töresel bir davranıştır. İslami bir dayanağı olmayan bu davranış kaynağını eski Türk inancından aldığı düşünülmektedir. Nitekim Abdülkadir İnan bu konuda bize şu bilgileri vermektedir:

Gelinler için, kocasının ve onun soyuna mensup erkeklerin adını söylemek, büyük baba çadırının ocağından yukarıya geçmek, muayyen bir zaman içinde kayınbaba ve kayınbiraderleriyle, hatta ihtiyar kadınlarla bile, konuşmak tabu halini almış yasaklardır. Bu adetlerin temeli İslam öncesi Türk dini olan Gök Tanrı dinine dayanmaktadır (İnan, 1986: 167).

1.3. Ölüm

Her başlangıcın bir sonu vardır. Doğumla başlayan hayat, ölümle nihayet bulmakta ve insanlar bu başlangıçla nihayet arasında, yaptıkları iyilik veya kötülüklerle hatırlanmaktadırlar.

İnsanların birçoğu, çocukluk, gençlik ve orta yaşlarında ölümü pek hatırlarına getirmezler. Ancak kaçınılmaz son bir gün mutlaka tecelli edecektir. Yaş ilerleyip bazı vücut fonksiyonlarını yerine getirememeye başlayınca insan ölümü aklına ister istemez gelmektedir. Ancak ölüm, insanın kapısını her zaman yaşlılığında çalmaz. Bazen çok erken yaşlarda da gelebilir. Geride kalanlar bu durumda, genç yaşta öldü, ani öldü, ölümü acıklı oldu, daha görece günleri vardı diye iç geçirir, ağlar, üzürlürler. Yaşı kemale ermiş kişilerin ölümleri beklenen bir şey olduğu için geride kalanlar için genç yaşta ölenler kadar üzücü olmaz.

İnsan hayatının nihayetini oluşturan ölüm, araştırmamız içerisinde önemli yer teşkil etmektedir. Oğuzeli’nde halk arasında ölümü haber veren, ölüm esnasına, ölünün gömülmesine ve sonrasına dair birçok inanç ve uygulamanın olduğu tespit edilmiştir.

1.3.1. Ölüm Öncesi ve Ölümü Haber Veren İnanışlar.

Yörede, özellikle yaşlıların ölümün kendilerine yaklaştığı düşüncesiyle günahlardan uzak durmaya gayret ettikleri ve ibadetlerini daha dikkatli yapmaya çalıştıkları, ayrıca mümkünse hacca gittikleri belirtilmektedir (K.K.8, K.K.21, K.K.29).

Yapmış olduğumuz araştırmada, ölümün habercisi olarak bazı hayvanların bazı davranışlarıyla ilgili gelişen inanışların Oğuzeli’nde de var olduğu tespit edilmiştir.

Bir evde (penceresinde, damında) baykuşun ötmesi, evin köpeğinin uzun uzun ve sürekli uluması, hayvanların sahiplerini tanımayarak huysuzluk etmesi, o evden bir kişinin öleceğinin habercisi olarak kabul edilmektedir (K.K.8, K.K.13, K.K.20, K.K.21, K.K.29). Burada köpeğin ulumasının ölümün habercisi olarak kabul edilmesini ve bu inanışın başka Türk toplumlarında da görülmesini (Polat, 2015: 297), köpeğin bazı eski Türk topluluklarında ölüme işaret eden bir simge olarak görülmesiyle (Çoruhlu, 2002: 154) bir ilgisi olduğu düşünülmektedir.

Ölümü haber verdiği inanan hayvanların en başında baykuş gelmektedir. Hayvanlarla ilgili bu inanışlar kaynağını eski Türk inançlarından almaktadır. Baykuşun uğursuzluğu ve ölümün habercisi oluşu halk türkülerine bile konu olmuş bir inanıştır. Yörede bir kişiye beddua ederken “ocağına baykuş tünesin” şeklinde beddua edildiğine sıkça rastlanmaktadır.

Hayvanların insanlarda bulunmayan bazı yetenekleri, onlar hakkında bazı inançların oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Evcil ve yabanî hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmışın dışındaki davranışları, yaklaşan bir ölümün önbelirtisi ve işareti olarak yorumlanabilmektedir. Hayvanların bu tür davranışlarını gören veya işiten kimseler korkup tedirgin olmaktadır. Geleceğine inandığı felaketi uzaklaştırmak ya da önlemek için bazı tedbirler almak için harekete geçmektedirler (Örnek, 1971: 15-16).

Sedat Veyis Örnek, “*Anadolu Folklorunda Ölüm*” adlı çalışmasında ölümün habercisi olarak hayvanlarla ilgili inanışların Anadolu’nun birçok yerinde mevcut olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada ölümün habercisi olarak kabul edilen hayvanlar ve davranışları hakkında yöreleri ile birlikte birçok örnek geniş bir şekilde ele alınmaktadır (Örnek, 1971: 16-21).

Ölümlle ilgili inanışlar hakkında kaynak kişiler şu bilgileri aktarmışlardır:

Hasta ve yaşlı kimseler atalarından birisini sık sık rüyalarında görmeye başarsa veya rüyasında o kişinin kendisini çağırdığını görürse, bu durumun çağırılan kişinin ölümünün yaklaştığına dair bir işaret olduğuna inanılmaktadır (K.K.21, K.K.29).

Rüyasında dişinin yerinden çıktığını ya da düştüğünü gören kişiler bu durumu kendilerinin veya yakınlarından birisinin çok yakında öleceğine işaret olarak yorumlanmaktadır (K.K.13). Rüyada diş çektirme, diş düşürme ve dişin kendiliğinden yerinden çıktığının görülmesinin, ölümün habercisi olarak yorumlanması inanışı, Anadolu’nun başka bölgelerinde de görülmektedir (Polat, 2015: 297).

Ölen bir kişinin hayatta iken çok sevdiği birisi ile ilgili sevgisini ifade ederken, söz arasında “aman şimdi sevmesin” denilmektedir. Çünkü ölen kişilerin bu sevgilerini öbür dünyada da devam ettirmeleri halinde, sevdiği kişiyi yanına çağıracağına inanılmaktadır. Böylelikle çağırılan kişinin yakın zamanda öleceğine inanılmaktadır (K.K.21).

Yaşı ilerlemiş kadınlar, öldüklerinde kimseye yük olamamak, kimseye borçlu kalmamak için ölüm hazırlığını hayatta iken kendileri yapmaktadırlar. Bunun için kefenlerini, kınalarını, kokularını, kuşaklarını önceden hazırlayıp bir bohçada muhafaza etmektedirler. Bu hazırlığı önceden yapmayanlar ise yakınlarına parmaklarında ki taşıdıkları altın yüzüğü, bu ihtiyaçları karşılamak üzere bozdurarak harcamalarını vasiyet etmektedirler (K.K.7, K.K.13).

Ölüm döşeğinde yatan, hayatından umut kesilen kişilerin, şuuru yerinde ise eş dost, hısım akraba vs. helallik isteyerek ölümü beklenen kişiyle bir anlamda vedalaşmaktadırlar (K.K.29).

Hayatından ümit kesilen ve birkaç gün içerisinde öleceğine kesin gözü ile bakılan kadınların bu dünyadan öbür dünyaya gelin olarak gideceği inancıyla ellerine kına yakılmaktadır. Böylece gelinlere yapılan kına yakma ritüeli ölmek üzere olan kadına da yapılmaktadır (K.K.20, K.K.21). Kaynak kişilerden Meryem KARACAN, Hettub isimli bir kadına, ölmeden önce kına yakıldığına kendisinin bizzat şahit olduğunu ifade etmektedir (K.K.13).

Bazı insanların hiçbir ölümcül hastalığı olmamasına rağmen öleceklerinin kendilerine bir şekilde ayan olduğuna inanılmaktadır. Bu hususta kaynak kişiler şaşırtıcı bir biçimde doğru çıktığını söyledikleri ve kendilerinin de bizzat şahit oldukları olaylar aktarmışlardır. Bu olaylar genellikle ölmüş atalar tarafından rüyada çağırılma, rüyada üç tabak yemek ikram edilme, gideceği yeri görme şeklindedir.

Kaynak kişilerden Mehmet KAYA ve Reşit UĞUR, yakınlarına ölümün ayan olmasına ilişkin yaşadıkları şu vakaları aktarmışlardır:

“Ninem ölmeden önce beni yanına çağırdı. “Oğlum ben gideceğim yeri gördüm. Yarın öğlene kadar misafirinizim. Senin bende hakkın çok, bana hakkına helal et.” dedi. Ben de kendisine o nasıl söz, neden böyle söylüyorsun. Allah uzun ömür versin benim sende ne hakkım olabilir? Asıl senin hakkın bende çok sen hakkını bana helal et neneciğim” dedim. Nenemin söylediği gibi oldu. Ertesi gün öğle ezanı okunurken nenem vefat etti” (K.K.21).

“Babamın son anlarında yanındaydım. Yatıyordu, kalktı doğruldu. Yardım etmek istedim kabul etmedi. “Allah’ım keremine çok şükür. Beklediğim kişi geldi. Senden gelene şükürler olsun yarabbi” dedi. Sonra bana döndü “Oğlum sana çok eziyetim oldu, yağmur yağdı, şemsiye oldun, yaz oldu elini gerdin gölge oldun. Şu hakkını helal ette gideyim beni bekliyorlar” dedi. Baba niye öyle diyorsun? Asıl senin hakkın bende çok, asıl sen bana hakkını helal et. Hem benim sende ne hakkım varsa helal olsun” dedim. Bundan sonra “Oğlum yastığımı al da başımı döndür” dedi. Son sözleri “anan sana emanet” oldu. Sonra yüzü sarardı ve kelimeyi şahadet okuyarak ruhunu teslim etti” (K.K.30).

1.3.2. Ölüm Anı ve Sonrası

Kişinin ölüm anında yakınları ve tanıdıkları başına toplanır. Kişi son anlarında yalnız bırakılmaz. Geride kalanlar, ölen kişi için son görevlerini yaparlar. Bilenler Kur'an'dan Yasin Suresi'ni okurlar. Kişiye Kelime-i Şahadet getirmesi telkin edilir. Kuruyan dudakları, varsa zezem suyuna yoksa normal suya batırılmış pamukla ıslatılır.

Ölen kişinin son anlarında çok susuzluk çektiğine ve bu susuzluk halini, şeytanın o kişinin imanını çalmak için kullandığına inanılmaktadır. Bunun için şeytanın elinde bir bardak su ile ölmek üzere olan kişiye görüldüğü "imanını bana ver, ben de bu suyu sana vereyim" dediği, imanı zayıf kişilerin de şeytanın bu aldatmacasına kanarak son nefeslerinde imanlarını şeytana kaptırarak öbür dünyaya imansız gittiklerine inanılmaktadır (K.K.8, K.K.29). Şeytanın kişiyi su ile kandırarak imanını çalacağı şeklindeki inanca Niğde yöresinde yaşayan Kazaklarda da rastlanmaktadır (Polat, 2015: 298).

Bu inançla ölüm anında, kişinin şeytanın aldatmacasına kanmasını önlemek için ağzına su damlatılmakta, dudakları suya batırılmış pamukla ıslatılmaktadır. Eğer temin edilebilirse su yerine zezem kullanılmaktadır (K.K.8, K.K.21, K.K.29).

Ruhunu teslim eden kişinin cesedi ayakları kibleye gelecek şekilde sırt üstü yatırılmakta ve çenesi sarkıp ağzı açık kalmasın diye alt çenesi uygun bir bez ya da tülbentle başına bağlanmaktadır (K.K.8).

Ölen kişinin son anlarında yüzünün aldığı şekli ve bu sırada konuştukları, kelime-i şahadeti okuyup okuyamaması, bütün bunların hepsi ölünün öbür âlemdeki gideceği yere ilişkin işaretler olarak yorumlanmaktadır. Bunun için mütebessim bir çehreyle ruhunu teslim eden kişilerin, ölüm anında gideceği yeri cennet olarak gördükleri için ruhlarını gülerek teslim ettiğine, bunun tersinin yaşanması halinde ise ölen kişinin gideceği yeri cehennem olarak gördüğüne inanılmaktadır (K.K.1, K.K.21, K.K.29). Ölüm anında kişilerin son anlarındaki hallerine ilişkin bu türden yorumlar bazı diğer Türk topluluklarında yapılmaktadır (Polat, 2015: 299).

Kişi, gözleri açık ölürse çok istediği bir şeyin gerçekleştiğini göremeden öldüğüne ve bu nedenle gözü açık gittiğine inanılmaktadır (K.K.2).

Ruhunu teslim eden kişinin (kadın erkek fark etmez) karnı üzerine, ceset şişmesin diye et satırı konulmaktadır. Cenaze uzun sürü bekletilmeyecekse bile bu yapılmaktadır. Bu uygulama Anadolu'nun birçok yerinde, bazı değişikliklerle birlikte yaygın olarak yapılmaktadır. Bazı yerlerde bıçak, makas (Kütühya Simav yöresi)(Başhan, 2010: 23), bazı yerlerde demir maşa (Kahramanmaraş-Pazarcık yöresi), bazı yerlerde ise demir cinsinden herhangi bir nesne(Polat, 2015:298) konulmaktadır. Bu uygulama demirin ağırlığının cesedin karnının şişmesini önleyeceği düşüncesiyle yapıyor; bıçak, makas ve maşa gibi hafif cisimlerin bunu nasıl sağlayacağı merakımızı celb etmektedir. Bu inanışın temelinde demirin, Türklerin sosyal hayatlarında ve tarihlerinde çok önemli bir yere sahip olmasının yattığı düşünülmektedir.

1.3.3. Kefenleme ve Defin

Ölünün bir an önce kefenlenip defnedilmesi için acele edilmektedir. Ölen kişinin uzaktan gelip cenazesine yetişmesi mümkün olan birinci dereceden yakınlarından birisi varsa çok uzun süre olmamakla birlikte bu kişinin gelmesi için cenaze makul bir süre -bir günü geçmeyecek kadar- bekletilmekte ancak çoğu kez bu bekleme de yapılmamaktadır.

Erkeklerin yıkanma, kefenleme ve defin işlemleri kadınlarınkine göre daha basit ve sade olarak yapılmaktadır. Kadınların yıkanma ve kefenlenme işlemlerinde bazı inanç ve pratikler uygulanmaktadır. Kaynak kişilerin aktardıklarına göre bu inanç ve pratikler şu şekildedir:

Cenaze yıkanmadan önce kadının saçları örülü ise örgüleri çözülmekte yıkandıktan sonra kefenlenirken saçları tekrar ölüp başına da bir yazma bağlanmaktadır. Sedef isimli keskin kokulu bir bitki kadının başının her iki yanına kulak arkalarına takılmaktadır. Bazen sedef bitkisi ile birlikte, yörede hatmi adıyla anılan bir bitkinin çiçekleri de takılmaktadır. Bu her iki bitki de cenazeyi süslemek ve güzel koku vermesi için takılmaktadır (K.K.2, K.K.7, K.K.13, K.K.20).

Kadın kefenlenirken -kırmızı, yeşil sarı renklerde- üç adet köynek (gömlek) yapılarak cenazeye giydirilmektedir. Şeytanın yaklaşmaması inancıyla üzerine kırk ihlas-ı şerif okunmuş çörek otu taneleri kefenin içine serpiştirilmektedir (K.K.13, K.K.20).

Kefenin içine çörek otu atılması uygulaması Anadolu'nun bir başka yöresinde; Kütahya-Simav'da da karşımıza çıkmaktadır. (Başhan, 2010: 24). İslami bir referansı olmayan bu uygulamanın Anadolu'nun coğrafi olarak birbirlerine oldukça uzak bu iki farklı yöresinde görülmesinin bu uygulamanın eski Türk inancına ait bir unsurun yaşatılmaya devam eden örneklerinde birisi olduğu kanaatini oluşturmaktadır.

Yörede kadın cenazeleri kefenlenirken cenazenin avucunun içine kına konulması ve kefenin üzerine kına ekilmesi uygulamasına yaygın olarak karşılaşılmaktadır.

Ölen kişi borçlu yatmasın diye cenazeyi yıkayıp kefenleyen kişilerin ücreti merhumun terekesinden bir an önce karşılanmaktadır (K.K.20).

Kaynak kişiler, cenaze defnine ilişkin uygulamalar hakkında da şu bilgileri vermişlerdir:

Ölünün cenaze namazı, eskiden mezarlıkta bulunan musalla taşına konularak kılınmakta iken günümüzde vakit namazını müteakip camilerde kılınmaktadır. Ayrıca kadınlar cenaze namazına katılmamakta, hatta cenazenin defni sırasında mezarlığa dahi gitmemektedirler. Ancak günümüzde kadınlardan cenaze defni esnasında mezarlığa kadar gidenlere bulunmaktadır (K.K.8, K.K.12, K.K.29).

Gece yeryüzünün mühürleneceğine ve toprağın ölüyü kabul etmeyeceğine inanıldığından cenaze gece gömülmeyip defin işlemi sabaha bırakılmaktadır (K.K.8, K.K.12, K.K.29).

Cenaze tabutla mezarlığa kadar omuzlarda taşınmakta ve bu taşıma esnasında tabutun ağır olmasının, kişinin günahının çok olduğuna, hafif olmasının da, o kişinin günahlarının az olduğuna bir işaret olarak yorumlanmaktadır (K.K.8).

Geçmişte kişinin mezarının önceden hazırlanmasının mezarın o kişiyi çağıracağına, yani ölümünün erken olacağına inanıldığından aile mezarlığı gibi bir uygulama bulunmamaktadır. Boş yer varsa cenazeler kişilerin atalarının mezarlarının yanında bir yere, yoksa mezarlıkta uygun başka bir yere defnedilmektedir. Ancak günümüzde aileler mezarlıklarda aile mezarlığı edinmektedirler (K.K.8, K.K.21, K.K.29).

Mezar hazırlanırken mezarlarında korkacaklarına inanıldığından kadınların mezarı erkeklerin mezarına göre daha derin kazılmaktadır. Mezar istenilen derinliğe kadar kazıldıktan sonra kibleye gelen kısmı cenazenin sığabileceği kadar kazılmakta ve buna “şak yarma” denilmektedir. Cenazenin yüzü kibleye gelecek şekilde sağ kolunun üzerine buraya yatırılmaktadır. Daha sonra cenazenin üzerine “saypıtma” tabir edilen tabla şeklindeki yassı taşlar veya tahtalar dizilmektedir. Eskiden saypıtma için kullanılacak yassı taşlar, bağda bahçede nerede rast gelirse alınıp eve getirilmekte ve ihtiyaç halinde kullanılmakta iken günümüzde bu taşların yerine beton tablalar kullanılmaktadır (K.K.8, K.K.29).

Cenazenin tabuttan alınıp mezara indirilmesi birinci derece yakınları tarafından yapılmaktadır. Eğer cenaze kadınsa cenazenin mezara indirilmesi kadının nikâh düşmeyen yakınları tarafından (baba, kardeş, oğul, damat, torun, amca, dayı, yeğen vs.) yapılmaktadır (K.K.8, K.K.21, K.K.29).

Lahit usulü şeklinde tabir edilen, orta kısmı cenaze yatırıldığına sağa sola devrilmeyecek şekilde kazılan mezar kazma usulü yörede kullanılmamaktadır (K.K.29).

Cenaze defni esnasında Yasin-i Şerif okunmakta ve bu sırada cemaat oturarak okunan Kur’an’ı dinlemektedir. Defin işlemi bittikten sonra da imam mezarın yanına, ölünün göğüs hizasına gelerek din telkini vermektedir. Telkin esnasında bazı imamların ölünün sualde zorluk yaşayıp yaşamadığını hissedebildiğine inanılmaktadır (K.K.8, K.K.11, K.K.21, K.K.29).

Kaynak kişilerden Ahmet ÖZTEKİN ve Mehmet DAL’ın aktardığına göre: Ölen kişi yıkama, kefenleme, cenaze namazı kılma, mezarlığa götürme, mezara koyma, aşamalarının hiç birisinde ölen kişinin kendisi olduğunu bilmezmiş. Etrafındakilerle konuşup sohbet eder, sorular sorar, sorularına cevaplar almış. Ancak sorduğu bütün sorulara cevap alırken, ölenin kim olduğu sorusunun cevabını bir türlü alamamış. Defin işleminden sonra mezarlıktan herkes dağılıp giderken kendisi de kalkıp gitmek istermiş. Bu esnada başını bu saypıtmaya vurur ve böylece ölenin kendisi olduğunu ancak o zaman anlamış. Bunun üzerine “eyvah ölen benmişim de haberim yokmuş” dermiş (K.K.8, K.K.29).

Yörede bu inanıştan hareketle, söz dinlemeyen, öğüt almayan insanlara “bir gün ölen benmişim dersin de o zaman iş işten geçer.” diye uyarıda bulunmaktadır (K.K.21, K.K.29).

Cenaze gömülürken cenaze bırakılarak akraba mezarlarının ziyaret edilmesi hoş karşılanmamaktadır (K.K.8).

Mezar taşları üzerindeki yazıları okuyanların unutkan olacağına inanılmaktadır (K.K.8, K.K.29).

1.3.4. Taziye ve Ölünün Arkasından Yapılanlar

Taziye, ölen kişinin yakınlarının acısını paylaşmak maksadı ile onlara başsağlığı, merhum/merhume kişiye de Allah (cc)'tan rahmet ve mağfiret dileğinde bulunmaktır. Taziyenin kültürümüzde çok önemli bir yeri vardır. Birbirleri ile küs veya dargın olan kişiler bu vesileyle küslüklerini, dargınlıklarını unutup birbirlerinin acılarını paylamaktadırlar.

Taziye cenaze evinde üç gün süre ile yapılmaktadır. Günümüzde bu üç günlük süreye pek riayet edilmemektedir. Gelenekte cenaze defninden sonra mezarlıkta taziye yapılmamaktadır. Ancak son zamanlarda mezarlıkta taziye bulunma uygulamasına sıklıkla karşılaşılmaktadır (K.K.8, K.K.21, K.K.29).

Özellikle çok sevilen yada genç yaşta ölen, diğer bir ifadeyle ölümü herkesi hüzne boğan kişilerin ardında ağıt türküleri söylenmektedir. Eskiden ölen kimsenin ardından ağıtçı kadınların organizesinde yapılan ve kadınların katıldığı hep bir ağızdan koro halinde ağıt yakma uygulaması günümüzde terk edilmiştir (K.K.13).

Üç günlük yas süresi içerisinde cenaze evine komşular tarafından yemek getirilerek cenaze yakınları ile birlikte yenilmektedir. Bu süre içerisinde cenaze evinde yemek yaptırılmamakta, böylece cenaze sahibi bir yandan üzüntüsünü yaşarken bir yandan da misafirler için yemek yapmakla meşgul olmak zorunda kalmamakta ve ölünün yakınlarının acılarından dolayı da aç kalmamaları sağlanmaktadır (K.K.12).

Ölen kişinin arkasından 70 bin adet Kelime-i Tevhid okunarak tevhit hatmi yapılmaktadır. Buna kısaca tevhidini okuma da denilmekte olup Tevhid hatminin

sayısını tespit maksadı ile 700 adet nohut sayılmakta ve bu her bir nohut için yüz defa Tevhid okunmaktadır. Böylece tevhit sayısı 70 bine tamamlanmakta ve bu hatim genellikle camilerde okunmaktadır. Daha sonra okunan tevhid sayısını belirlemek için kullanılan nohutlar ıslatılarak ölünün mezarının üzerine ekilmekte ve bu nohutların filizlenip yeşermesiyle birlikte yeşeren bu nohutların, ölen kişinin günahlarını azaltacağına inanılmaktadır. Tevhid hatmi okunan kişinin günahlarının af olacağına inanıldığından Tevhid okuma işi geciktirilmeden bir an önce yapılmaktadır (K.K.8, K.K.12, K.K.29).

Cenaze gömüldükten sonra ya da birkaç gün içinde, ölen kişinin evinde ya da camide, ölenin eda edemediği namaz, oruç ve yemin borçları için “devir okuması” yapılır. Devir okumanın esası, ölen kişinin namaz, oruç ve varsa yemin kefareline karşılık olarak 341 adet fitre sadakasının belli bir usul ile okunup fakir fukaraya verilerek bu borçlarının ödenmesidir. Son zamanlarda bu uygulama unutulmaya başlamış olup nedir olarak yapılmaktadır (K.K.8, K.K.29).

Ölünün elbiseleri ölen kişinin hayrına dağıtılır. Bazı kişiler ölü elbisesi giymekten sakınıp irkilmektedir. Ancak bununla beraber, ölü elbisesi giyen kişinin ömrünün uzun olacağına da inanılmaktadır (K.K.20, K.K.29).

Ölenin ardından hatim indirmek, tevhit çekmek, mevlit okutmak, helva dağıtmak, kırkıncı gününde yemek yapıp dağıtmak önemli adetlerdendir (Terlemez, 1998: 34).

Cenazenin yedinci, kırkıncı, elli ikinci günü ve ölüm yıldönümünde bazen de dini bayramlarda ölenin arkasından kurban kesilerek yemek verilmekte, Kur'an Hatmi ve mevlit okutulmaktadır (K.K.2, K.K.7, K.K.23).

Ölünün 52. gecesini alt çenesinin üst çenesinden ayrılacağı (çenesi düşer) ve bu ayrılma esnasında ölen kişinin acı çekeceğine inanılmaktadır. Ölünün bu acıyı çekmemesi, çenesinin kolayca düşmesi için birden çok koyun kellesi haşlanarak pişirilmekte ve pişirilen bu kelleler ölünün hayrına konu komşuya, fakir fukaraya dağıtılmaktadır. Kaynak kişiler, bu uygulamanın yapılmasıyla ilgili iki ayrı bilgi vermişlerdir. Kaynak kişilerin çoğu kelle pişirme uygulamasını 52. günü yapıldığı (K.K.8, K.K.12, K.K.20, K.K.21, K.K.29), bir kısmı da ölüm yıl dönümünde yapıldığı bilgisini aktarmışlardır (K.K.13).

Ölenin ölümünden sonraki 52. gününde etinin kemiklerinden ayrılacağına veya çenesinin başından ayrılacağına dair yaygın inanış Anadolu'nun birçok yerinde bulunmaktadır (Başhan, 2010: 26).

Kaynak kişilerden Meryem KARACAN, ölünün arkasından bir hafta sonra tuz dağıtıldığını, ama bunun ne sebeple yapıldığını bilmediğini ifade etmiştir. Ayrıca aynı kaynak kişi, kırkında da kırk köftesi yapılarak dağıtıldığını, bir yıl sonra da, kemiklerin eklemelerinden ayrılacağını, bu esnada ölünün acı çekmesini önlemek için kelle pişirilip dağıtıldığı bilgisini de aktarmıştır (K.K.13),

Cuma geceleri yani perşembeyi cumaya bağlayan gece, ölen ataların ruhlarının yakınlarının evlerine gelerek aile fertlerinden kendileri için dua etmelerini, Tebareke (Mülk Suresi) ve Yasin-i şerif okumalarını beklediklerine inanılmaktadır. Cuma akşamları yakınları tarafından kendileri için Kur'an okunup dua edilen ata ruhlarının, yerlerine mutlu bir şekilde döneceklerine, aksi takdirde üzgün bir şekilde döneceklerine inanılmakta ve bu inanç günümüzde varlığını sürdürmektedir (K.K.8, K.K.12). Özellikle Anadolu coğrafyasında yaşayan Türkler arasında perşembeyi cumaya bağlayan gece ata ruhlarının mezarlarından çıkarak yakınlarını ziyaret edeceği inancı yaygın bir şekilde yaşatılmaktadır (Polat, 2014: 2272).

Kurban Bayramı'ndan bir gün önce, yani arefe günü ölünün elbisesinin yenileneceği inancı ile mezarının toprağı kazılmakta ve gerekiyorsa üzerine yeni toprak ilave edilmektedir. Hatta arefe gününe toprak günü de denilmektedir Böylece mezarın toprağının yenilenmesiyle, ölünün elbisesinin yenileneceğine inanılmaktadır. Bu uygulama, bir nevi ölüye bayramlık elbise giydirme anlamı taşımaktadır (K.K.8, K.K.15). Gökten rahmet yağacağı inancıyla mezarın üzeri kapatılmayıp açık bırakılmaktadır (K.K.8).

Bayramlarda mezarlar ziyaret edilmekte ve mezar ziyaretleri ölen kişinin kendisini ziyaret eden kişiyi göreceği inancıyla mezarın ayakucuna durularak yapılmaktadır (K.K.8).

Yörede ki ölüm ile ilgili inanışları genel olarak değerlendirmek gerekirse, ölüm hakkındaki inanışların Türklerin eski dinlerindeki bazı uygulamalarından, İslam Dinine aykırı olarak görülmeyenlerinin, dini bir kimlik kazandırılarak yaşatılmaya devam ettirildiği söylenebilir.

II. BÖLÜM

TABIATLA İLGİLİ İNANIŞLAR VE HALK HEKİMLİĞİ

Bu bölümde yöredeki tabiat olayları ile ilgili inanışlar ve bazı hastalıkların tedavilerinde yapılan halk hekimliği uygulamaları ele alınmıştır.

2.1. Tabiatla İlgili İnanış ve Uygulamalar

2.1.1. Yağmur Yağdırma İle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Tarım ve hayvancılığın insanlığın tarihinde çok önemli bir yeri vardır. Çünkü insanların hayatta kalması ve varlığını devam ettirebilmesi bu iki unsurun varlığına bağlıdır. Tarımın ve hayvancılığın yapılabilmesi de suyun varlığına bağlıdır. Su ise ancak doğal kaynaklardan veya yağmurdan elde edilebilmektedir.

Özellikle yapay sulama imkânlarının gelişmediği ve karasal iklimin hüküm sürdüğü yerlerde, bol ürün almak için suya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle içecek su ihtiyacının karşılanabilmesi ve hayvanların rahatça beslenebilecekleri otlakların yetişmesi için yağmurun zamanında ve bol yağmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Polat, 2007: 275).

2.1.1.1. Yağmur Duası

Oğuzeli ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayalı olması, yağmurun uzun süre yağmadığı kuraklık dönemlerinde, verimli ürün elde etmeyi ve hayvanları yeterli düzeyde beslemeyi güçleştirmektedir. Bu duruma çare bulmak için insanlar, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Oğuzeli'nde de yağmur duasına çıkmaktadırlar.

Yöredeki halkın inancına göre yağmuru yağdıran tek kuvvet, Allah'tır. Allah'ın bazı kullarının yaptıkları kötülük ve işledikleri günahlar nedeniyle canlılardan yağmuru esirgemekte ve bu yüzden de insanlar, bitkiler ve hayvanlar susuzluktan helak olmakla karşı karşıya kalmaktadır (K.K.15, K.K.29).

Oğuzeli'nde yağmur duası Delikli Tepe denilen şehrin yakınındaki yüksek yere çıkılarak yapılmaktadır. İnsanların işledikleri günahların kuraklığa sebep olduğuna inanıldığından duaya katılanlar, günahsız çocukları (ergenliğe girmemiş)

duanın kabul olunmasına vesile kılmak maksadıyla yanlarına almaktadırlar. Duada ceket, aba gibi kıyafetlerin de ters yüzü çevrilerek giyilmektedir (K.K.33).

Yağmur duasında elbiselerin ters giyilmesi ve ters yönlü hareketler yapma pratiği, üzerinde durulmakta olan işlemin ters bir yön almasını sağlamak amacıyla yani kurak geçen mevsimin tersine çevrilmesi dileğiyle yapılmaktadır (Acıpayamlı, 1964: 233).

Yağmur duasına gitmeden önce, sadaka verilmekte, günahkâr kişilerin duasının kabul olmayacağına inanıldığından, duaya katılacak olanlar, günahları affi için tövbe etmekte, birbirlerinden helallik istemekte ve dargın olanlar da barıştırılmaktadır. Dua edilecek yere varıldığında önce iki rekât namaz kılınmakta ardından da ayakta kibleye dönülerek yağmur duası yapılmaktadır. Duayı imamlar okumakta ve duaya katılanlar da duaya âmin demektedirler. Duada başlar öne eğilmekte ve mütevazi bir tavır takınılmaktadır. Eller göğe doğru değil, avuç içleri ve parmak uçları yere bakacak şekilde tutulmaktadır (K.K.29, K.K.33).

Duada yapılan hareketler, yani avuç içleri ile parmakların yere bakar vaziyette ellerin ters çevrilmesi ve ellerin aşağı-yukarı hareket ettirilmesi yağmur yağışının basit bir taklidi niteliğinde olduğunu göstermektedir (Acıpayamlı, 1964: 233).

Görüştüğümüz kaynak kişiler Türklere yağmur yağdırma materyali olarak kullanılan “yada taşı” hakkında herhangi bir bilgilerinin olmadığını, yağmur duası esnasında taşlarla ilgili herhangi bir ritüelin yapılmadığı bilgisini aktarmışlardır (K.K.1, K.K.33)

Yukarıda yağmur duası ve bunun uygulamasına yönelik bilgiler aktarılmıştır. Yörede yağmur duasından ayrı olarak yağmur dileğinde bulunmak için çocuklar arasında -çoğu zaman oynanması yetişkinler tarafından teşvik edilen- “çömçe gelin” oyunu oynanmaktadır.

2.1.1.2. Çömçe Gelin Oyunu

Aşağıda, uygulamasını ayrıntılı olarak ele alacağımız “çömçe gelin” oyunu Anadolu’nun farklı yerlerinde, “kepçe gelin”, “çullu kadın”, “çiçi mama”, “molla potik”, “dedule veya dodole” gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Ancak bu

oyunlar, gerek oynanma amacı gerekse de mahiyeti itibariyle aynı niteliktedirler. Türklerde çocuklar arasında yağmur temennisiyle yaygın olarak oynan bu oyunların İslami bir mahiyetinin olmayışı bu oyunların kökeninin eski Türk inancına dayandığını göstermektedir.

Çömçe gelin oyunu, genellikle kurak geçen ve ekinlerin yağmura ihtiyaç duyduğu bahar aylarında, 10-15 yaş arası çocuklar arasında oynanmaktadır. Ancak bazen çocuklar bu oyunu amacı dışında, acıkınca da oynamaktadırlar. Kurak mevsimlerde, “çömçe gelin” oyununun oynanması bazen yetişkinler tarafından bizzat istenilmektedir. Yetişkinler yağmur duasına çıkarken çocuklar da kendi aralarında kapı kapı dolaşarak bu oyunu oynamaktadırlar.

Bu oyunda kullanılan kuklanın ana parçasını ahşaptan oyularak yapılan büyük bir kepçe oluşturmaktadır. Bu çömçenin oyuk kısmı gelinin başı, sap kısmı da gövde ve bacakları olacak şekilde, buna kollar ilave edilerek bir kukla yapılmaktadır. Bu kuklanın üzerine de eski püskü yırtık elbiseler giydirilmektedir. İki çocuk bu kuklanın kollarından tutarak, yani çömçe gelini alarak öne geçerler. Diğer çocuklar da bu çocukların peşine takılarak kapı kapı dolaşmaktadırlar. Bu arada çocuklar hep bir ağızdan aşağıdaki tekerlemeleri söylemektedirler (K.K.21, K.K.29).

Çömçe gelin ne ister
Çömçe gelin yağ ister
Yağ olmazsa tuz olsun
Verene rahmet olsun.

Ver Allah'ım ver,
Yağmur ver. Su ver (K.K.20)

Çömçe gelin ne ister
Bir kaşıcık yağ ister
Yağ olmazsa bal olsun
Ev sahibi sağ olsun

Ver Allah'ım ver,
Yağmur ver. Su ver (K.K.29)

Çömçeli gelin çöm ister
Bir kaşıcık yağ ister.
Yağ verenin oğlu olsun
Tuz verenin kızı olsun

Ver Allah'ım ver,

Yağmur ver. Su ver.

Çömçe gelin ne ister
Bir kaşıcık yağ ister
Yerden bereket ister
Gökten rahmet ister

Ver Allah'ım ver,
Yağmur ver. Su ver (K.K.11, K.K.21).

Bunlara benzer tekerlemeler söylenerek evlerden kısır malzemesi toplanır. Kimi bulgur verir, kimi salça verir, kimisi de yağ verir. Bunun dışında kuru üzüm, pestil vs. veren evlerde olur. Ancak oyunda esas olan kısır malzemesi toplanılmasıdır. Evlerden malzeme veren kadınlar, yağmur yağması temennisiyle çömçe gelinin başından bir tas su dökerek çömçe gelini ıslatırlar. Bazen su dolu tas muziplik olsun diye çocukların üzerine serpilmiştir. Ev ev toplanan bu malzemeler uygun bir yerde bulgur köftesi (kısır) yapılarak yenilmektedir (K.K.11, K.K.20, K.K.21, K.K.29).

Bu törende iki unsur dikkatimizi çekmektedir. Bunlardan birisi çocuklar, diğeri ise çömçe gelin imgesidir. Gerek çocuklar gerekse de gelinler masumiyetin temsilcisidir. Belli bir yaşa ve olgunluğa ulaşmamış çocukların günahsız olduğuna inanılmaktadır. Yörede yeni evlenen gelinlerin bütün günahlarının Allah tarafından bağışlandığına inanılmaktadır. Dolayısıyla günahsız çocuklar ve günahsız gelinlerin temsili kuklasıyla tanrıdan yağmur istenmektedir. Burada bu iki unsurun masumiyetinin tanrı katında merhamet dilemek için araç olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir.

2.1.2. Ay ve Güneş Tutulması İle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Bilindiği gibi eski Türk inançlarında Şamanlığa ait unsurlar arasında ruhlar önemli bir yer tutmaktadır. Güneş ve ay tutulmasında bu ruhların etkisinin olduğuna inanılmaktadır. Şamanist Türklere göre kötü ruhlar güneş ve ay ile mücadeleye girişmekte ve bazen kötü ruhlar galip gelerek ay ve güneşi yakalayıp karanlık dünyasına sürüklemektedirler. Güneş ve ay tutulmasının sebebi buna bağlanmaktadır. Şamanistler güneş ve ayı kötü ruhların elinden kurtarmak için bağırıp çağırmakta, gürültü çıkarmaktadırlar (İnan, 1986: 29).

Yakutlarda, kötü ruhların güneş ve ay ile mücadeleye giriştiklerine ve hatta bazen onları karanlık dünyasına hapsedtiklerine; işte güneş ve ay tutulmalarının bu şekilde meydana geldiğine inanılmaktadır (Günay ve Güngör, 2009: 71).

Bu inanışlara benzer bir inanış Ermenek Tahtacılarında da görülmektedir. Ermenek tahtacıları ay tutulmasını “ay dede”nin hastalanmasına ve kötü ruhlar tarafından istila edilmesine bağlamaktadırlar. Ay dedenin hastalıktan kurtarılması ve buna sebep olan kötü ruhların kovulması için davul/teneke çalınmakta, silahlar sıkılmakta ve buna benzer gürültüler çıkarılmaktadır (Polat, 2006: 157).

Günümüzde de, Türk toplulukları arasında gök cisimleriyle ilgili ortak inançlara rastlanmaktadır. Anadolu'da, güneş veya ay tutulduğunda teneke çalınmakta, silah atılmakta, gürültü çıkarılmaktadır. Bu uygulamalarda, güneşi ve ayı kötü güçlerin etkisinden kurtarmaya yönelik olarak yapılan eski inançların izlerini görmek mümkündür. Türklerin, Müslüman olduktan sonra bu uygulamalara, mensup oldukları İslam dininin etkisiyle yenilerini ekledikleri de bilinmektedir. Ay ve güneş tutulmalarında “ezan” ve “sela” okunması eklenen bu yeni uygulamalardandır (Eroğlu, 2006: 21).

Oğuzeli yöresinde de ay ve güneş tutulması ile ilgili yapılan uygulamalar eski Türk inancında görülen uygulamalarla benzerlik göstermekte, ay ve güneşin kötü ruhlar tarafından tutulduğuna inanılmaktadır. Bu sebeple tutulma olayı başlayınca teneke ve davul çalınmakta, bazen de silah sıkılmaktadır. Böylece kötü ruhların gürültüden ve silah sesinden korkarak ay ve güneşi serbest bırakacağına inanılmaktadır (K.K.8, K.K.29).

Yörede ay tutulmasının sebebi olarak ta; Arap Kızı adı verilen bir varlığın ayı tuttuğu bu yüzden ayın karanlığa gömüldüğü şeklinde bir inanış mevcuttur. Bu inanışa göre de yine ayı, Arap Kızı'nın elinden kurtarmak için gürültü çıkarılmaktadır (K.K.11). Burada kötü ruhların yaptığıının aynısını Arap Kızı adı verilen varlığın yaptığına inanılmaktadır.

Ay ve güneş tutulmalarında namaz kılınıp dua da edilmektedir (K.K.8, K.K.29). İslam dininde de ay ve güneş tutulmalarında tutulma sona erinceye kadar namaz kılındığı dua edildiği bilinmektedir.

2.1.3. Tabiatla İlgili Diğer İnanış ve uygulamalar

Yörede kış mevsiminin/zemherinin son bulması ve bahara geçiş anlatılırken havanın değişkenliği/aldatıcılığını ifade etmek maksadıyla “Arap devenin karnına girdi/arap devenin karnından çıktı” diye oniki günlük bir süreden söz edilmektedir. Bu süre miladi takvime göre 1 Şubat ile 12 Şubat tarihleri arasında denk gelmektedir. Bu zaman aralığının başlangıcı “Arap devenin karnına girdi.” bitişi de “Arap devenin karnından çıktı” diye ifade edilmektedir. Bu adlandırma, geçmişte bu zaman aralığında yaşanıldığı rivayet edilen bir olaya dayanmaktadır.

Bu rivayete göre bir Arap tüccarın oğlu kışın sonuna doğru havalar ısınmaya başlarken yola çıkmak üzere olan bir ticaret kervanına develeriyle birlikte katılmak ister. Güngörmüş geçirmiş babası, hava şartlarının müsait olmadığı gerekçesiyle oğlunun bu talebini geri çevirir. Ancak oğlu ısrar eder ve “herkesin başına ne gelirse benim de başıma o gelir” diyerek ısrarını sürdürür. Bunun üzerine babası “madem bu kadar ısrar ediyorsun, tamam gitmene izin veriyorum” der ve bunu bir şarta bağlar. Şartını şu şekilde dile getirir. “Yolda şiddetli soğuğa kışa yakalanırsanız, hiç acımadan develerden en büyüğünü keserek karnını açacaksınız ve devenin karnına girerek soğuktan korunacaksınız. Böyle bir durumla karşılaştığında bunu hiç tereddüt etmeden yapacağına söz veriyorsan gitmene izin veriyorum” der. Baba, bu şartla oğlunun kervana katılmasına izin verir. Arap’ın oğlu ise babasının istediği sözü vererek kervana katılır. Kervan yolda babanın tahmin ettiği şekilde şiddetli bir kışa yakalanır. Arap’ın oğlu babasının bu tembihini hatırlar ve soğuktan korunmak için en büyük deveyi keserek devenin karnına girer. Soğuk kış o kadar uzun sürer ki, Arap’ın oğlu devenin karnında bu şekilde tam on iki gün geçirir. On iki günün sonunda devenin karnından dışarı çıktığında kervanda kendisinden başka bütün canlıların donarak öldüğünü görür (K.K.1, K.K.21).

Yörede kış mevsiminin bittiği zannıyla bir işe koyulacak veya yola çıkacak olan kimseye, hazırlıksız yakalanmaması, tedbir alması için bu hikâyeye atfen “Arap daha devenin karnından çıkmadı” diyerek hatırlatmada bulunmaktadır.

Yapılan araştırmada ilçede bahar bayramı ve nevruz kutlamalarının yapıldığına dair hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Hıdırellez gününün kadınlar arasında kutsal sayıldığı ve bu gün dilek dilenip bir kâğıda yazıldığı, bu kâğıt kimseye gösterilmeden

suya atılmaktadır. Ancak bu uygulamanın da çok yaygın olmadığı da belirtilmektedir (Terlemez, 1998: 34)

Yörede “yer oynaması” olarak adlandırılan depremlerin “dünyanın öküzün başında olduğu ve öküzün başını salladığı için” olduğuna inanılmaktadır(K.K.11).

Şiddetli yağın dolunun bir an önce dinmesi, tarla ve bahçelere zarar vermemesi için erkek ve kız çocuklarına bazı uygulamalar yaptırılmaktadır. Bu uygulamanın yaptırılacağı kız ve erkek çocuğunun yörede annesinin ilki diye tabir edilen, yani annenin doğan ilk çocuğu olmasına dikkat edilmektedir.

Yağın dolu tanelerinden en büyüklerinden bir seçilerek erkek çocuklarına bıçakla ortadan ikiye böldürülmekte ve böylece dolunun bıçak gibi kesileceği ve yağmasının duracağına inanılmaktadır (K.K.1).

Kız çocuğuna ise tencere ve kazanların altına konan ve demirden yapılan saç ayağının ayakları göğe gelecek şekilde avluya atılmaktadır (K.K.20). Kız çocuklarına yaptırılan bu uygulama ayrıca gök gürlediğinde eve yıldırım düşmesini önlemek maksadı ile de yaptırılmaktadır (K.K.21, K.K.29).

Yörede şimşek çakıp gök gürlemesi olduğu zaman, anneler sokakta oynayan çocuklarını “Çabuk eve gel”, “Gürgür baba” ya da “Gürgür dede” geliyor diye çağırırmaktadırlar (K.K.2).

Daha çok Alevi Türkler arasında var olan ay dede, gök baba, gürgür baba gibi Şamanik unsurların Sünni Türkler arasında da yaşatıldığı (Yörük, 2014: 98-99) Oğuzeli’nde de görülmektedir.

Oğuzeli çevresinde Gökkuşağına/Ebekuşağına “inamsami” denilmektedir. Bu adlandırmanın Arapça “alaim (belirtiler) ve sema (gökyüzü) (Çağbayır, 2007: 1414) kelimelerinin terkibinden dönüştürülerek (galatlaşarak) “inamsami” olarak ifade edilmektedir.

Nitekim Bahaeddin Ögel, Anadolu’da ebekuşağına “ineğim sağma” “eleğim sağma” gibi isimlerin kullanıldığını bunun ise Arapça “Ala’im el sema” sözünün Türkçeleştirilmesi olduğunu belirtmektedir (Ögel, 2014: II/291). Yörenin Arap

coğrafyasına yakın olması ve Araplarla yüzlerce yıl bir arada yaşamış olmaları bu etkileşimi mümkün kılmaktadır.

Yörede, gökkuşağının çıktığı an, dilenen dileklerin kabul olacağına inanılmakta ve bu nedenle o an da dilekler tutulmaktadır. Bu inanç günümüzde de canlılığını korumaktadır (K.K.29). Ayrıca gök kuşağının altından geçenlerin cinsiyet değiştirip kız ise erkeğe, erkek ise de kıza dönüşeceğine de inanıldığı belirtilmektedir (K.K.11, K.K.13, K.K.21).

2.2. Halk Hekimliği İle İlgili İnanış Ve Uygulamalar

2.2.1. Öksürük ve Boğmacık Öksürük Tedavisi

Boğmacık (boğulma derecesinde kuru öksürük) öksürüğe yakalananlar delikli tepede bulunan delikli taştan üç defa geçirildikten sonra taşın yanına bir miktar para, boncuk vs. konulmakta ve bu şekilde yapılarak boğmacığın geçeceğine inanılmaktadır (K.K.29).

Boğmacık öksürüğe yakalanan küçük çocuklar, şiddetli öksürüğe tutulduklarından cuma günü seladan önce delikli taşta götürülür ve bu delikten üç defa geçirilir. Bu delikli taştan geçirme uygulamasını genellikle anne ve baba birlikte yapar. Bu şekilde çocuğun öksürükten kurtulacağına inanılmaktadır (K.K.13).

Boğmacık öksürük tedavisinde delikli tepedeki delikli taştan geçirme uygulamasının bir benzeri de Değirmenli Dede ziyareti yakınında bulunan delikli taştan geçirilerek yapılmaktadır. Burası kadınlar tarafından çok rağbet görmektedir. Yörede Değirmenli Dede, Doktor Dermanlı Dede olarak da bilinmektedir, ziyaretin bu niteliğinden dolayı buradaki delikli taş daha kutsal sayılmaktadır. Öksürük rahatsızlığının tedavisinin yanı sıra, altına ıslatan ve yürüyemeyen çocuklar da tedavi bulacakları inancıyla buraya götürülmektedir (K.K.21).

Delikli taş benzeri bir yerden geçerek hastalıklardan arınılacağı inancının altında, bir boyuttan diğer boyuta geçme ve geçerken de hastalıkları önceki boyutta bırakma düşüncesi yatmakta olduğu düşünülmektedir. Bu uygulamanın bir anlamda yeniden doğuşu simgelemekte olduğu söylenebilir.

2.2.2. İshal Tedavisi

İshal olan çocuğa, yumurtanın içine nişe konularak (buğday nişastası) ekmek yapıp yedirmektedir. Çocuk katı gıdaları yiyemeyecek kadar küçükse, nişe suda ezilerek çocuğun ağzına kaşıkla akıtılmaktadır. Bunlardan her hangi birisinin yapılmasıyla ishalin geçeceğine inanılmaktadır (K.K.13, K.K.9).

2.2.3. Siğil Tedavisi

Siğil tedavisi için bir arpa tanesine dua okunmakta ve okunan bu arpa tanesi ile siğilin etrafı üç defa çizilmektedir. Sonra elinde siğil olan kişi bu arpayı bir süre avucunda tutmakta ve daha sonra bu kişi tarafından o arpa toprağa gömülmektedir. Toprağa gömülen bu arpa tanesinin toprakta filizlenip yeşermesiyle birlikte siğilin de küçülüp kaybolacağına inanılmaktadır (K.K.21, K.K.29).

Siğille ilgili olarak Anadolu'nun değişik yörelerinde benzer tedavi yöntemleri mevcut olup kullanılan materyallerde bazı değişiklikler bulunmaktadır. Mesela Sinop yöresinde aynı uygulama arpa yerine tuz materyali kullanılarak yapılmakta ve tuzun toprakta erimesiyle birlikte siğilin de geçeceğine inanılmaktadır (Nur, 1967: 235-236).

2.2.4. Sarılık Tedavisi

Yeni doğan çocuklarda ortaya çıkan sarılık rahatsızlığının tedavisi için çocuğun üzerine sarı bir örtü örtülmektedir. Bunun için herhangi bir sarı renkli örtü kullanılabilenekte olup ancak bunun için genellikle daha çok Ahmediye adı verilen sarı bir poşi kullanılmaktadır (K.K.13). Bu uygulamanın yeni doğan sarılığının tedavisinde, yöredeki halk inançları bakımından renk unsurunun kullanılmasının ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Artık günümüz modern tıpta yeni doğan sarılığının tedavisi için beyaz örtü ve beyaz ışık kullanılmaktadır. Bu benzerlik bize halk inançlarının tamamen hurafe olarak nitelendirilemeyeceğini iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

Yetişkinlerde ki sarılık hastalığının tedavisinde değişik yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan birisi korkutma adı verilen uygulamadır. Korkutma işi daha çok ocak olarak adlandırılan kişiler tarafından yapılmaktadır. Korkutma, sarılık rahatsızlığına yakalanan kişinin beklemediği bir anda yapılmaktadır. Bu daha çok

korkutma işini yapacak kişi tarafından tokat atılması ve ardından da o kişinin yapmadığı kötü bir fiille onu itham ederek yapılmaktadır. Bu uygulamanın esasını, sarılığın olan kişinin korkutularak şoka uğratılması ve böylece kişinin yaşadığı şokun etkisiyle sarılıktan kurtulacağı inancı oluşturmaktadır (K.K.12).

Diğer bir tedavi yöntemi de sarılığa yakalanan kişinin üst damağının altında sarılığa neden olduğuna inanılan bir tohum bulunduğu ve bu tohuma ocak olarak adlandırılan kişiler tarafından bıçak veya jilet atılmak suretiyle tedavi edilmektedir (K.K.13).

Sarılık tedavisi başka bir tedavi yöntemi ise, Hicaz'dan getirilen sarı bir taşın, hastalık geçinceye kadar hasta kişinin boynuna takılması ve davar ödü olarak adlandırılan koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların ödünün hasta olan kişiye yedirilmesi şeklindedir (K.K.13).

Sarılık olan kişiye hastalığını artıracak inancıyla tatlı ve yağlı yiyecekler yedirilmemektedir (K.K.13).

2.2.5. Arpacık (İtdirseği) Tedavisi

Arpacık yörede "itdirseği" olarak adlandırılmaktadır. Tedavisi için uygulanan yöntemler şunlardır:

Tavuğun kanadından koparılan bir tüy alınarak tavuğun su içtiği kaba(çanağa) batırılmakta ve arpacık olan yere sürülmektedir. Ayrıca tavuğun su içtiği çanağın içerisine babadan, dededen miras kalma bir tabağın kenarı batırılıp, arpacık olan yere sürülerek te tedavi edilmektedir (K.K.21, K.K.29).

Diğer bir tedavi yöntemi de bir diş sarımsak bıçakla ikiye kesilerek suyu arpacık olan yere sürülmekte ve bu şekilde de arpacığın tedavi edileceğine inanılmaktadır (K.K.16).

2.2.6. Kabakulak Tedavisi

Kabakulak olan kişinin kulak arkalarına yağ tavası hafif ısıtılarak bir süre bastırılmakta ve tavanın karası kulak çevresine sürülmektedir. Böyle yapılarak

kabakulak hastalığının tedavi edileceğine inanılmaktadır (K.K.21). Burada sıcağın tedavi edici özelliğinden istifade edildiği düşünülmektedir.

2.2.7. Temra Tedavisi

Temra olan yere ocak olarak kabul edilen kişiler tarafından, “Zuhruf” suresinin 79. ayeti, (أَمْأَبْرُ مُوَأْمُرًا فَاإِنَّمُؤُنْ) silinmez bir kalemle yazılmakta ve temranın olduğu bölgeye üç defa “tü tü tü” diye tükürülerek bu hastalığın tedavi edileceğine inanılmaktadır (K.K.26).

2.2.8. Boğaz Ağrısı Tedavisi

Boğazı düşen, boğazı ağrıyan yani bademcik olan çocuklar; boğazları ocak olarak adlandırılan kişiler tarafından çekilerek tedavi edileceğine inanılmaktadır. Bu tedavi, boğaz şişmesi neticesinde ele gelen şişliğin olduğu bölgeye -boğaz ve boyun çevresine- bir nevi masaj uygulanarak yapılmaktadır. Bu işlem boğazdan yukarıya doğru çekilerek yapıldığından boğaz çekme olarak ta adlandırılmaktadır.

Yörede halk arasında kösnü olarak adlandırılan, köstebeği yakalayıp iki eli ile köstebeğin boğazını sıkan, yani köstebeği boğan kişilerin boğazı ağrıyan çocukların boğazını çekerek bu rahatsızlığı iyileştirebileceğine inanılmaktadır (K.K.13, K.K.16).

2.2.9. Göz Ağrısı Tedavisi

Oğuzeli çevresinde gözotu diye bilinen bir ot göze ekilerek tedavi edilmektedir. Bu ot ile tedavi edilen gözden mor veya pembe su akmaktadır. Bu su akışı ile gözün ağrısının geçeceğine inanılmakta olup bu tedavi daha çok ehil kişiler tarafından yapılmaktadır (K.K.12, K.K.19).

Geçmişte yörede köselerin karısı olarak adlandırılan yaşlı bir kadının başta göz otuyla göz ağrısı tedavisi olmak üzere birçok hastalığı, otlardan yaptığı ilaçlarla tedavi ettiği yaygın olarak anlatılmaktadır. Fakat günümüzde bu kadının yaptığı tedavileri devam ettiren kimsenin olmadığı belirtilmektedir (K.K.29).

Oğuzeli’inde göz otunun uygulanmasına ilişkin olarak, yaşlı bir kadının göz ağrısını tedavi etmek için gözüne göz otu yerine yanlışlıkla ev ve tarla farelerini öldürmek için kullanılan sıçanotunun ekendiği, bunun sonucunda da kadının

gözlerinin eriyerek aktığı ve öldüğü şeklinde bir rivayet yaygın olarak anlatılmaktadır (K.K.19).

2.2.10. Çıban Tedavisi

Çıban, “engliklem” (Bu kelime nazal n ile telaffuz edilmektedir.) düzülmesi şeklinde tabir edilen bitkisel bir ilacın çıbanlı bölgeye sürülmesiyle tedavi edilmektedir.

Ayrıca bu ilaç çıban tedavisinin yanında, diğer yara tedavilerinde ve karın ağrısı mide ağrısı vs. gibi iç hastalıkları tedavilerinde de kullanılmaktadır.

Bu ilacın ana maddesini yörede englik adı verilen bir bitkinin kökü oluşturmaktadır. Bu nedenle söz konusu karışıma engliklem adı verilmektedir. Karışımın terkibine englik otunun kökü, bal mumu, Antep fıstığı sakızı ve çekem otu konulmaktadır. Çekem otunun, karabibere benzer bir bitki tohumu olduğu ve dövüldüğünde sakız gibi bir hal aldığı belirtilmektedir. Bu bitkiler çoğunluğunu engliklem otu oluşturmak üzere uygun bir kaba konularak hep birlikte bir süre kaynatılmaktadır. Daha sonra bunlar bir tülbent yardımıyla süzülmekte ve içine sarı yağ (sade tereyağı) konarak macun kıvamına gelinceye kadar tekrar kaynatılmaktadır (K.K.13).

Bu karışım iç hastalıkları olanlara yedirilerek, çıban gibi yarası olanların da yaralarına sürülerek tedavi edilmektedir (K.K.13).

2.2.11. Basur (Hemeroit) Tedavisi

Kaya yarpuzu denilen bir tür yarpuzun kurusunun basur rahatsızlığı olan kişilere yedirilerek tedavi edilmektedir (K.K.15).

2.2.12. Parazit Tedavisi

Paraziti olanların tedavisi için aç karnına, çiğ kabak çekirdeği, acı badem veya zerdali gibi acı çekirdekli meyvelerin çekirdeklerinin yedirilmesi halinde, bağırsaklardaki parazitlerin dışkı yoluyla dışarıya atılacağı ve böylece parazitli kişinin parazitlerinden kurtulacağına inanılmaktadır (K.K.20).

2.2.13. Muhtelif Tedavi ve İnanışlar

Korkanlara, kız oğlan kız diye adlandırılan küçük yaştaki bir kız çocuğunun idrarı içirildiğinde bu kişilerin korkularının geçeceğine inanılmaktadır(K.K.29).

Çocuğu hastalıklardan korumak için, çocuk yedi günlük iken kara çaput yakılarak çocuğun ellerine, boynuna, yüreğinin başına hafifçe dokundurularak dağlanmaktadır (K.K.13).

Çocuklar yirmi günlük iken huzursuzluk yaşamaması, rahat uyuması için sırtına, ayak ve el bileklerine jilet veya ustura ile hafifçe çizikler atılmaktadır. Bazen bu çizikler çocuğun akıllı/terbiyeli olacağı inancıyla kulağının arkasına da atılmaktadır (K.K.2).

Buğday başağı, mısır koçanı bereket getireceği inancıyla evin uygun bir yerine asılmaktadır (K.K.21).

Yabani güvercin avlanarak eti yenilebilmektedir. Ancak uğursuzluk getireceği inancıyla ev güvercinin eti yenilmemektedir (K.K.21).

III. BÖLÜM

TÜRBELER, ZİYARET YERLERİ, EFSANE VE HİKÂYELER

Bu bölümde yöredeki türbeler, ziyaret yerleri ve sözlü kültürde anlatılan efsane ve hikâyeler ele alınmıştır

3.1. Türbeler, Ziyaret Yerleri ve Bunlarla İlgili İnanışlar

Yaptığımız çalışmada yöredeki türbe ve yatırları ziyaret edilerek bu türbelerde yapılan çaput bağlama, şifa arama, kurban kesme, dilek tutma gibi pratikler yerinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu türbe ve yatırlardan Hacı Hamza ve Şih Hoca türbeleri Oğuzeli'nin merkezinde, Karababa, Karaçomak, Gafur Baba ve Değirmenli Dede türbeleri ise ilçe merkezine yakın çevrede bulunmaktadır.

3.1.1. Hacı Hamza Türbesi

Hacı Hamza'nın ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Osmanlı Devletinin son döneminde yaşadığı rivayet edilmektedir (Terlemez, 1998: 36). Güzelbey 1950'li yıllarda yaptığı derlemede bu zatın meczup bir kişi olduğunu, tahminen 150 sene önce yaşadığını ve Rufai olduğunu belirtmektedir (Güzelbey, 1964: 137). Ancak görüştüğümüz kaynak kişiler bu zatın yaşadığı zamana ve türbenin geçmişine dair herhangi bir bilgilerinin olmadığını beyan etmektedirler (K.K.3, K.K.11, K.K.21, K.K.30).

Oğuzeli aşiretlerine mensup Reşit UĞUR, dedelerinin Hacı Hamza ziyaretinin hizmetkârları olduğunu söylemektedir. Onun verdiği bu bilgi Hacı Hamza'nın Alevi-Bektaşî büyüklerinden birisi olabileceğini aklımıza getirmektedir.

Bu türbeyle ilgili yöredeki yaygın inanış ise türbeden alınan toprağın serpildiği yere akrep, çıyan gibi zararlı canlıların yaklaşmayacağıdır. Bu sebeple evlere, bahçelere buranın toprağından alınıp serpilmiştir (K.K.3, K.K.21).

Daha önce türbenin yanında Şeyh Hamza'ya ait olduğu rivayet edilen bir ev ve bu eve ait bir kuyunun bulunduğu, dabaz(kaşıntı) ve müzmin çibanlardan mustarip kimselerin bu kuyunun suyuyla yıkandıklarında şifa buldukları kaynak kişiler tarafından aktarılmaktadır (K.K.3, K.K.11, K.K.21, K.K.30). Ancak günümüzde ev ve

kuyuya dair herhangi bir kalıntı bulunmamaktadır. Hatta Şu an belediyenin çevrede yaptığı düzenlemeyle türbe ve çevresinden toprak alma imknı dahi kalmamıŐtır.

İnsanlar Hacı Hamza türbesinin içinde namaz kılmakta ve dilek dilemektedirler. Dilek dileme pratiği olarak küçük taşlar tkrklenip türbenin duvarlarındaki taşların aralarındaki deliklere tutturulmaya çalışmakta ve taşın o delikte tutunması halinde dileğin kabul olacağına inanılmaktadır (K.K.21)

Yörede Hacı Hamza'nın ermiş bir kişi ve aynı zamanda Şehrin de manevi bekçisi olduğu kaynak kişilerce ifade edilmekte ve bu zata dair bazı rivayetler anlatılmaktadır. Bu rivayetlere göre:

Kurtuluş savaşında Suriye tarafından Tilbaşar üzerinden gelen Fransızların delikli tepeye geldikleri ve buradan Şehre baktıklarını bu sırada Şehrin yeşil bir örtüyle örtülü olduğunu görerek “Burada bir acayıplik var” diyerek Şehre girmedikleri anlatılmaktadır. Böylelikle Şehrin düşman iŐgaline uğramadığı, bu olayın da Hacı Hamza'nın kerametiyle gerçekleŐtiĐine inanılmaktadır (K.K.1, K.K.21).

Bu Őahsın bağda, bahçede çalışırken aynı zamanda Osmanlı askerleri ile düşmana karşı savaŐtıĐı, geceleri türbesinden çıkararak ziyaretin aŐaĐısındaki pınara abdest almaya giderken (Terlemez, 1998: 36) veya ibrikle Sacır Deresi'nden abdest suyu getirirken grldĞu rivayet edilmektedir (K.K.15).

Türbenin kıymetli eşya aramak maksadıyla açıldığı, bu esnada bu zatın na'Őının yeni gömülmüŐ gibi hiç bozulmadan durduğunun grldĞu de rivayet edilmektedir (Güzelbey, 1964: 137).

3.1.2. Karababa-Tilbaşar Türbesi

Halk arasında bazen ileride ele alacağımız Karaçomak yatırına da Karababa denilmektedir. Ayrıca Gaziantep'te ve Anadolu'nun bir çok yerinde Karababa adıyla bilinen türbe ve yatırlar bulunmaktadır. Bu ayrıma dikkat çekmek maksadı ile konu başlığı, türbenin bulunduğu yerin adıyla Karababa-Tilbaşar olarak ifade edilmiştir.

Karababa'nın türbesi OĞuzeli ilçesine bağlı Tilbaşar (Gündoğan) köyü ile Mezere (Belören) kyeleri arasında Tilbaşar kalesi yakınında eski bir mezarlık içerisinde-dir. Hemen yanında bir pınar bulunmaktadır. Türbenin duvarlarının bir

kısmı briketten yapılmış ve bir kısmı da kesme taş ile kaplanmıştır. Herhangi bir mimari özelliği bulunmayan basit bir yapısı vardır. İçerisinde zatın sandukası bulunmaktadır. Türbenin önünde ve çevresinde büyük dut ağaçları bulunmaktadır.

Bizim ziyaret ettiğimiz zamanda sandukanın etrafında ve duvarlarda çaput bağlama ve dilek taşı gibi uygulamalar tespit edilememiştir. Ancak kaynak kişiler bu türbeyi hamile kalamayan kadınların çocuk sahibi olabilmek için ziyaret ettikleri, burada adak adayıp dilek diledikleri belirtilmektedir (K.K.5, K.K.13, K.K.21).

Görüştiğimiz kaynak kişiler Karababa'nın büyük bir veli olduğunu ve Tilbaşar kalesinin fethine katılarak burada şehit düştüğü bilgisini aktarmışlardır (K.K.13, K.K.24, K.K.29)

Ayrıca Karababa'nın Tilbaşar Kalesi'nin muhafızı olduğu belirtilmekte ve Tilbaşar Kalesi'nin Müslümanlar tarafından fethi sırasında Karababa'nın Hz. Ali'nin yanında sakalık görevi yaparken şehit düştüğü de rivayet edilmektedir (Güzelbey, 1964: 41).

3.1.3. Kara Çomak Türbesi

Bu zatın türbesi Karaçomak köyünün yaklaşık bir kilometre güneydoğusundaki yüksek bir tepede bulunan türbe, zatın kendi adıyla anılmaktadır. Türbenin kuzey doğusunda büyük bir pelit ağacı(meşe) bulunmaktadır. Türbe, iki odadan oluşmaktadır. Zatın yattığına inanılan oda batı tarafta bulunmaktadır. Diğer odada mihrap bulunmakta, ziyaretçiler bu kısmı mescid olarak kullanmakta ve burada namaz kılıp ibadet etmektedirler. Mihrabın sağında ve solunda dilek taşlarının tutturulduğu küçük oyuklar bulunmaktadır. Ziyaret için gelenlerin bu oyuklarda tutturulmuş dilek taşlarını yerinde görmeleri mümkündür. Türbenin tarihine dair, geçmişini aydınlatacak herhangi bir kitabe veya kalıntı mevcut değildir. Fakat türbenin çevresinde bulunan kalıntılar, buranın daha önce yerleşim yeri olarak kullanıldığını göstermektedir.

Zatın asıl adı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Müslümanların tarafından Antep Kalesi'ni fethi sırasında bu fethine katıldığı ve gürzüyle büyük mücadeleler verdiği, bu savaşta kullandığı gürze izafeten de Karaçomak adının verildiği rivayet edilmektedir. Bu zatın kale etrafındaki bu mücadele esnasında başının gövdesinden

koptuğu, başsız gövdesinin mücadeleye devam ederek şu anki türbesinin bulunduğu yere kadar geldiği ve burada şehit düştüğü, savaştan sonra da başının ve gövdesinin düştüğü yerlere ayrı ayrı gömüldüğü rivayet edilmektedir. Güzelbey'in aktardığı bilgiye göre bu zatın başının gömülü olduğu yer Karatarla Camii'nin kunduracılar çarşısına açılan kapının bulunduğu taraftadır. Türbe yerden bir metre kadar yükseklikte olup etrafı demir parmaklıkla çevrilidir. Ayrıca burada geceleri de mum yakılmaktadır (Güzelbey, 1964: 26). Ancak yaptığımız araştırmada bu zatın başının gömülü olduğu yer olarak tarif edilen Karatarla Camii karşısında o yerde türbeye dair herhangi bir kalıntı veya iz tespit edilememiştir.

Genç Osman Destanı'nda ve Ömer Seyfettin'in "*Başını Vermeyen Şehit*" adlı hikâyelerinde görülen, gazada başsız gövdenin düşmanla mücadeleye devam etmesini konu alan "kesik baş" motifi burada da karşımıza çıkmaktadır.

Türbeye ilişkin yöredeki yaygın inanış ve pratikler:

Türbeye ziyarete gelenler türbe içinde namaz kılip, dua edip dileklerini/niyetlerini temsilen küçük taşları türbe duvarına yapıştırmaya/tutturmaya çalışmaktadırlar. Niyetleri temsil eden bu taşların duvardaki oyuklara yapışmasıyla dileklerin gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Ayrıca türbeye kurban kesmek amacıyla gelenler türbenin yanında bulunan adak kayasında kurbanlarını kesmektedirler.

Hayvanları hastalananlar hasta hayvanlarını bu türbenin çevresinde üç defa dolaştırıldığında hasta hayvanın şifa bulacağına inanmaktadırlar.

Ziyaret civarında bulunan bağ, bahçe ve incirliklere bekçi tutulmamakta, zatın buraları her türlü kötülüğe karşı koruduğuna inanılmaktadır. Hatta köylülerin kendi aralarında meydana gelen hırsızlık olaylarında şüphe duyulan kişilere bu zatın adıyla, "Karaçomak belini kırsın mı, Karaçomak karim olsun mu" demek suretiyle yemin ettirilmektedir (K.K.8, K.K.21).

Türbelerin kaldırılması ve kapatılması sırasında Karaçomak tepesindeki bu türbeyi kaldırmak maksadıyla gelen askerlerin bunu gerçekleştiremedikleri, bu zatın bir şekilde onlara engel olduğu yaygın olarak anlatılmaktadır. Hatta bu zatın başının gömülü olduğu yerin belediye tarafından yıkıldığı sırada, Karaçomak türbesine ve bu

zata hakaretimiz sözler söyleyen belediye memurunun ertesi gün aniden öldüğü halk arasında yaygın bir rivayet şeklinde anlatılmaktadır (Güzelbey, 1964: 28-29).

Karçomak köyünden geçmişte bu türbenin hizmetkârlığını yapan aileler soyadı kanunuyla birlikte Çomak veya Karaçomak soyadını almış olup hala bu adlarla anılmaktadırlar (K.K.24).

3.1.4. Değirmenli Dede (Doktor Dermanlı) Dede Türbesi

Halk tarafından Değirmenli Dede veya Dermanlı Dede olarak bilinen ziyaret Gaziantep'in güney doğusunda, Oğuzeli sınırları içerisindeki Kilisecik Köyü yakınındadır. Türbe kayalıkların üzerinde yüksek bir yerededir. Türbenin duvarları taştan örülmüş olup basit bir yapısı vardır. Tepesinde de küçük bir kubbesi bulunmaktadır. Türbenin yanındaki kayalıklarda bir insanın rahatlıkla içerisinden geçebileceği büyüklükte bir delik bulunmaktadır. Yörede Hz. Ali'nin atı ile o delikten geçtiğine inanılmaktadır. Türbenin çevresinde birkaç küçük ağaç bulunmakta ve ziyarete gelenlerin bu ağaçlara bez, çaput ve çocuk salıncağı gibi materyaller bağladığı görülmektedir.

Ağaçların bulunduğu çevrede kayalar üzerinde üst üste konulmuş taş parçaları da bulunmaktadır. Yöre halkı bu ziyaretin bulunduğu tepeyi tamamen kutsal saymaktadır (Oğuz ve Oral, 2005: 16).

Kilisecik köyünde ki genel rivayete göre türbede yatan zâtın adı Ali'dir. Ayrıca türbe yakınlarındaki Ali Burnu denen yerde üzeri çakılla yığılı bir mezar daha bulunmakta olup bu mezarın Ali dedenin kardeşinin türbesi olduğu rivayet edilmektedir. Rivayete göre kardeşi burada, kendisi de türbenin bulunduğu yerde şehit olmuştur (Güzelbey, 1964: 30).

Türbenin beş altı yüz metre aşağısında bu zatın değirmeninin bulunduğu ve bu değirmeni işlettiği, bu sebeple adına Değirmenli Dede denildiği, ayrıca değişik hastalıklardan muzdarip kimselere derman olduğu için Dermanlı Dede olarak da anıldığı ifade edilmektedir (K.K.5, K.K.28).

Dermanlı Dede türbesini, çeşitli hastalıklardan muzdarip olanlar, boğmacık öksürüğe yakalananlar, çocuğu olmayanlar ve çocuğu yaşamayanlar bu zatın manevi

gücünden faydalanmak maksadıyla ziyaret etmekte ve dilek dileyip adak kesmektedirler. Özellikle öksürük rahatsızlığı olanlar türbenin hemen yakınındaki delikli taştan 3-7 defa geçirilmektedir (K.K.5, K.K.28).

Türbe civarındaki ağaçlara, taşlara, suya dokunulmadığı, ağaçların kuru odunlarına dahi hiçbir şekilde dokunulmadığı, hatta bu zatın ağacını vermediği/vermeyeceği bunun aksine davranan kişilerin başlarına ölüm dahil birçok bela ve musibetin geldiği/geleceğine inanılmaktadır (K.K.5).

Değirmenli Dede'ye ilişkin anlatılan rivayetler de şu şekildedir:

Türbenin beş altı yüz metre aşağısında bir pınar bulunmakta olup önceleri bu suyun içinde balıkların olduğu, köylülerin bu balıkları kutsal saydığı ve balıkları yiyenlerin öleceğine inanıldığı köylüler tarafından ifade edilmektedir. Hatta burada içki içmek gibi kötü davranış sergileyenlerin mutlaka bir belaya uğrayacağına inanılmaktadır (K.K.5).

Değirmenli Dede'nin pınarının kutsal sayılan suyunun kutsallığına inanmayan bir kadının hayvanları ve kirli eşyalarıyla suya girdiği, sonrasında da Değirmenli Dede'nin gazabına uğradığı, hayvanları ve eşyaları ile birlikte taşa dönüştüğü ve bunun üzerine suyun kuruduğu, Dede'nin de ortadan kaybolduğu rivayet edilmektedir (K.K.5, K.K.28). Anadolu'nun değişik yörelerinde yaygın olarak görülen taşa dönüşme motifine burada da rastlanılmaktadır.

Köylülerin Değirmenli Dede'nin hatırasını saklamak maksadıyla kaybolduğu yere bir türbe yaptıkları, oradaki bazı taşların da taş olmuş kadın ve kadının hayvanlarını temsil ettiği rivayet edilmektedir (Güzelbey, 1964: 32).

Türbenin kuzeyinde vadinin kenarında, çevresi tahminen on metreyi geçen çok yaşlı bir çınar ağacının bulunduğu, bu çınarın altından Gaziantep'in en güzel pınarlarından birisinin kaynakıldığı, pınarın ve çınarın mukaddes sayıldığı, bu sebeple çınar dallarının koparılmadığı belirtilmektedir. Hatta kuruyup düşen dalların orada yapılacak hayrat yemeği haricinde başka bir maksatla kullanılamayacağına yaygın olarak inanılmaktadır (Güzelbey, 1964: 32).

Yukarıda bahsi geçen pınar ve çınar ağacıyla ilgili anlatılan başka bir rivayet de şu şekildedir:

Bostancı Şeyhi Mısto (Mustafa) adlı bir kişi köylüler tarafından uyarılmasına rağmen bu inanışa aykırı hareket eder. Yapılan uyarıların hiç birisine aldırış etmez ve gerekirse bu dallardan abdesthane süpürgesi bile yaparım diye küstah bir cevap verir. Bu olaydan bir gün sonra Mısto'nun iki oğlu birden bir kavgada ölür. Halk Mısto'nun başına gelen bu musibeti yaptığı saygısızlığa bağlar. Köylüler, çınarın dallarını kopardığından çarpılan hatta ölen kimselere ait birçok rivayet anlatmaktadırlar. Köy halkının inanışına göre Dermanlı Dedenin bazı günler adı geçen pınarda abdest alıp namaz kıldığı ve birçok kişinin de bunu gördüğü iddia edilmektedir (Güzelbey, 1964: 32).

Görüştüğümüz kaynak kişilerden Oğuzeli aşiretlerinin önde gelen isimlerinden Reşit UĞUR, Değirmenli Dede ile ilgili bize şu bilgileri aktarmıştır. “Değirmenli Babayı rüyamda iki defa gördüm. Küçük boyluydu. Bana “Ulan deli, âlemi görmeye gidiyorsun da benim yanıma niye gelmiyorsun” dedi. Bunun üzerine hazırlık yaparak Değirmenli dedeyi ziyarete gittiğini ve abdest alarak namaz kıldığını, adak kestiğini ve türbenin temizliğini yaptığını belirtmektedir (K.K.30). Bu kişiye Değirmenli Dedeyi birlikte ziyarete etmeyi teklif ettik. Ancak o bize hazırlık yapması gerektiğini, oraya eli boş gidemeyeceğini, gittiğinde mutlaka adak kesmesi gerektiğini söyleyerek gelmemiştir.

3.1.5. Gafur Baba Türbesi

Gafur Baba'nın Türbesi Gaziantep-Oğuzeli karayolunun kuzeybatısında Gafur dağı veya Gaffur Baba tepesi diye adlandırılan tepededir. Tepe çam ağaçları ile kaplıdır. Türbe tepe üzerindeki doğal mağarada olup yeşil kubbesi sonradan inşa edilmiştir. Türbe içerisinde iki mezar bulunmaktadır. Bu mezarlardan hangisinin Gafur Baba'ya ait olduğu bilinmemektedir. Türbe içerisinde namaz kılmaya ve ibadet etmeye müsaittir. Ayrıca türbenin yakınında çok uzaklardan da rahatlıkla görülebilecek devasa büyüklükte bir Türk Bayrağı dalgalanmaktadır. Türbenin bulunduğu bölgeyi (dağı) Şahinbey Belediyesi ağaçlandırarak mesire alanı olarak düzenlemektedir. Günümüzde Gafur Baba, türbe ve ziyaret yeri olarak bilinmekten daha ziyade, mesire alanı kimliği ile öne çıkmaktadır. Bu algının değişmeye

başlamasında Şahinbey Belediyesi'nin burada yapmış olduğu ağaçlandırma ve çevre düzenleme çalışmasının etkisi vardır.

Güzelbey Gafur Baba'nın türbesini şu şekilde tarif etmektedir: “Oğuzeli'nden Gaziantep'e gelenler Nafak boğazına yaklaşırken sol tarafta Gafur adıyla anılan dağın doğuya doğru çıkmış yamacında küçük bir ağaç görürler, işte bu ağacın altında Gafur Baba adında devletli yatmaktadır. Türbesi açık ve moloz yığınlarından ibarettir” (Güzelbey, 1964: 123). Güzelbey'in türbenin kubbesinden hiç bahsetmemesi, türbe kubbesinin daha sonradan yapıldığını göstermektedir. Ayrıca şu an türbenin bulunduğu yerde küçük bir ağaç değil birçok ağaç bulunmaktadır.

Bu zata ilişkin anlatılan rivayetler şu şekildedir:

Gafur Baba, bir ağanın yanında çalışmaktadır. Ağası hac için Kâbe'ye gitmiştir. Evin hanımı bir gün helva yapmış ve iç geçirerek Gafur Baba'ya “keşke ağanda burada olsa da çok sevdiği bu helvadan yeseydi” diye serzenişte bulunmuş. Bunun üzerine Gafur Baba verin de götüreyim demiş ve hanımın hazırladığı tepsiyi almış ve ellerini gökyüzüne açarak tanrıdan niyaz bulunmuş. Allah'ın inayeti ile göz açıp yumuncaya kadar bir süre içinde helva tepsisini ağanın önüne koymuş. Sonra da boş kabı alarak geri dönmüş. Ağa hac dönüşü bu durumu kendisini karşılayanlara anlatmasıyla kerameti açığa çıkan Gafur Baba hacı karşılayıcıların arasından habersizce ayrılarak türbenin bulunduğu yamaca tırmanır. Burada rabbine emanetini alması için niyaz eder. Dileği kabul olunur. Orada rabbine kavuşur. Elindeki değnek de yeşererek bir incir ağacı olur (Güzelbey, 1964: 123).

Güzelbey, çocukluğunda Nafak boğazından geçerken köylülerin Gafur dağıni işaret ederek buranın cinlerle meskûn olduğunu söylediklerini ve bir an önce oradan uzaklaşmağa çalıştıklarını ifade etmektedir (Güzelbey, 1964: 123).

1970'li yıllarda Almanya da işçi olarak çalışan kaynak kişilerimizden Ahmet KURT, Körküllü (Büyük Şahinbey) bir arkadaşının Gafur Baba ile ilgili yaşadığı bir olayı kendisine anlattığını ve anlattığı bu olaya göre; bu kişi felçli kızının iyileşmesi için kızını Karaçomak Türbesine götürmeye karar verir. Rüyasında kendisine “yanında Gafur Baba varken daha başka birini ne diye arıyorsun” denir. Kişi bu rüyayı birkaç gün üst üste görür. Bunun üzerine hasta kızını alarak Gafur Baba'ya götürür. Üç gün orada geceler ve bunun üzerine felçli kızı iyileşir (K.K.24).

Kaynak kişilerden Meryem KARACAN, büyüklerinden Kara Çomak, Değirmenli Dede ve Gafur Baba ve Tilbaşar'daki Karababa'nın dördünün bir kardeş olduğu ve bu türbelerinin buldukları yerlerde şehit düştüklerini duyduğunu belirtmektedir (K.K.13).

3.1.6. Hacı Hoca (Şih Hoca) Türbesi

Bu zatın türbesi ilçe merkezinde Hacı Hamza Türbesi'nin 100 metre güneybatısında, bir parkın içinde bulunmaktadır. Kaynak kişiler tarafından türbenin bulunduğu yerin daha önceden mezarlık olduğu ifade edilmektedir. Türbenin yapısında tarihine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak türbenin yanına sonradan eklenmiş kitabeğe göre bu zatın asıl adının Muhammed Esad Efendi olduğu ve 1840-1935 yılları arasında yaşadığı belirtilmektedir. Zat yörede Hacı Hoca veya Şih Hoca olarak bilinmektedir.

Kaynak kişilerin aktardıklarına göre bu zat, Hz. Hüseyin soyundan gelmektedir ve Kâdiri tarikatına mensuptur. Yörede bu zata ilişkin şöyle bir rivayet anlatılmaktadır: Bu zat ölmeden önce; “Ben öldükten kırk gün sonra mezarımı açın, kefenim solmamış, bedenimde de çürüme veya bozulma olmamışsa o zaman benim için bir türbe yapın, aksi takdirde yapmayın” şeklinde bir vasiyette bulunmuş. Vasiyeti gereği, öldükten kırk gün sonra bu zatın mezarını açmışlar. Cesette herhangi bir çürüme veya bozulma olmadığını görmüşler ve bunun üzerine bu zatı anmak için mezarının üzerine bir türbe yapmışlar (K.K.11, K.K.21).

Bu zatın türbesi hakkında halk arasında, “Türbenin yanına bırakılan akreplerin güney yönüne doğru gittiği, hiçbirisinin şehrin bulunduğu kuzey yönüne doğru gitmediği” şeklinde bir söylenti bulunmaktadır. Kaynak kişilerimizden Osman GÜLMAYA, bu söylentiye tecrübe etmek için yirmi yirmi beş tane akrep topladığını ve bunları türbenin yanına bıraktığını, akreplerin hiçbirisinin söylentide belirtildiği gibi kuzeye doğru gitmediğini ve hepsinin güneye doğru peş peşe dizilip gittiklerine bizzat şahit olduğunu belirtmektedir (K.K.11). Yöredeki insanlar bu zattın türbesinin ilçeyi akrep gibi zararlı hayvanlardan koruduğuna inanılmaktadırlar.

Yaptığımız araştırma ve gözlem sonucunda bu zatın türbesinde, dilek dilemek için dilek taşı yapıştırma, bez veya çaput bağlama ve kurban kesme gibi pratiklerin yapılmadığı tespit edilmiştir.

3.2. Efsane ve Hikâyeler

3.2.1. Kızlar Kuyusu

Kızlar kuyusu Oğuzeli'nin güney doğusundaki Delikli Tepe diye adlandırılan tepenin üzerinde bulunmaktadır. Kuyunun ağzı doğal kayalık olup, yaklaşık 4-5 metre derinliği vardır. Kuyunun ağzından bakıldığında kuzeye doğru devam eden bir oyuğun olduğu görülmektedir. Bu oyuğun Tilbaşar Kalesine kadar giden bir yol olduğu rivayet edilmektedir. Ancak kuyunun içindeki oyuk Tilbaşar Kalesi'nin tersi istikamettedir.

Oğuzeli'nde, Kızlar Kuyusu ile Tilbaşar Kalesi arasında gizli bir geçidin olduğu, geçidin sonunda da bir hazinenin bulunduğu dair rivayetler yaygın olarak anlatılmaktadır (Terlemez, 1998: 35).

Bu kuyuyla alakalı anlatılan efsaneler özü itibariyle tek bir olguya dayanmakta, ancak efsanede adı geçen şahıslar farklılaşmaktadır. Görüştüğümüz kaynak kişilerin bize aktardığı ve ulaştığımız yazılı kaynaklarda yer alan rivayetler şu şekildedir:

Kaynak kişilerden Mehmet KAYA'nın büyüklerinden dinlediğini söylediği rivayete göre efsane şöyledir: Dere mahallesinden Abdullah Hoca ve Kara Hoca (Kara Hoca'nın asıl adı Mehmet) olarak bilinen iki kardeş varmış. Abdullah Hoca, Kara Hoca'dan küçükmüş. Bu zatlar o devirde ilim sahibi bir ailenin ilim sahibi çocuklarıymış. Bu iki kardeş esasında cindar olarak adlandırılan cinlerle irtibatlı hocalardanmış. Bu kardeşlerin fakirlik canlarına tak etmiş ve bir gün Kara Hoca, Abdullah Hoca'ya demiş ki, "Kardeşim biz ne güne duruyoruz? Büyüklerimizden duyarız. Bu kızlar kuyusunda altın hazine varmış. Bu kuyuya birlikte girelim, kısmetimizde de varsa altınlara ulaşır, fakirlikten kurtuluruz demiş." Kuyuya inmeye karar veriyorlar. Kuyuya inmeden önce Kara Hoca, kardeşine kuyuya indiğimizde, "ben önden giderim sende de beni takip edersin ve karşımıza ne çıkarsa çıksın hiç konuşmadan beni takip etmeye devam eder ve sadece bildiğin duaları okursun." diye tembihlemiş. Bu şekilde kuyuya inmişler.

Bu kişiler kuyunun içinde ki oyukta ilerlerken önce bir sinek sürüsünün saldırısına uğramışlar. Bunlar hiç konuşmadan yollarına devam etmişler. Sinekler

bunlara çarparak dağılmışlar. Daha sonra bir arı sürüsünün saldırısına uğramışlar. Aynı şekilde ilerlemeye devam etmişler. Arılar da bunlara çarparak dağılmışlar. Kendilerine bir şey olmadan yollarına devam etmişler. Daha sonra bunlara kedi-köpek musallat olmuş. Okumaya devam etmişler, onlardan da kurtulmuşlar. Biraz daha ilerlemişler ve daha önce hiç görmedikleri ve tanımadıkları çeşitli surette yırtıcı hayvanlarla karşılaşmışlar. Onlardan da korkmadan ilerlemişler. En nihayetinde genç ve güzel bir kadına rastlamışlar. Kadın bunların önü sıra yürüyormuş ve ilerledikçe de oynayarak üzerindeki elbiselerini çıkarmaya başlamış. Üzerini tamamen açmaya teşebbüs edince kadının bu hareketlerinden utanan Abdullah Hoca kendini tutamayıp kadına “Bu sana namus değil mi? Sen hiç utanmıyor musun?” demiş. Bunu söyler söylemez de nereden geldiğini bilmedikleri bir tokat yemişler ve kendilerini kuyunun ağzında bulmuşlar (K.K.21).

Kaynak kişimiz bu efsanede adı geçen şahıslardan Kara Hoca'nın cinlerle irtibatını belirtmek maksadıyla “bu zatın geceleri ağlayıp susmayan çocukları susturmak için, yörede hamadan diye tabir edilen büyükçe bir tepsiyle un istediği ve bu unu okuyarak şekere dönüştürdüğünü, ağlayan çocuklara bu şekerden yedirildiğinde ağlamalarının kesildiği bilgisini aktarmıştır. Yine bu hocanın karısı ile tartışıp kavga ettiğinde de karısına okuduğunu, bunun üzerine karısının sırtını görünmeyen karınca sürüsünün sardığını, karısı bunun üzerine “hoca kulun kurbanın olayım, şu karıncalarını benden uzaklaştır, bir daha, her dediğini yaparım” diye yalvardığı, hocanın da tekrar okuyarak karıncaları karısından uzaklaştırdığını belirtmektedir(K.K.21).

Kızlar Kuyusu'yla ilgili efsanenin bir varyantı Micaz TERLEMEZ'in Oğuzeli'yle ilgili yapmış olduğu çalışmada şu şekilde aktarılmaktadır:

Kızlar kuyusundan Tilbaşar Kalesine gizli bir geçit olduğunu öğrenen bir âlim, yanına cesur birini alarak kuyuya iner. Bu adamla alim kişi, kuyuya girdikten sonra bir kelime dünya kelamı konuşmama ve ne tür bir tehlike gelirse gelsin alimin peşinden ayrılmayacağı hususunda anlaşılır. Bu minval üzerine Kuyuya iniyorlar ve orta boylu bir insanın yürüyebileceği bir genişlikteki tünelden ilerlemeye başlıyorlar. Biraz ilerledikten sonra her şeyi önüne katmış bir selle karşılaşılıyorlar. Âlim kişi hiçbir korkuya kapılmadan, bir şeyler okur ve seller kaybolur. Yola devam ederler. Biraz sonra bir eşekarısı sürüsünün hücumuna uğrarlar. Âlim yine bir şeyler okur ve

eşekarıları kaybolur. Adam âlimi takip etmeye devam eder. Biraz daha giderler ve ileride dehlizin ağzını kapatan biri inerken diğeri kalkan kılıçlarla karşılaşılır. Âlim hiç aldırılmaz devam eder. Kılıçlar kaybolur. Sonunda gözleri kör edercesine parlayan ve kamaştırıcı ve som altından yapılmış üzeri mücevherle kaplı bir kapının önüne gelirler. Bu defa karşılıklarına hiçbir insanın dayanamayacağı güzellikte anadan üryan bir kadın çıkar. Âlim hiç aldırış etmez. Yoluna devam eder. Adam ise “Buna da can mı dayanır hoca” diyerek kadının üzerine atılır. O anda birer tokat yerler ve kendilerini kuyunun ağzında bulurlar. İkisi de felç olur. Dışarı çıktıklarında âlim; “Beni bu kadar takip ettin, sonunu getiremedin. Eğer sabretseydin hazinenin kapısını açacaktım. Sen de hazineyi görünce kadını zaten unutacaktın diye serzenişti bulunur (Terleme, 1998: 35-36).

Kaynak kişilerimizden Osman GÜLMAYA Kızlar Kuyusu’yla ilgili aktardığı bilgiye göre 1953 yılında ilköğretim öğrencisiyken Kütüz Hayri adlı bir arkadaşının bu kuyuya inmek istediğini ve kendilerine de ben kuyuya inince kimsenin ağzından kötü bir söz ya da küfür çıkmasın diye tembihlediğini, Kütüz Hayri kuyuya indikten bir süre sonra arkadaşlarından birinin küfürlü bir söz söylediğini, bunun üzerine de içerden bir çığlık duyulduğunu ve Kütüz Hayrinin kuyudan çıktığını, kuyuda yaşadıklarını anlatırken kuyunun içinde Tilbaşar istikametine giden bir yolda bir geçit noktasına kadar ilerlediğini, orada birbirine çapraz vaziyette duran kılıçlar gördüğünü, bundan sonra ne olduğunu anlamadan kendisini kuyunun başında bulduğunu söylediğini ifade etmektedir (K.K.11).

Bir diğer kaynak kişimiz Mehmet DÖVER ise, Kızlar Kuyusu’nun içine kendisinin indiğini, kuyunun içinde dikdörtgen şeklinde bir yol olduğunu, bu yoldan kırk-elli metre kadar ilerlediğini, fakat havasızlıktan daha fazla ilerleyemediğini geri döndüğünü, kuyunun içindeki yolun anlatılanların tersine Tilbaşar Kalesi’nin tam tersi istikamette olduğu bilgisini aktarmıştır (K.K.10).

Kızlar kuyusunu bu gizemini araştırıp ortaya çıkarmak başta Gaziantep Üniversitesi olmak üzere üniversitelere ve araştırmacılara düşmektedir. Bu araştırmanın bir an önce yapılmasını temenni etmekteyiz.

3.2.2. Seyyit Nesimi

Seyyid Nesimi, (İmameddin Nesimî) Vahdet-i Vücut ve Hurufilik inancına mensup olması onun Hallacı Mansur'un akıbetine uğramasına neden olmuştur. Ehl-i Sünnet inancına aykırı görüşleri nedeniyle zamanın Halep uleması tarafından ulûhiyet iddia etmekle itham edilmiş ve öldürülmesi için fetva verilmiştir. Bu fetva üzerine Nesimi 1418(?) yılında Halep'te derisi yüzülerek idam edilmiştir(İslam Ansiklopedisi, 2002: 33/3-5).

Gaziantep ve Oğuzeli yöresinde Nesimi hakkında çeşitli hikâyeler anlatılmaktadır. Bunun nedeni, Nesimi'nin dramatik bir şekilde idam edildiği Halep'in ilçeye çok yakın olması ve ilçenin geçmişte Gaziantep ile Halep arasındaki yol güzergâhı üzerinde olmasına bağlanabilir. Bu coğrafi yakınlık Nesimi'nin uğradığı akıbetin yörede menkıbe şeklinde anlatılması ve zamanla da bu anlatılanların içerisine katılan olağanüstülüklerle Nesimi efsanesinin ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Oğuzeli'nde Nesimi hakkında toplumun hafızasında var olan bilgiler, özü itibarıyla şu şekildedir:

Nesimi âlim bir zattır. Her fırsatta Kur'an'a duyulması gereken saygıyı dile getirmekte ve Kur'an'a hakaret edenin idam edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Düşmanları Nesimi'nin savunduğu bu görüşlere kendisinin riayet etmediğini göstermek için ayakkabısının altına Kuran ayetleri koyarak büyük bir tuzak hazırlarlar. Bunun üzerine Nesimi'yi Kur'an'a hakaret ederek kâfir olmakla suçlarlar ve derisi yüzülerek idam edilmesini sağlarlar. Rivayete göre Nesimi derisi yüzülmüş vaziyette Oğuzeli'ne kadar gelmiştir. Bu haldeki Nesimi'ye Oğuzeli ve çevresinde kimse yardım etmemiş hatta hakaret edip eziyet etmişler. Bunun üzerine Nesimi de Oğuzeli, Hacı ve Nafak beldeleri için ayrı ayrı beddualar etmiştir.

Micaz TERLEMEZ'in verdiği bilgiye göre Seyyit Nesimi efsanesi Oğuzeli'nde geçmektedir ve hadise şu şekilde geçmektedir. Seyyit Nesimi alim bir zat olup ateşli vaazlarıyla halka sürekli nasihatler etmektedir. Nasihatlerinde çoğunlukla Kuran-ı Kerime saygıdan bahsetmekte, ona saygısızlık yapanın, hele hele onu ayağının altına alıp tepeleyenlerin derilerinin yüzülmesi gerektiğini söylemektedir. Nesimi'nin bu hassasiyetini bilen hasımları onun bu hassasiyetini kullanarak kendisine bir tuzak hazırlarlar. Nesimi yine bir gün vaazında Kuran-ı Kerime saygıdan

bahsederken hasımları da Nesimi'nin ayakkabısının altına Kuran sayfaları yerleştirirler ve Nesimi'ye "sen böyle vaaz ediyorsun, ama senin ayakkabılarının altında Kuran ayetleri var" diyerek Nesimi'yi Kuran'a saygısızlıkla itham ederler. Nesimi bu kişilere bunu ispatlamalarını isteyip bu iddianın ispatı halinde her türlü cezayı kabul edeceğini belirtir. Bunun üzerine camiden dışarı çıkarak Nesimi'nin ayakkabılarına bakarlar ve ayakkabıların altında Kuran sayfalarını bulurlar. Bu ispat neticesinde Seyyid Nesimi canlı canlı derisi yüzülmekle cezalandırılır. Ancak ölmez perişan bir halde kalır. Oğuzeli'nde kendisine kimse yardım etmez. Bunun üzerine Nesimi Oğuzeli'ne o günkü adıyla "**Akrebin tükenmesin, büyümesin Kızılhisar**" diye beddua eder. Oğuzeli'nden Hacı(Yeşildere) köyüne geçer. Burada da kendisine kimse yardım etmez. Hacı için de "**dumanın tütmesin**" diye beddua eder. Oradan Nafak (Yalnızbağ) köyüne geçer. Burada da kendisine kimse yardım etmez. Nafak için de "**yiğidin yetmesin**" diye beddua eder ve bundan sonra Oğuzeli yakınlarında başka bir köye gider, orada kendisine yardım ederler ve orada da ölür (Terlemez, 1998: 37).

Güzelbey'in Nesimi ile ilgili yaptığı derlemede yukarıda anlatılanlardan farklı olarak olayın yaşandığı yer Oğuzeli değil Antep'tir. Burada Nesimi'nin ayakkabısının altına Kuran ayetleri konularak kendisine tuzak kurulma olayı da iki farklı şekilde rivayet edilmektedir.

Birinci rivayet şu şekildedir:

Nesimi Şihcan dergâhında kalmaktadır. Vaazlarında zamanın ulemasını tenkit ederek onların fikir ve kanaatlerine aykırı fikirleri savunmaktadır. Nesimi'nin bu tutumu ulemayı kızdırmış ve Nesimi'ye kin beslemelerine sebep olmuştur. Hasımları Nesimi'yi bertaraf etmeyi kararlaştırmışlar. Bunun için Nesimi'nin ayakkabısını taban kayışını kaldırarak üzerinde ayet yazılı bir kâğıdı bu taban kayışının altına yerleştirmişler. Arkasından da Nesimi'nin ayağının altında ayet çiğnediğini zamanın kâdısına ihbar etmişler. Nesimi kâdının huzuruna çıkarılır ve burada ayet yazılı kâğıt bulunduğu yerden çıkarılır. Nesimi derhal kendine oynanan oyunu anlar. Ulemadan orada hazır bulunanlara ayağının altından çıkarılan ayet yazılı kâğıdı göstererek "Bunu biraya ben mi koydum" diye sorar. Onlar da evet cevabını verirler. Buna öfkelenen Nesimi iftiracıların üzerine doğru tüh size diyerek tükürür. Bu olaydan sonra Nesimi'nin tükürüğünün isabet ettiği kişilerin yüzünde şark çıbanı diye bilinen

yara çıkar. Aynı zamanda yaşanan bu hadise, tarihte ilk defa şark çıbanı hastalığının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

İkinci rivayet de şu şekildedir:

Nesimi ayakkabısının altına konulan ayet yazılı kâğıttan habersiz kendisine sorulan “ayağının altında ayet yazılı kâğıt taşıyan bir kimsenin cezasının ne olacağı” sorusuna derisinin yüzülmesi gerektiği cevabını verir. Tuzağı hazırlayanlar Nesimi'nin ayakkabısının altındaki kuran ayeti yazılı kâğıdı çıkarırlar. Böylece Nesimi'ye kendisi hakkında ölüm fetvasını kendisine verdirirler. Nesimi hemen tevkif edilerek zindana atılır. Durum o zaman Antep'in bağlı olduğu Halep'e bildirilir. Nesimi Halep'e götürülmek üzere yola çıkarılır. Yolda Antep-Oğuzeli arasındaki Nafak köyünden geçerken köylülerden biri zincirler arasında götürülen adamın suçunu sorup anladıktan sonra ona kâfir diye bir sille vurur. Bunun üzerine Nesimi Nafak Köyü için **“yiğidin yetmesin.”** diye beddua eder. Daha sonra yol üzerinde bulunan Hacı ve Büyük Kızılhisar köylerinde de hakarete uğrar. Buralarda da gördüğü bu kötü muamele üzerine, Hacı için **“tütünün tütmesin”** Kızılhisar için de **“horozun ötmesin”** diye beddua eder (Güzelbey, 1964: 74-75)

Yörede Nesimi'nin Oğuzeli, Hacı ve Nafak köyleri için yaptığı bu bedduaların gerçekleşmiş olduğuna ve gerçekleşmeye devam ettiğine inanılmaktadır.

Bu rivayetler içerisinde ortak motif, Nesimi'nin iftiraya uğraması, bunun üzerine haksız yere derisinin yüzülmesi ve bu olaydan sonra kendisine yardım etmeyip de kötü muamele yapan belde insanlarına beddua etmesidir.

Nesimi hakkında Oğuzeli'nde rastladığımız ve Güzelbey'in çalışmasında da yer alan ortak yönler yukarıda aktarılmaya çalışılmıştır.

Güzelbey adı geçen çalışmada, Nesimi hakkında tespit ettiği ve içinde çok ilginç olayların da geçtiği rivayetleri uzun uzun aktarmaktadır. Hikâyenin Antep ve Halep'te geçen kısımlarını Tüfekçi Vahit usta adlı kişiden, devamını ise Güceğe köyünden Rumi 1292 doğumlu Ahmet KARAŞ'tan derlediğini belirtmektedir. Ayrıca Nesimi'ye ait olduğu iddia edilen bir gazeli de Küllü-Zzâde ailesinden Şeyh Attar adıyla anılan merhum Abdülkadir Efendi'nin veresesi arasındaki cönkten kopya ederek çıkardığını söylemektedir (Güzelbey, 1964: 74-77).

3.2.3. Karacaoğlan

Nesimi gibi Karacaoğlan'ın da bu çevrede dolaştığı halk arasında tartışmasız olarak kabul edilmektedir. Bu kabul Yaşar Kemal'in "Üç Anadolu Efsanesi" adlı eserinde Karacaoğlan'ın yurdunu terk ettikten sonra uzun süre Antep taraflarında gezip dolaştığı bilgisi ile de örtüşmektedir (Kemal, 2009: 153). Sazlı sözlü kültürün yaygın olduğu bu yörede, Karacaoğlan gibi halk edebiyatımızın önemli bir aşığının sahiplenilmesi gayet tabidir. Fakat yörede Karacaoğlan'la ilgili Nesimi'ninkine benzer tarzda anlatılan bir hikâye tespit edilememiştir. Ancak kaynak kişilerden Ahmet KURT'tan Karacaoğlan'ın Antep üzerine yazdığı rivayet edilen bir şiiri derlenmiştir. Bu şiirin sözlü kültür içerisinde dilden dile nakledilirken bazı değişikliklere uğramış olduğu muhakkaktır.

Gönül arz eyledi Antep elini
Şol Kemlin dediği beli görülür.
Evvel bahar yaz ayları doğunca
Çoşar Balık suyu seli görülür.

Kılcan şu köylerin sırası
Bahıda'nın çoktur kaşı karası
Rassaf söker benim göğsüm yarası
Bu yarayı çeken yiğit sağ mı olur

Bahıda'dan indim kol kola düze
Mülk köyü gark olmuş güle nergize
Arkık'ta uğradım bir güzel kıza
Ergitmiş serpuşun telî görünür.

Karacaoğlan der ki ergene kuyu
Beşdeli'den akar Halep'in suyu
Tilbaşar elinde şol ikizkuyu
Edepli erkânî yolu görünür.

Gedik'e vardım da yol oldu yarı,
Sazgın'ın güzeli sallandı beri
Bu gün konalga yerimiz Nafak pınarı,
Oradan öte görünür Antep eli (K.K.24)

Kemlin: Kilis tarafında bir köy adı.

Balık Suyu: Dokurcum tarafından gelen akarsu

Bahıda: Yörede bir köy adı.

Rassaf: Halep-Antep arasındaki döşeme yol/yol döşemesinde kullanılan taş malzeme.

Arkık: Yörede bir köy adı.

İkizkuyu: Yörede bir köy adı.

Gedik: Yörede bir köy adı.

Sazgın: Yörede bir köy adı.

3.2.4. Beşdeli Hikayesi

Beşdeli, Oğuzeli'nin güney batısında Oğuzeli'ne yaklaşık 15-20 km mesafede ki bir köyün adıdır. Köyün bu ilginç isminin bir hikâyesi vardır ve bu hikaye şu şekildedir:

Rivayete göre bu köyden genç bir kız su getirmek için köyün kuyusuna gider. Kuyudan su çekerken ayağı kayıp kuyuya düşecek olur. Ancak düşmez. Bunun üzerine kuyunun başına oturup düşünmeye başlamış. Ben gelin olur evlenirsem, benim bir kızım olursa, kızım bu kuyuya su getirmeye giderse ve kızımın ayağı kayıp bu kuyuya düşer ölürse diye ağlamaya başlamış. Kız sudan gecikip gelmeyince, kızın annesi merak edip peşinden gitmiş. Kuyunun yanına geldiğinde bakmış ki kızı hüngür hüngür ağlıyor. Neden ağladığını sormuş. Kız da başından geçenleri ve ağlama sebebini bir bir anlatmış. Bu sefer da kızın annesi, benim bir torunum olursa bu kuyuya düşer ölürse diye başlamış ağlamaya. Ardından sırasıyla kızın abisi, ablası, küçük kız kardeşi derken kuyunun başında beş kişi olmuşlar ve hep birlikte başlamışlar ağlamaya. Sebep daha doğmamış bir çocuğunun kuyuya düşerek ölebileceği ihtimalidir (K.K.24).

İşte yukarıda anlattığımız bu hikâyeye istinaden köyün adı Beşdeli olarak kalır. Köy günümüzde de bu adla anılmaktadır.

3.2.5. Ezo Gelin

Aslında Ezo Gelin ne hikâyedir ne de bir efsanedir. Ezo Gelin “değişik usulü”(berdel) ile yapılan bir evliliğin, acımasız kurallarının işletilmesi neticesinde yaşanmış sayısız acıdan sadece bir tanesidir. Ancak Ezo Gelin'in hayat hikâyesi filmlere, dizilere konu olmuş, ünü yöre ve ülke çapına yayılmıştır. Hatta ülke sınırları dışına taşmıştır.

Ezo Gelin'in gerçekten efsaneye dönüşen hayat hikâyesi, araştırma konumuz Oğuzeli ilçesinin Dokuzyol (Uruş) köyünde geçmesi ve yörede kalın parası vermemek için, fakir aileler arasında sıkça başvuru alan “değişik usulü” ile gerçekleştirilen bir

evlenmenin neticesinde ortaya çıkan bir dram olması nedeniyle, Ezo Gelin'in hayat hikâyesini çalışmamıza dâhil etmemiz gerektiği düşünülmüştür.

Ezo Gelin Doukuzyol köyünde doğmuştur. Asıl adı Zöhre'dir. Çevresinde Ezov, Özo, Özey, Ezov ve Ezo olarak bilinen Zöhre Bozgeyik, 1909 yılında Gaziantep'in Oğuzeli ilçesine bağlı Uruş köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Emir Dede, Annesi Elif Hanım'dır. Yedi çocuklu ailenin üçüncü evladıdır. Zöhre, daha çocuk yaşlarda iken güzelliği, cana yakınlığı, gururu ve ağır başlılığı ile tanıyanları kendisine hayran bırakmakta, adı dilden dile dolaşmaktadır (Özarlan, 2012: 162).

Ezo gelin Uruş'a çok yakın Beledin köyünde Şido Hanifi AÇIKGÖZ ile 21 yaşında "değişik usulü" ile evlendirilir. Yani Şido Hanifi (Hanifi AÇIKGÖZ) ile Ezo Gelin'in erkek kardeşi Zeynel değişik yaparak evlenirler. Şido Hanifi ile Ezo Gelin çok mutlu bir hayat yaşarken, Ezo Gelin'in erkek kardeşi Zeynel'in evliliği iyi gitmemektedir (Gaziantep İl Yıllığı, 2002: 156).

Ezo Gelin daha 17 aylık evli iken kardeşi Zeynel eşinden ayrılır. Değişikle evlenmenin kuralı gereği Ezo Gelin ve Şido Hanifi de ayrılmak zorunda kalırlar. Henüz çocukları da olmamıştır. Bunun üzerine, Ezo Gelin kardeşi Zeynel'le birlikte Suriye topraklarında bulunan Bozhöyük Köyüne, akrabalarının yanına giderler. Burada yine her ikisi de değişik usulü ele evlilik yaparlar. Ezo Gelin'in bu evlilikten altı kızı olur ancak bir tek Celile isimli çocuğu hayatta kalır (Celile Suriye iç savaşında Tel Abyad'dan kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır). Ezo Gelin yaşadığı bu olaylara ve ülkesine duyduğu özleme dayanamaz üzüntüsünden dermansız derde yani vereme düşer ve 1956 yılında vefat eder (Gaziantep İl Yıllığı, 2002: 157).

Vasiyeti üzerine köyünü (Uruş) görebileceği yüksek bir tepeye (Bozhöyük Tepesi) defnedilir. Yıllar sonra Gaziantep Valiliği'nin Suriye Hükümeti nezdindeki girişimleri sonucu mezarı 27.08.1999 tarihinde Dokuzyol (Uruş) köyüne nakledilmiştir.

Ezo Gelin'in yaşadığı bu hüznü hayat hikayesi ve sonrasında gelen ölümü üzerine daha kendisi hayattayken adına birçok türkü söylenmiş, ağıtlar yakılmıştır.

Günümüzde Ezo Gelin'in hikâyesi gerçek kimliğinden çıkarak efsaneye dönüşmüş durumdadır. Ezo Gelin'i ve onun yaşadığı toprağın kültürünü bilen

bilmeyen, tanıyan tanımayan birçok kişi onunla ilgili türküler, ağıtlar, hikâyeler anlatmaktadır.

Bu türkülerden birisi Ezo Gelin'in İlk Kocasını Hanefi Açıköz tarafından yazılmış ve ses sanatçısı Nuri Sesigüzel tarafından da plağa okunmuştur. Bu türkünün sözleri şu şekildedir:

Ezo Gelin

Amanın Irmak kenarına yağmaz mı dolu
Hele Eşinden ayrılan da olmaz mı deli
Ter ü taze beslediğim gülleri
Vardın gittin (de) bir kötüye yoldurdun
Bir tanem aman öldürdün beni
Aman nen eyle zalim nen eyle Ezo'm nen eyle
Yine de ne derdin var ise gel bana söyle
(Bir tanem aman ben ettim sana)
(Aman) Yüce dağ başında bir oylum payam
(Sevdiğim) Atımızı aldılar da biz kaldı yayan
Ölümden korkup da sonunu sayan
(Yine) Ölür gider (de) yar koynuna giremez (Özarslan, 2012: 168)

Diğer bir Ezo gelin Türküsü de şu şekildedir:

Ezo Gelin

Bir ateş düştü hördüme
Yarı düşürsem ardıma
Benim bilinmez derdime
Bulsam çareyi çareyi
Binim olsaydın da
Ezo Gelin seni vermezdim feleğe
Başın olsun salma beni dileğe
Anası hurdir de kızı benzer meleğe
Neni eyle de Ezo Gelin neni eyle
Çık şu Suriye dağlarına da
Oradan bana el eyle
Karşıdan gelirdi bir yaylı araba
Ezo Gelin giderse de
Uruş olur harabe
Ezo'yu vermişler de bir kokmuş Arab'a
Nenni eyle de Ezo Gelin neni eyle
Çık şu Suriye dağlarına da
Oradan bana el eyle
Irmak kenarına yağmaz mı dolu
Eşinden ayrılan olmaz mı deli
Günde birkaç defa gördüğüm yari

Œimdi uzaklardan bakan ben oldum
Zalim felek kara yazmıŒ yazımı
Kahpe felek gldrmedi yüzümü
Ezo yaktı ateŒ gibi zm
Gene dertli dertli gider bu gelin (Terlemez, 1998: 41-42)

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Oğuzeli Halk İnanışları adlı araştırmanın giriş bölümünde metodolojiden bahsedilerek araştırmanın konusu, amacı ve önemi, kapsamı ve sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi, Gaziantep ve Oğuzeli'nin tarihi ve sosyal yapısı hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde geçiş dönemleri ortaya konulmuştur. İlk önce doğum ile ilgili inanış ve pratikleri araştırırken bunların önemli bir kısmının günümüzde de devam ettirildiği görülmüştür. Bununla birlikte günümüz tıbbının sağladığı imkânlar ve eğitimin yaygınlaşmasıyla birlikte toplumun artan bilinç düzeyine bağlı olarak tıbbi/cerrahi müdahale anlamına gelebilecek nitelikteki tuzlama, çocuğun sırtına jilet atma ve kısırlık tedavileri gibi pratiklerin çoğunlukla terk edildiği söylenebilir. Ancak tıbbi/cerrahi müdahale anlamına gelmeyen ve canlıda hayati risk doğurmayan inanışların ise canlılığını koruduğu gözlemlenmiştir.

Evlilik döneminde ki; kız isteme, nişan merasimi, bayram görmesi, kına ve düğün merasimlerine ilişkin uygulamaların genel hatlarıyla devam ettirilmekle birlikte evlenme usullerinde önemli değişikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Değişik usulü ile evlenme, yerine alma/yerine varma usulü ile evlenme, beşik kertmesi usulü ile evlenme ve kız kaçırma şeklindeki evlenme usullerinin hemen hemen hiç uygulanmadığı söylenebilir. Ancak geleneksel evlenme usulü olarak ele aldığımız görücü usulüyle evlenme içerisinde yer alan kalın parası, kardeş yolu, amca yolu gibi bazı uygulamaların tamamen terk edilmekle birlikte genel hatları ile devam ettirildiği ifade edilebilir.

Ölüme dair inanış ve pratiklerde ise genel hatlarıyla bir devamlılık bulunmakla birlikte kadınların cenaze defnine katılması gibi bazı değişikliklerin olduğunu, yine ölünün arkasından yedisini, kırkını okutma gibi uygulamaların önemli ölçüde devam ettirildiğini ancak ölünün arkasından yapılan kelle pişirip dağıtma gibi pratiklerin ise tamamen terk edildiği söylenebilir.

Nazardan koruma maksadıyla yapılan üzerlik tüttürme gibi bazı büyüsel pratiklerin günümüz modern düğün salonlarında form değiştirerek bahşiş toplama aracı olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir.

İkinci bölümde yöredeki tabiatla ilgili inanışlar ve bazı hastalıkların tedavisinde yapılan halk hekimliği uygulamalarına araştırdık.

Tabiatla ilgili inanış ve uygulamaların çoğunun toplumun kolektif hafızasında var olduğunu ancak günümüzde tatbikinin hemen hemen hiç olmadığını hatta hurafe olarak nitelendirildiğini, ayrıca bu inanış ve uygulamaların da eski Türk inanışlarının izlerini taşıdığı söylenilebilir.

Halk hekimliği uygulamalarında bazı hastalıkların tedavilerine ilişkin pratikleri araştırılmıştır. Burada yine tıbbi/cerrahi müdahale anlamına gelebilecek sarılık, çiban ve göz ağrısı tedavisi gibi pratiklerin günümüzde uygulanmadığını, ancak muzdarib olunan bazı hastalıklardan kurtulma maksadıyla, muska yazdırma ve türbe ziyareti yapma gibi pratiklerinin günümüzde de devam ettirildiğini söylemek mümkündür.

Üçüncü bölümde yöredeki türbeler, ziyaret yerleri, efsane ve hikâyelere ilişkin inanış ve pratikleri araştırdık.

Türbe ve ziyaret yerleri ile ilgili inanış ve pratiklerden özellikle dilek dilemeye yönelik olanlarının günümüzde de canlı bir şekilde varlığını devam ettirdiğini, bunun dışında kalan diğer inanış ve pratiklerin ise uygulamalarına pek rastlanmamakla birlikte toplumun kolektif hafızasında varlığını koruduğu söylenebilir.

Yörede anlatılan efsane ve hikâyelerin çekirdek bir olay örgüsüne ve motife dayanmakla birlikte yazılı metinlerinin bulunmadığı ve sözlü kültürde dilden dile aktararak yaşatıldığı müşahede edilmiştir. Bu hikâyelerden, Nesimi hikâyesinde geçen Nafak, Hacı ve Büyük Kızılhisar(Oğuzeli)halkının Nesimi'ye yaptığı kötü muamele üzerine Nesimi'nin bu beldeler için yaptığı bedduanın tuttuğuna ve bunun sonuçlarının günümüzde de yaşanılmaya devam ettiğine dair inancın güçlü bir şekilde yaşatıldığı söylenebilir.

Oğuzeli'nde yaşayan Oğuz Türklerinin kültürlerini koruyarak inanç ve uygulamalarını önemli ölçüde yaşatmaya çalışıldığını, halkın kültürlerine sahip çıkma çabası içerisinde olduğunu, kitle iletişim araçlarının yerel kültürleri tahrip edici etkisine karşı koruma refleksi gösterdikleri rahatlıkla söylenebilir.

İlçede yaşayan sinni itikada mensup Türkler ile alevi itikadına mensup aşiretler arasında geleneksel Türk Kültürünün yaşatılması bakımında ortak yönlerin oldukça fazla olduğunu ölülerini aynı usullerle aynı mezarlığı defnetmelerine rağmen mezhep farklılıkları nedeniyle karşılıklı olarak kız alıp verme ilişkileri yaşanmamakta ve bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Bugün bilim ve teknolojinin bu kadar gelişmiş olmasına ve bazı halk inançlarının ne İslami ne de bilimsel izah edilebilir hiçbir temelinin olmadığına bilinmesine rağmen halk inançları toplum hayatında yerini belirgin olarak sürdürmektedir.

Bu araştırmada Türk halk İnanışlarının dünyanın neresinde olursa olsun bütün Türk topluluklarında ortak ve benzer yönlerinin oldukça fazla olduğu, bazı farklılıkların ise buldukları coğrafyadaki diğer topluluklar ve dinlerle girmiş oldukları etkileşimlerden kaynaklandığı görülmektedir. Bu farklılıklar yöresel farklılıklar olarak ifade edilebilir. Ancak bu farklılıklar ana kütlede ayrı olduğu anlamına gelmemekte, bir zenginlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Oğuzeli ve çevresinde yaşatılan halk inanışları ve uygulamaları çok özel bazı teferruatlar dışında Anadolu coğrafyası ve diğer Türk topluluklarındaki halk inanış ve uygulamaları ile benzerlik arz etmektedir.

Bu araştırma bundan sonra yapılacak halk inanışlarıyla ilgili çalışmalara bir basamak ve örnek teşkil edecektir. Dolayısıyla bu araştırma da yapılan günümüzde Oğuzeli ve çevresindeki unutulmaya yüz tutmuş inanış ve uygulamaların yöresel anlamda literatüre kazandırılmasıdır. Bu tür araştırmaların zaman kaybetmeksizin Anadolu'nun ve Türk dünyasının diğer coğrafyalarında da yapılarak yok olmadan kayda geçirilmesi gerekmektedir. Böylece Türk Halk İnanç ve Uygulamalarının literatüre kazandırılarak unutulup yok olması engellenmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, Orhan.** (1964). Türkiye’de Yağmur Duası. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya (DTC) Fakültesi Dergisi*, 22(3-4), 221-250.
- Arslan, N. Özcan.** (2007). Gaziantep Yöresinde Ağıt Geleneği ve Ağıtçı Kadınlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başhan, Gönül.** (2010). Kütahya-Simav İlçesindeki Manevî Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çağbayır, Yaşar.** (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük*. Ötüken Neşriyat. İstanbul.
- Çoruhlu, Yaşar.** (2002); *Türk Mitolojisinin Anahtarları*. (1. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Dahiliye Vekaleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü.** (1933). *Köylerimiz*. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi.
- Develioğlu, Ferit.** (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (21. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Diyamet İşleri Başkanlığı.** (2006). *Kur’an-ı Kerim Meâli*. (12. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)Yayınları.
- Ergin, Muharrem;** (2014). *Dede Korkut Kitabı 1*.(9. Baskı) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eroğlu, A. Hikmet.** (2006). *Türk Halk İnançlarına Giriş*. Ankara: Aziz Andaç Yayınları.
- Emeksiz, Abdulkadir.** (1998) Türk halk kültüründe Üzerlik, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28(229), 229-242.
- Gaziantep Valiliği.** (2002). *Gaziantep İl Yıllığı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Gaziantep Valiliği.** (2011). *İl Çevre Durum Raporu*. Gaziantep: Gaziantep Çevre ve Orman Müdürlüğü.
- Gömeç, Sadettin.** (1998). Şamanizm ve Eski Türk Dini. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 38-43.
- Güngör, Harun - Günay, Ünver.** (2009). *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, (5. Baskı) İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Güngör, Harun.** (2008). *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*. (2. Baskı). İstanbul: Kum Saati Yayınları.

- Gür, Durmuş - Soykan, A. Nazlı** (2013) Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 117-158.
- Güzelbey, C. Cahit.** (1964) *Gaziantep Evliyaları*. (1. Baskı). Gaziantep: Gaziantep Kültür Derneği Yayınları.
- İmam-ı Gazali.** (1989). *İhyâuulûmi'd-Din*. (Çev. A. Serdaroğlu) İstanbul: Bedir Yayınevi.
- İnan, Abdülkadir.** (1986). *Tarihte ve Bu Gün Şamanizm*. (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, Abdülkadir.** (1976) *Eski Türk Dini Tarihi*. (Birinci Baskı). Kültür Bakanlığı Yayınları. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kalafat, Yaşar.** (1999). Türkiye'de Halk İnançları ve Alevilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 9, 15-20
- Kemal, Yaşar.** (2009). *Üç Anadolu Efsanesi Köroğlu, Karacaoğlan, Alageyik*. (17. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mihail, Mijey ve Madine, Paştı,** (2012). *Adıge Mifologiem yi Entsiklopedia*. Maykop: Adıgeyskiy Respublikanskiy İstitut Gumanitarnıh
- Nur, Dr. Rıza.** (1967). *Hayat ve Hatıratım*. İstanbul: Altındağ Yayınları.
- Oğuz, M. Öcal - Oral, Zeliha;** (Editörler). (2005) *Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Halk İnançları*, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER)Yayınları.
- Oğuzeli Çok Programlı Lisesi (Oğuzeli ÇPL).** (2008). *Tarih Dergisi*. Sayı: 1
- Özbaş, Ömer.** (1958). *Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar*. Gaziantep: Gaziantep Kültür Derneği Yayınları.
- Örnek, S. Veyis.** (1971) *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya (DTC) Fakültesi Yayınları no: 218
- Örnek, S. Veyis.** (1975) Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma. *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, Taş Matbaası, 101-113.
- Özarıslan, Metin.** (2012). *Gerçekten Efsaneye Bir Hayat: Ezo Gelin*. Milli Folklor, 24(95), 161-170.
- Polat, Bayram.** (2006). Ermenek Tahtacıları. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 9(25), 143-158, Ankara.

- Polat**, Bayram. (2014), Niğde ve Çevresinde Ateşle İlgili İnanışlar (Çiftlik İlçesi ve Çevresi Örneği). *1. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (2), 2267-2278. Niğde.
- Polat**, Bayram. (2015), Niğde de Yaşayan Kazaklarda Ölümle İlgili İnanışlar(Altay Köyü Örneği). *2. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (3), 295-301. Almatı. Kazakistan.
- Polat**, Bayram. (2007), Türk Kültüründe Yağmur Duası (Azatlı Kasabası Örneği). *Dini Araştırmalar Dergisi*, 9(27), 275-283. Ankara.
- Şahin**, Ö. Andaç. (2007). Gaziantep'te Yaşayan Barak Türkmenleri'nin İnanç, Adet ve Geleneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Terlemez**, Micaz. (1998). Oğuzeli İlçesinin Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yapısı. Yayınlanmamış Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Gaziantep.
- Türkiye Diyanet Vakfı**. (1996). *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları
- Türkiye Gazetesi**. (1993), *Yeni Rehber Ansiklopedisi*. İstanbul: İhlas Gazetecilik.
- Yörükân**, Y. Ziya. (2014). *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm*. (5. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yüksel**, Dilek. (2007). Gaziantep ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

KAYNAK KİŞİLER

- K.K.1. AKASLAN, Hüsmal. Kurtuluş Mah. 1956 Doğumlu, Üniversite Mez. Öğretmen.
- K.K.2. AKDAĞ, Münevver. Bulduk Mah. 1928 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.3. AKGÜN, Hatice. Fatih Mah. 1937 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.4. AKSOY, Muhterem. Subaşı Mah. 1951 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.5. ANDAŞ, Abdullah. Kilisecik Köyü, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
- K.K.6. ARKAN, Havva. Yakacık Mah. 1974 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
- K.K.7. DAL, Asiye. B. Şahinbey Mah. 1937 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.8. DAL, Mehmet. B. Şahinbey Mah. 1943 Doğumlu, Orta Okul Mez. Emekli Memur.
- K.K.9. DÖVER, Ayşe. Fatih Mah. 1964 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.10. DÖVER, Şih Mehmet. Fatih Mah. 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Kır Bekçisi.
- K.K.11. GÜLMAYA, Osman. Hürriyet Mah. 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi.
- K.K.12. KARAASLAN, Cafer. Subaşı Mah. 1949 Doğumlu, Lise Mez., Emekli Memur.
- K.K.13. KARACAN, Meryem. Cum. Muh. 1943 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.14. KARACAN, Mustafa. Fatih Mah. 1964 Doğumlu, Üniversite Mezunu, Memur.
- K.K.15. KARACAN, Paşa. Cumhuriyet Mah. 1935 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Çiftçi.
- K.K.16. KARACAN, Rukiye. Fatih Mah. 1936 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.17. KARACAN, Şaban. Sekili (Orul) Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mez. Çiftçi.
- K.K.18. KARAKUŞ, Behiye. Yağmuralan Köyü, 1974 Doğumlu, İlkokul Mez. Ev Hanımı.
- K.K.19. KARATAŞ, Ali. Kurtuluş Mah. 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Terzi-Muhtar.
- K.K.20. KARATAŞ, Asiye. Bulduk Mah. 1940 Mah. Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.21. KAYA, Mehmet. Kurtuluş Mah. 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi
- K.K.22. KESER, Rabia. Bulduk Mah. 1974 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.

- K.K.23. KILIÇASLAN, Abdullah. Subaşı Mah. 1947 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli.
- K.K.24. KURT, Ahmet. Hengirmen Köyü, 1942 Doğumlu, Lise Şoför-Emekli.
- K.K.25. KÜÇÜK, Halime. Kayacık Köyü, 1921 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı
- K.K.26. ÖNER, Muhammet. Fatih Mah. 1959 Doğumlu, Üniversite Mez. Öğretmen.
- K.K.27. ÖZATEŞ, Firdevs. Fatih Mah. 1954 Doğumlu, Okur-Yazar, Ev Hanımı.
- K.K.28. ÖZCAN, Halil. Kilisecik Köyü, 1952 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Çiftçi
- K.K.29. ÖZTEKİN, Ahmet. Hürriyet Mah. 1945 Doğumlu, Orta Okul Mezunu, Marangoz.
- K.K.30. UĞUR, Reşit. Hürriyet Mah. 1944 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Davulcu.
- K.K.31. UĞUR, Şehriye. Hürriyet Mah. 1944 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı.
- K.K.32. YILDIRIM, Necla. Yeşilkent Mah. 1951 Doğumlu, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı
- K.K.33. YÜSEL, Sedat. Kurtuluş Mah. 1967 Doğumlu, Lise Mezunu, Çiftçi.

FOTOĞRAFLAR

Üzerlik Tohumu

Günümüzde bir düğün salonunda üzerlik tütsüsü davetliler arasında dolaştırılıyor.

Sedef Otu

Güz Otu

Hatmi Çiçeği

Süt Pınarı

Süt Pınarı

Orta Camii

Hacı Hamza Türbesi

Hacı Hamza Türbesi

Hacı Hamza Türbesi

Hacı Hamza Türbesi

Hacı Hamza Türbesi

Şih Hoca Türbesi

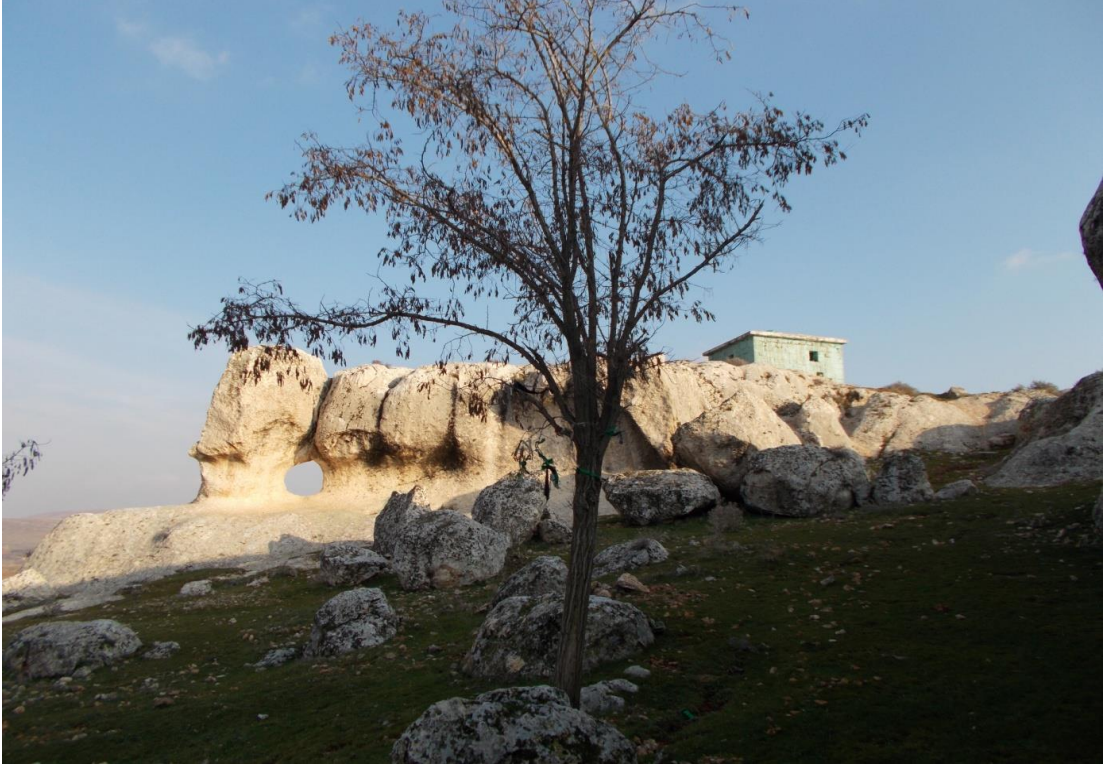

Değirmenli Dede Türbesi

Değirmenli Dede Türbesi

Değirmenli Dede Türbesi ve Delikli Taş

Delikli Taş (Değirmenli Dede)

Delikli Taş (Değirmenli Dede)

Gafur Baba Türbesi

Gafur Baba Türbesi

Gafur Baba Türbesi

Gafur Baba Türbesinin İçi

Gafur Baba Tepesi

Karababa Türbesi (Tilbaşar)

Karababa Türbesi (Tilbaşar)

Karababa Türbesi (Tilbaşar)

Karababa Türbesi (Tilbaşar)

Karaçomak Tepesi

Karaçomak Türbesi

Karaçomak Türbesi

Karaçomak Türbesi

Karaçomak Türbesi

Karaçomak Türbesi

Kızlar Kuyusu

Kızlar Kuyusu

Kızlar Kuyusu

Delikli Taş (Delikli Tepe)

Delikli Taş (Delikli Tepe)

Delikli Taş (Delikli Tepe)

Oğuzeli'nin Delikli Tepeden Görünüşü

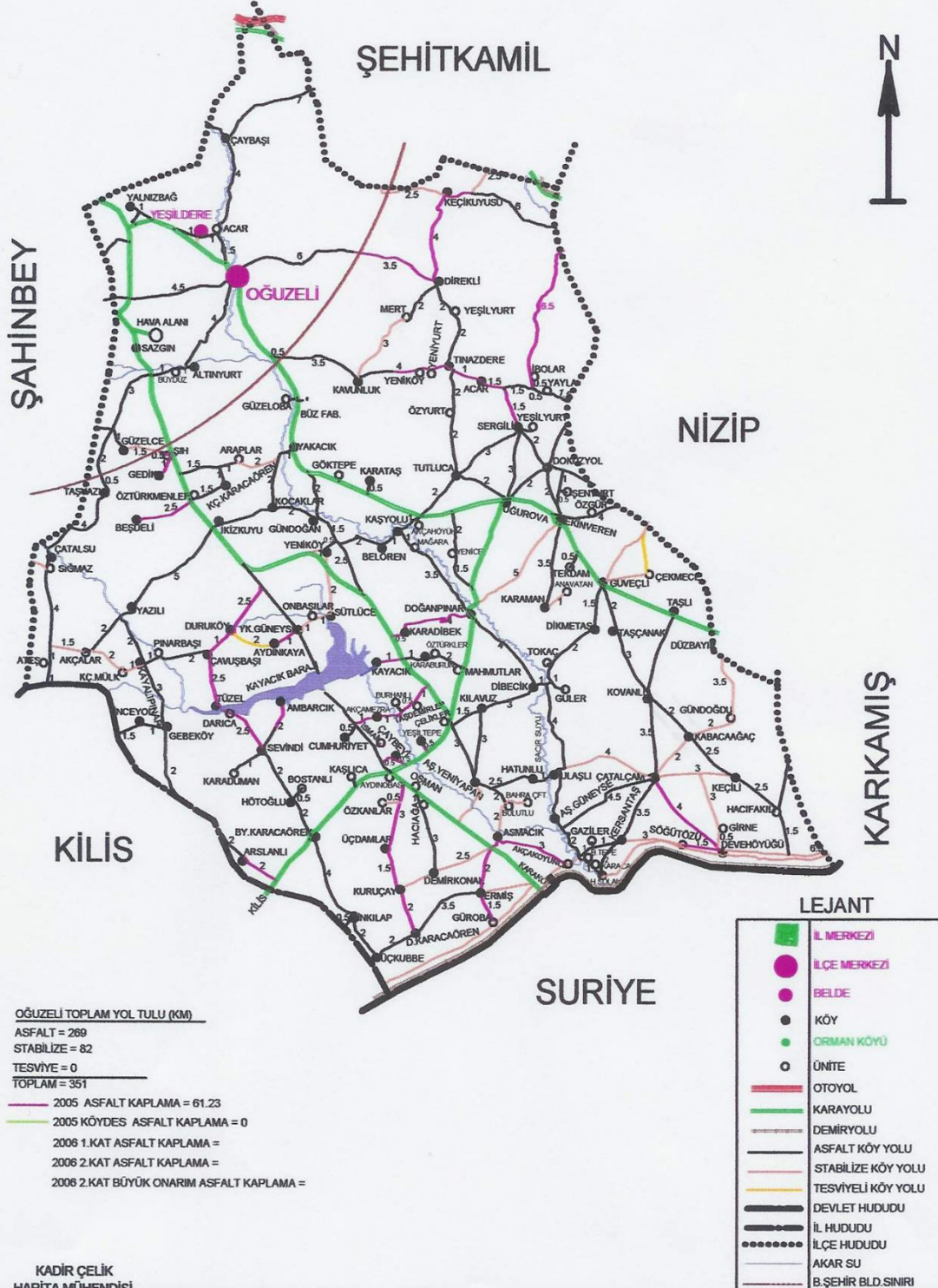

Oğuzeli'nin Delikli Tepeden Görünüşü

OĞUZELİ İLÇESİ

Oğuzeli İlçe Haritası

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ökkeş ÇETİN

Tel : 0 (505) 579 35 84
: 0 (541) 892 45 26

Adres : ASKİ GENEL Müdürlüğü
Cemal Paşa Mah. Ethem Ekin Sok.
No:16 Seyhan /ADANA

E-Posta : okkescetin@gmail.com
: okkescetin@hotmail.com

Doğum Tarihi : 01.04.1971

Doğum Yeri : Pazarcık / Kahramanmaraş

Uyruğu : T.C.

Medeni Hali : Evli (3 çocuk)

EĞİTİM BİLGİLERİ :

2010 - 2016 Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
(Yüksek Lisans)

1997 - 2001 Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Yön. Den. Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı
Bölümü (Lisans)

1989 – 1993 Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği Bölümü (Lisans)

İŞ TECRÜBESİ :

1993 – 2001 MEB Okullarında Sınıf Öğretmeni

2001 - 2003 Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Müdürlüğü-Kilis
Okul Müdürü

2003 - 2006 Gerger İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü-Adıyaman
Şube Müdürü

2006 - 2009 Oğuzeli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü-Gaziantep

2009 - 2011	Şube Müdürü <u>Yurtkur Kayseri Bölge Müdürlüğü</u> İdari İşler Şube Müdürü
2011 – 2015	Adana Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Şube Müdürü

KURSLAR :

11.04.1993 – 25.06.1993	MEB Bil. Kursu (Çır. ve Yay. Eğt. Gen. Müd.)-Van
14.02.2000 – 10.03.2000	MEB Bilgisayar Kullanma Kursu - Van
03 - 21 Temmuz 2000	MEB Eğitim Yönetimi Kursu – ODTÜ Ankara
13 - 08 Kasım 2000	MEB Eğitim Yönetimi Kursu – Yalova
23.04.2001 – 11.05.2001	MEB Bilgisayar Kullanma Kursu - Van

SEMİNERLER :

23 - 27 Mayıs 2005	MEB Eğitim Yönetimi Semineri – Yalova
27.11.2006 - 01.12.2006	MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Semineri – İzmir
30.04.2007 – 04.05.2007	MEB Burs ve Yurt Hizmetleri – Yalova
13 – 15 Ekim 2008	İnceleme ve soruşturma Semineri – Gaziantep
03 – 08 Temmuz 2009	Kamu İhale Mevzuatı Semineri - Antalya
19 – 23 Ekim 2009	İhale Uygulama Semineri – Antalya
26 – 30 Nisan 2010	Liderlik Yaklaşımları ve Takım Çalışması Semineri - Antalya

ÖDÜLLER _____ :

Takdirname Belgesi	: 1 (Gerger Kaymakamlığı)
Teşekkür Belgesi	: 3 (Milli Eğitim Müdürlükleri)